

Ohjaus ja arviointi liikenneopettajan erikoisammattitutkinossa

Opas valmistavan koulutuksen työpaikkaohjaajille ja
tutkintotilaisuuksien arvioijille

Marko Susimetsä ja Erja Ruuhela-Kaitera (toim.)

Ohjaus ja arviointi liikenneopettajan erikoisammattitutkinnossa
Opas valmistavan koulutuksen työpaikkaohjaajille
ja tutkintotilaisuuksien arvioijille

Marko Susimetsä ja Erja Ruuhela-Kaitera (toim.)

Ohjaus ja arviointi liikenneopettajan erikoisammattitutkinossa
Opas valmistavan koulutuksen työpaikkaohjaajille ja tutkintotilaisuuksien arvioijille

Marko Susimetsä ja Erja Ruuhela-Kaitera (toim.)

painettu
ISBN 978-951-784-672-1 (PDF)
ISSN 1795-4231
HAMKin julkaisuja 10/2014

e-julkaisu
ISBN 978-951-784-673-8 (PDF)
ISSN 1795-424X
HAMKin e-julkaisuja 21/2014

© Hämeen ammattikorkeakoulu ja kirjoittajat

JULKAISIJA

Hämeen ammattikorkeakoulu
PL 230
13101 HÄMEENLINNA
puh. (03) 6461
julkaisut@hamk.fi
www.hamk.fi/julkaisut

Ulkoasu ja taitto: HAMK Julkaisut / Matleena Jokinen
Kannen kuva: Ville Salminen

Painopaikka: Tammerprint, Tampere

Hämeenlinna, elokuu 2014

Sisällys

Johdanto	5
Kirjoittajat.....	6
Näyttötutkintojärjestelmä ja näyttötutkinnot.....	9
Jaakko Ansaharju	
Liikenneopettajan erikoisammattitutkinto – tausta ja erityispiirteet.....	21
Pekka Ahlgren	
Työpaikkaohjaajan vastuu ja velvollisuudet työssäoppimisen ohjauksessa ja arvioinnissa.....	27
Erja Ruuhela-Kaitera	
Ohjaus opiskelijan takataskussa – mobiiliohjauksen monet mahdollisuudet	39
Anne-Maria Korhonen ja Sanna Ruhalhti	
Erialaisten oppijoiden vahvuudet ja niiden huomiointi.....	45
Marko Susimetsä	
Käytännönläheinen opas työssä oppimiseen sekä oppimisen ja osaamisen arviointiin	59
Erja Ruuhela-Kaitera	
Oppimisen ja osaamisen arvioinnin luotettavuus.....	67
Tauno Tertsunen	
Liikenneopettajien erikoisammattitutkinnon opetusharjoittelu	81
Erkki Hynynen	
Työelämän arvioijien perehdyttäminen näyttötutkintoihin ja arviointiin	91
Erkki Hynynen	

LIITE 1 Työpaikkaohjaajien koulutus, Hämeen ammatti-instituutti, Liikenneopetuskeskus 2014	100
LIITE 2 Työelämän arvioijien perehdyttäminen näyttötutkintoihin ja arviointiin, Hämeen ammatti-instituutti, Liikenneopetuskeskus 2014	106
TLEAT-hanke 2011 – 2014	131

Johdanto

Tämä julkaisu on syntynyt Opetushallituksen rahoittamassa ESR-hankkeessa Työelämäyhteistyö liikenneopettajan erikoisammattitutkinnossa (TLEAT) 2011–2014. Hanketta johti Hämeen ammatti-instituutin (aiemmin Hämeen ammattikorkeakoulu) Liikenneopetuskeskus ja hankkeessa toimi kumppanina Jyväskylän aikuisopisto ja ohjausryhmässä oli edustajia alan keskeisistä järjestöistä ja työelämästä.

Vuonna 2010 liikenneopettajan koulutus siirtyi näyttötutkintojärjestelmään erikoisammattitutkinnoksi. Aiempi työharjoittelu muuttui työssä oppimiseksi, jossa entistä suurempi osa alan ammattitaidosta opitaan käytännön työtehtävissä eikä perinteisesti koulumuotoisessa opetuksessa. Tämä muutos asetti uusia haasteita työpaikkaohjaajien ohjaustaidoille ja työelämän ja oppilaitosten väliselle yhteistyölle.

TLEAT-hankkeen tavoitteena oli tukea uuden tutkinnon käyttöönottoa kehittämällä koulutuksen järjestäjien ja työelämän yhteistyötä, työpaikkaohjaaja- ja arvioijakoulutusta sekä luoda hyviin käytäntöihin ja alan tarpeisiin soveltuva koulutusmalli työpaikkaohjaajille ja arvioijille. Hankkeen aikana järjestettiin mm. tiedotustilaisuuksia uudesta tutkintomuodosta ja erilaisia työpajoja, joissa työelämän edustajat – työpaikkaohjaajat ja arvioijat – pääsivät jakamaan kokemuksia ja hyviä käytäntöjä toistensa kanssa liittyen uuden muotoiseen liikenneopettajakoulutukseen ja tutkintotilaisuuksiin.

Tämä julkaisu on hankkeen keskeinen tuotos. Julkaisu sisältää taustoittavia ja syventäviä artikkeleita jotka johdattavat lukijan näyttötutkintojärjestelmän ja näyttötutkintotoiminnan yleisen esittelyn kautta liikenneopettajan erikoisammattitutkinnon taustoihin ja erityispiirteisiin. Työssäoppimista ja sen ohjauksen moninaisia vaatimuksia ja mahdollisuuksia valmistavassa koulutuksessa käsitellään eri toimijoiden näkökulmasta. Ohjauksen syvempiin saloihin johdattelee mobiiliohjaukseen liittyvä artikkeli. Työpaikkaohjaajan ja yleisemminkin opettajan johdattelee erilaisten oppijoiden maailmaan asiaa koskeva artikkeli. Näyttötutkinnon arvioinnin periaatteita käsitellään ensin yleisemmällä tasolla ja sen jälkeen paneudutaan arvioinnin luotettavuuteen ja siihen liittyvään problematiikkaan. Oppaan viimeisinä ja kokoavina artikkeleina ovat työpaikkaohjaajien ja arvioijien opetuspaketit.

Hämeenlinnassa 28.4.2014

Marko Susimetsä ja Erja Ruuhela-Kaitera

Kirjoittajat

KL, KTM **Jaakko Ansaharju** toimii HAMK Ammatillisessa opettajakorkeakoulussa näyttötutkintomestarien koulutusohjelmassa ja päivityskoulutuksissa kouluttajana. Hän on toiminut myös näyttötutkintomestarina HAMK:n järjestämässä johtamisen erikoisammattitutkinnossa ja toimii tutkintotilaisuuksissa arvioijana. Lisäksi Jaakko Ansaharju on toiminut johtamisen tutkintotoimikunnassa kolmatta kautta. Hän on toiminut useissa OPH:n asettamissa julkaisu-, koulutusohjelma- ja arviointityöryhmissä.

KM **Pekka Ahlgren** on näyttötutkintomestari, liikenneopettaja ja kuljetusinsinööri. Hän toimii HAMI Liikenneopetuskeskuksen koulutusohjelmapäällikkönä ja on ollut Liikenneopetuskeskuksen johtaja vuodesta 1990. Hän on osallistunut lukuisiin kansallisiin ja kansainvälisiin liikenneopetuksen tutkimus- ja kehityshankkeisiin.

KM **Erja Ruuhela-Kaitera** toimii ammattididaktiikan lehtorina liikenneopettajan erikoisammattitutkintoon valmistavassa koulutuksessa vastualueina kasvatustieteiden perusopinnot ja opettamisen ja oppimisen arviointi. Liikenneopetuksessa itseohjautuvuus ja reflektointitaito ovat tämän päivän trendejä ja yksi keino lisätä liikenneturvallisuuteen kasvattamisesa. Liikenneopettajan erikoisammattitutkinnon tutkintotilaisuuksien arviointityö ja arvioinnin kehittäminen on erityisen mielenkiinnon kohteena.

KTM **Anne-Maria Korhonen** työskentelee opettajankouluttajana HAMK Ammatillisessa opettajakorkeakoulussa. Hänen toimenkuvaansa kuuluvat verkko-opetuksen kehittäminen ja toteuttaminen, johon kuuluvat myös sosiaalisen median ja mobiililaitteiden hyödyntäminen opetuksessa pedagogisesta näkökulmasta. Hän toimii myös näyttötutkintomestariopettajana ja pyrkii tuomaan uusia pedagogisia ohjaus- ja oppimisvälineitä muun muassa 2. asteen ammatilliseen koulutukseen ja tutkintojärjestelmän toteuttamiseen.

Tradenomi (ylempi AMK) **Sanna Ruhalahti** toimii opettajankouluttajana HAMK Ammatillisessa opettajakorkeakoulussa. Hän on toiminut ammatillisen koulutuksen verkko-opetuksen uranuurtajana vuosia. Viime vuosien aikana verkkopedagogiikan rinnalle ovat vahvasti tulleet sosiaalisen median opiskelut sekä mobiilien laitteiden hyödyntäminen opetuksessa. Erityisenä mielenkiinnon kohteena ovat opetuksen ja ohjauksen rikastuttavat verkko- ja mobiiliympäristöt sekä oppimisen henkilökohtaistuminen.
<http://www.slideshare.net/SannaRuhalahti/>

FT **Marko Susimetsä** toimii projektipäällikkönä HAMI Liikenneopetuskeskuksessa ja ammatillisten opettajien kouluttajana HAMK Ammatillisessa opettajakorkeakoulussa. Tätä ennen hän toimi erilaisissa tehtävissä Tampereen yliopiston Ammattikasvatuksen tutkimus- ja koulutuskeskuksessa. Uransa aikana hän on osallistunut lukuisiin kansallisiin ja kansainvälisiin tutkimus- ja kehitysprojekteihin.
<https://www.facebook.com/markosusimetsa>

KM **Tauno Tertsunen** on toiminut ammatillisena opettajankouluttajana HAMK Ammatillisessa opettajakorkeakoulussa 26 vuoden ajan. Peruskoulutukseltaan hän on tietokoneinsinööri ja hän suorittaa parhaillaan kasvatustieteen tohtorin jatko-opintoja Tampereen yliopistossa. Keskeisimmät työtehtävät ja mielenkiinnon kohteet liittyvät verkkopedagogiikkaan, opiskelijoiden henkilökohtaistamiseen ja koulutuksen vieniin.
<https://www.facebook.com/tauno.tertsunen>

Insinööri AMK **Erkki Hynynen** toimii päätoimisena tuntiopettajana HAMI Liikenneopetuskeskuksessa. Alan peruskoulutukseltaan hän on liikenneopettaja joita työtehtäviä hän on tehnyt autokouluissa ja ammatillisessa aikuiskoulutuskeskuksessa. Ylemmän ammattikorkeakoulun opintoja hän suorittaa parhaillaan Hämeen ammattikorkeakoulussa. Työpaikkahajajien ja tutkintojen arvioijien työelämäneustajien kouluttaminen on osa hänen työtehtäviään. Tutkintotilaisuuksien arviointikokemus kattaa liikennealan ja kuljetusalan perus-, ammatti-, ja erikoisammattitutkinnot.

Artikkeli esittelee näyttötutkintojärjestelmää, joka tuli ammatilliseen koulutukseen vuonna 1994. Näyttötutkintojärjestelmä kehitettiin vastaamaan työelämästä tulleisiin toiveisiin. Artikkelin avulla saadaan hyvän yleiskuvan tutkintojärjestelmästä ja siihen sisältyvästä työelämän ja tutkinnon järjestäjän yhteistyöstä ja tutkintotoimikunnan roolista. Lisäksi lukija saa selkeän käsityksen tutkinnon perusteiden, tutkintotilaisuuksien ja näyttötutkintomestarien roolista tässä järjestelmässä.

Näyttötutkintojärjestelmä ja näyttötutkinnot

Jaakko Ansaharju

Johdanto

Näyttötutkintojärjestelmä tuli ammatillisen koulutuksen kenttään vuonna 1994. Silloisessa ammattitutkintolaisissa säädettiin ammattitutkinnoista, jotka voidaan suorittaa käyttäen hyväksi työelämässä saavutettua ammattitaitoa. Erityisesti työelämä oli kiinnostunut näyttömuotoisesta ammatillisten tutkintojen suorittamismahdollisuudesta. Työelämä olikin aktiivinen osapuoli järjestelmää suunniteltaessa ja toimeenpantaessa. Sitten ammattitutkintolaki korvattiin lailla ammatillisesta aikuiskoulutuksesta (21.8.1998/631), jonka 4. luvussa säädetään ammattitaidon hankkimistavasta riippumattomat tutkinnot eli näyttötutkinnot ja niiden osaa- mistasovaatimukset.

Näyttötutkinto on siis työelämälähtöinen tutkinnon suoritusmuoto, jonka avulla erityisesti työkokemusta jo hankkineet aikuiset voivat osoittaa, uudistaa ja ylläpitää ammatillista osaamistaan. Tutkinto perustuu työelämän ja koulutuksen tiiviiseen yhteistyöhön. Ammattiosaamisen kriteerit on johdettu suoraan työelämän osaamisvaatimuksista ja tutkinto suoritetaan osoittamalla ammattitaito käytännön työtehtävissä. Näyttötutkintoon valmistava koulutus tarjoaa mahdollisuuden ammattiosaamisen kehittämiseen ja päivittämiseen.

Poiketen totutusta oppimisen järjestelmästä näyttötutkintojärjestelmään luotiin neljä keskeistä periaatetta. Niistä ensimmäinen on ns. kolmikan- tayhteistyö. Sillä tarkoitetaan sitä, että työnantajatahojen, työntekijätahojen ja opetusalan edustajien tiivis yhteistyö toteutuu kaikissa järjestelmän vaiheissa: tutkintorakenteesta päätettäessä, tutkintojen perusteita laadittaessa, koulutustoimikunnissa, tutkintotoimikunnissa sekä kenttätöissä, kun tutkintoja suunnitellaan, järjestetään ja arvioidaan. Toinen periaate on tutkintojen riippumattomuus ammattitaidon hankkimistavasta. Tämän yleisen periaatteen suhteen esiintyy poikkeuksia, joiden mukaan tietty toimialan säädös tai määräys edellyttää erillispätevyyksiä, jotka on pääosin kirjoitettu ko. tutkinnon perusteen sisään.

Kolmas periaate on se, että tutkinto tai sen osa voidaan suorittaa ainoastaan osoittamalla ammattitaito tutkintotilaisuudessa. Opiskeluun osallistuminen, seminaarityöskentely, oppimistehtävien suorittaminen tai kokeiden ja tenttien hyväksytysti läpäiseminen eivät johda tutkintoon, vaan ovat valmistavan koulutuksen toimintamuotoja. Jokaisella tutkinnon suorittajalla tulee olla työpaikka, jossa vastaavaa työtä tehden ammattitaito osoitetaan. Neljäntenä periaatteena on vuonna 2006 aikaisemmin mainittuun lainsäädäntöön lisätty henkilökohtaistamisen velvoite, mikä on tunnusomaisista juuri ammatilliselle aikuiskoulutukselle. Opetushallitus on antanut asiasta Henkilökohtaistamismääräyksen vuonna 2006, jonka mukaan jokaiselle, joka hakeutuu näyttötutkintoa suorittamaan tai tutkintoon valmistavaan koulutukseen, on taattava henkilökohtaisesti suunniteltu polku tutkinnon suorittamiseksi ja tutkintoon tarvittavan ammattitaidon hankkimiseksi. Henkilökohtaistamisen aluksi tunnistetaan hakeutujan siihen mennessä saavutettu ammattitaito, joka on otettava huomioon jatkotoimenpiteitä toteutettaessa. Hakeutujalla voi siis periaatteessa olla kaikki se ammattitaito hallussa, joka tutkinnossa vaaditaan. Tässä tapauksessa säästytään kokonaan valmistavalta koulutukselta. Henkilökohtaistamisessa suunnitellaan myös tarkasti, millä tavalla, missä työpaikassa ja minä ajankohtana tutkinnon suorittaja osoittaa ammattitaitonsa, kuka tai ketkä toimivat hänen ammattitaitonsa arvioijina. Lopuksi suunnitellaan tutkinnon suorittajan ohjauksen ja erilaisten tukitoimien tarve.

Näyttötutkintojen tasot

Näyttötutkintona voi suorittaa ammatillisia perustutkintoja, ammattitutkintoja sekä erikoisammattitutkintoja.

Ammatillisessa perustutkinnossa osoitetaan ammattitaidon saavuttamisen edellyttämät tiedot ja taidot. Perustutkintojen nimellislaajuus on 120 opintoviikkoa. Samat perustutkinnot voi suorittaa myös kolmivuotisena ammatillisena peruskoulutuksena.

Ammattitutkinnossa osoitetaan alan ammattityöntekijältä edellytettävä ammattitaito. Ammattitutkintojen perusteissa ammattitaitovaatimukset on määritelty tasollisesti siten, että henkilö, jolla on alan peruskoulutus tai sitä vastaavat tiedot ja lisäksi täydentäviä sekä syventäviä opintoja ja noin kolmen vuoden työkokemus, pystyy todennäköisesti suoriutumaan ko. ammattitutkinnosta.

Erikoisammattitutkinnossa osoitetaan alan vaativimpien työtehtävien hallintaa. Erikoisammattitutkintojen perusteissa ammattitaitovaatimukset on määritelty tasollisesti siten, että henkilö, jolla on alan peruskoulutus tai sitä vastaavat tiedot ja lisäksi täydentäviä sekä syventäviä opintoja ja noin viiden vuoden työkokemus, pystyy todennäköisesti suoriutumaan ko. erikoisammattitutkinnosta.

Edellä esitetyt näyttötutkintojen tasokuvaukset eivät tarkoita sitä, että ammattitutkintoon (erikoisammattitutkintoon) tai siihen valmistavaan koulutukseen hakeutujalta vaadittaisiin kolmen (viiden) vuoden työkokemus ja/tai muodollisesti ammatillisen perustutkinnon suorittamista. Jokainen taso voi toimia toimialasta riippuen alalletututkintona, perättäistä tutkintojen suorittamisajattelua ei sovelleta, eikä muodollisia ennakkoehjoja tutkinnon suorittamiselle aseteta.

Ammatti- ja erikoisammattitutkintojen laajuutta ei määritellä opintoviikkoina.

Näyttötutkintojen järjestäminen; tutkintotoimikunnat

Opetushallituksen asettamat, työnantajien, työntekijöiden, opettajien ja tarvittaessa itsenäisten ammatinharjoittajien edustajista koostuvat tutkintotoimikunnat vastaavat näyttötutkintojen järjestämisestä ja valvonnasta. Tutkintotoimikunnat tekevät myös lopulliset päätökset tutkintosuorituksissa tehdyistä arvioinneista ja myöntävät tutkintotodistukset.

Tutkintotoimikuntien lakisääteisenä tehtävänä on valvoa näyttötutkintojen järjestämistä ja kehittää sitä. Tehtävänsä toteuttaakseen tutkintotoimikunnat solmivat järjestämissopimuksia näyttötutkintojen järjestämisestä koulutuksen järjestäjien ja tarvittaessa muiden yhteisöjen ja säätiöiden kanssa, joilla on riittävä asiantuntemus näyttötutkintojen järjestämiseen. Näyttötutkintoja ei saa järjestää ilman voimassa olevaa, tutkintotoimikunnan kanssa solmittua järjestämissopimusta.

Varsinaisen operatiivisen työn näyttötutkintojen järjestämisessä tekevät tutkinnon järjestäjäorganisaatiot. Voidakseen sopia järjestämissopimuksen tulevan järjestäjän on suunniteltava ja organisoitava näyttötutkintotoimintansa ja dokumentoitava se Näyttötutkinnon järjestämissuunnitelmaan, joka on määrämuotoinen. Suunnitelmassa selvitetään tarkasti tutkinnon järjestäjän taustatiedot, henkilökohtaistamisen organisoiminen, työpaikat, joiden kanssa yhteistyötä tehdään, ammattitaidon osaamista- vat yksityiskohtaisesti sekä millä tavalla ammattitaidon arviointi on organisoitu ja toteutettu.

Näyttötutkinnon suorittaminen

Näyttötutkinto suoritetaan osoittamalla hyväksytysti tutkinnon perusteissa vaadittu osaaminen tutkintotilaisuuksissa käytännön työssä ja toiminnassa.

Tutkintotilaisuus järjestelmässä tarkoittaa työpaikalla tehtävää toimintakokonaisuutta, johon ammatista riippuen sisältyy ammatissa toimimisen keskeisiä tehtäviä ja työprosesseja. Näyttötutkinnot on rakennettu tutkinnon

osista, jotka muodostuvat työelämän vastaavista mielekkäistä työ- ja osaamiskokonaisuuksista. Näyttötutkinnon suorittamiseen olennaisesti liittyvät tutkinnon suorittaminen tutkinnon osa kerrallaan. Näin jokainen tutkinnon osa muodostaa erillisen osan, joka helpottaa myös aikuisen tutkinnon suorittajan mahdollisuuksia suorittaa koko tutkinto joustavasti.

Jokainen tutkinnon osa on myös arvioitava erikseen siten, että tutkinnon suorittajalla on mahdollisuus saada halutessaan todistus yhden tutkinnon osan suorittamisesta. Kun kaikki koko tutkintoon kuuluvat tutkinnon osat on suoritettu, tutkinnon suorittaja saa todistuksen koko tutkinnosta.

Näyttötutkinnon perusteet

Näyttötutkinnot perustuvat opetushallituksen vahvistamiin tutkinnon perusteisiin. Näissä velvoittavissa määräysasiakirjoissa, tutkinnon perusteissa, määrätään työelämän tehtävä- ja taitoalueista muodostetut ko. näyttötutkinnon ammattitaitovaatimukset. Tutkinnon perusteissa määritellään tutkintoon kuuluvat osat ja mahdollisesti niistä muodostuvat osaamisalat, tutkinnon muodostuminen ja kussakin tutkinnon osassa vaadittava ammattitaito. Perusteissa määritellään myös, kuinka ammattitaito osoitetaan vastaavassa työtehtävässä ja kuinka se arvioidaan. Ammattitaitovaatimusten lisäksi tutkinnon perusteista löytyvät arvioinnin kohteet ja arvioinnin kriteerit.

Tutkinnon osa muodostaa ammatin osa-alueen, joka voidaan erottaa luonnollisesta työprosessista itsenäiseksi arvioitavaksi kokonaisuudeksi. Tutkinnon osissa määritellyissä ammattitaitovaatimuksissa keskitytään ammatin ydintoimintoihin, toimintaprosessien hallintaan ja kyseessä olevan alan ammattikäytäntöihin. Niihin sisältyvät myös työelämässä yleisesti tarvittavat taidot, esimerkiksi sosiaaliset valmiudet.

Arvioinnin kohteet ja kriteerit on johdettu ammattitaitovaatimuksista. Arvioinnin kohteilla ilmaistaan ne osaamisen alueet, joihin arvioinnissa kiinnitetään erityistä huomiota. Kohteiden määrittäminen helpottaa myös ammattitaidon arviointia asianomaisesta työtoiminnasta. Arvioinnin tulee kattaa kaikki tutkinnon perusteissa määritellyt arvioinnin kohteet.

Arvioinnin kriteerit määrittelevät hyväksyttävän suorituksen laadullisen ja määrällisen tason. Ammattitaidon osoittamistavat sisältävät tutkinnon suorittamiseen liittyviä tarkentavia ohjeita. Ammattitaito osoitetaan pääsääntöisesti todellisissa työtehtävissä ja toimissa. Ammattitaidon osoittamistavat voivat sisältää mm. ohjeita siitä, kuinka tutkintosuoritusta voidaan tarvittaessa täydentää, jotta kaikki ammattitaitovaatimukset tulevat kattavasti osoitetuiksi.

Ammattitaidon arviointi näyttötutkinnoissa

Arvioijat

Tutkintotoimikunta ja näyttötutkinnon järjestäjä sopivat arvioijista näyttötutkintojen järjestämissopimuksessa. Näyttötutkinnoissa tutkinnon suorittajan ammattitaito arvioidaan kolmikantaisesti. Kullekin tutkinnon suorittajalle hyväksytään arvioijat siten, että yksi heistä on työnantajatahoa edustava, toinen työntekijätahoa edustava ja kolmas opetustoimialaa edustava. Arvioijat kirjataan tutkinnon suorittajan henkilökohtaiseen suunnitelmaan tutkintosuorituksista.

Arviointi tapahtuu kollegiaalisesti siten, että arvioijat voivat sopia arviointityönjaosta ottaen kuitenkin arvioinnista yhteisen vastuun. Yksittäiset tutkintotilaisuudet arvioidaan yhden tai useamman arvioijan toimesta. Kun kaikki tutkinnon osaan liittyvät tutkintosuoritukset ovat valmiit, arvioijat kokoontuvat arviointikokoukseen, jossa arvioijat laativat saatujen arviointiaineistojen ja -lausuntojen perusteella sekä mahdollisten tarkistusten ja keskustelujen jälkeen arviointiesityksen. Näyttötutkinnon järjestäjä kokoaa tutkintotoimikunnan ohjeiden mukaan ko. tutkinnon osan suorittamisesta arviointiyhteenvedon, jonka arvioijat allekirjoittavat ja joka toimitetaan tutkintotoimikunnalle. Tutkintotoimikunta sitten hyväksyy/hylkää lopullisen arvioinnin ja voi tarvittaessa pyytää arvioijilta lisäselvitystä tutkinnon suorittajan osaamisen arvioinnista.

Tutkinnon suorittajan ammattitaitoa arvioivien henkilöillä tulee olla hyvä asiantuntemus ko. näyttötutkinnon toimialalta. Tutkintotoimikunta asettaa näyttötutkinnon järjestämissopimuksessa edellytykset arvioijille. Lisäksi tutkinnon järjestäjä sitoutuu perehdyttämään heidät arviointityöhön ja perehdyttää ko. tutkinnon suorittajan suunnitelmiin osoittaa ammattitaitonsa.

Arviointityö

Ammattitaidon arvioinnin voidaan sanoa muodostavan systemaattisen prosessin. Siinä arviointiaineiston keräämisellä ja arvioinnin dokumentoinnilla on keskeinen merkitys. Arvioinnissa tulee perusteellisesti ja huolellisesti tarkastella sitä, miten tutkinnon suorittaja on osoittanut osaavansa tutkinnon perusteiden ammattitaitovaatimuksien edellytykset. Arvioinnissa käytetään tutkinnon perusteissa määriteltyjä arviointikriteerejä ja tutkintosuorituksia verrataan annettuihin ammattitaitovaatimuksiin.

Arvioinnissa tulee käyttää monipuolisesti erilaisia ja ensisijaisesti laadullisia arviointimenetelmiä, joilla eri tavoin kerätään arviointitietoa tutkinnon suorittajan osaamisesta. Tällaisia menetelmiä ovat mm. työn seuranta ja havainnointi, tutustuminen tutkinnon suorittajan suunnitelmiin ja muihin kirjallisiin aineistoihin sekä asiakirjoihin, jotka on edellytetty tutkin-

non perusteissa. Voidaan myös kysellä tutkinnon suorittajalta työsuorituksen liittyviä asioita ja haastatella häntä.

Tärkeä arviointimenetelmä on tutkinnon suorittajan itsearviointi, jossa tämä arvioi itse omaa ammattitaitoansa, onnistumisiaan työsuorituksessa ja mahdollisia kehitysalueitaan. Kunkin tutkintotilaisuuden lopuksi käydäänkin tutkinnon suorittajan ja arvioijan välinen arviointikeskustelu, jossa tutkinnon suorittaja voi arviointia suoritustaan ja saada siitä palautetta.

Mikäli tutkinnon suorittajalla on luotettavia selvityksiä aikaisemmin osoitetusta osaamisesta, arvioijat arvioivat niiden vastaavuuden näyttötutkinnon perusteiden ammattitaitovaatimuksiin. Arvioijat ehdottavat dokumentin tutkintotoimikunnalle tunnustettavaksi osaksi näyttötutkinnon suoritusta.

Näin käytettäessä monipuolisesti erilaisia arviointimenetelmiä saadaan kattava kuva tutkinnon suorittajan saamisesta. Jos käytetään vain yhtä menetelmää, ei välttämättä saada luotettavaa tulosta. Arvioinnissa otetaan huomioon ala- ja tutkintokohtaiset erityispiirteet tutkinnon perusteiden mukaisesti.

Arviointiprosessin aikana tutkinnon suorittajan tulee selvästi saada tietoonsa arvioinnin perusteet. Arvioinnin aikana ja lopuksi tutkinnon suorittajalle annettava palaute on osa hyvää arviointiprosessia.

Todistukset

Tutkintotodistuksen ja todistuksen tutkinnon osan tai osien suorittamisesta antaa tutkintotoimikunta. Todistuksen valmistavaan koulutukseen osallistumisesta antaa koulutuksen järjestäjä. Opetushallitus on antanut määräyksen todistuksiin merkittävistä tiedoista.

Näyttötutkinnon osan tai osien suorittamisesta annetaan todistus silloin, kun näyttötutkintoon osallistuva sitä pyytää. Tutkintotodistuksen ja myös todistuksen tutkinnon osan tai osien suorittamisesta allekirjoittavat tutkintotoimikunnan edustaja ja näyttötutkinnon järjestäjän edustaja.

Ammattitutkintostipendi

Tutkinnon suorittamisen jälkeen voi hakea Koulutusrahaston myöntämää ammattitutkintostipendiä. Ammattitutkintostipendi myönnetään kerta-suorituksena henkilölle, joka on suorittanut ammatillisen perustutkinnon, ammattitutkinnon tai erikoisammattitutkinnon. Stipendin saamisen ehtona on vähintään 5 vuoden työkokemus ja tutkinnon suorittamishetkellä alle 64 vuoden ikä. Ammattitutkintostipendiä on haettava viimeistään vuoden kuluessa tutkinnon suorittamispäivästä.

Mitä hyötyä tutkinnon suorittajalle on ammattitutkinnosta?

- ammattitaidon saavuttaminen ja kehittäminen
- työllistymismahdollisuuksien parantaminen
- osaamisen monipuolistuminen
- mahdollisuudet vaikuttaa oman työn sisältöön kasvavat
- omien kehittymismahdollisuuksien tunnistaminen
- virallisen todistuksen saaminen työkokemuksen myötä kertyneestä osaamisesta
- mahdollisuus jatko-opintoihin
- mahdollisuus palkankorotuksen
- valmius oman yrityksen perustamiseen
- itseluottamuksen kasvu ja uskon omiin kykyihin.

Mitä hyötyä työnantajalle on ammattitutkinnosta?

- ammattitaidon todentaminen on tärkeä osa yrityksen laatujärjestelmää
- suunnitelmallinen henkilöstön ammattitaidon kehittäminen edistää yrityksen kilpailukykyisyyttä, laadukkuutta ja arvostusta
- mahdollistaa yritykselle henkilöstönsä laajemman ja monipuolisemman osaamisreservin
- henkilöstökoulutuksesta saadaan tutkintotavoitteinen koulutus ja yritys voi aktiivisesti vaikuttaa koulutuksen sisältöön
- yritys saa toimintansa tueksi luotettavan ammatillisen koulutuksen yhteistyökumppanin.

Erikoisammattitutkinto näyttötutkintona

Erikoisammattitutkinnon osaamistaso määritellään seuraavasti: Erikoisammattitutkinnossa osoitetaan alan vaativimpien työtehtävien hallinta. Erikoisammattitutkintojen perusteissa ammattitaitovaatimukset on määriteltävä tasollisesti siten, että henkilö, jolla on alan peruskoulutus tai sitä vastaavat tiedot ja lisäksi täydentäviä sekä syventäviä opintoja ja noin vii-

den vuoden työkokemus, pystyy todennäköisesti suoriutumaan ko. erikoisammattitutkinnosta.

Muodollisia ennakkoehtoja ei kuitenkaan aseteta esim. työkokemuksesta. Sen sijaan tuodaan esille, että henkilöllä, joka on ollut ammatin työssä viiden vuoden ajan, on todennäköisesti edellytykset suoriutua erikoisammattitutkinnosta. Erikoisammattitutkintoon kuuluu useimmiten ammattitaitovaatimuksia, jotka suuntautuvat työnjohdollisiin johtamis- tai ohjaustehtäviin.

Erikoisammattitutkinnon suorittamisessa työkokemuksella on tärkeä rooli. Henkilö, jolla ei ole lainkaan tai hyvin vähän alan työkokemusta, eri suositella hakeutumaan suorittamaan erikoisammattitutkintoa. Sellainen hakeutuja, jolla ei ole tai on vain vähän työkokemusta, ohjataan suorittamaan ammatillista perustutkintoa tai hankkimaan lisää työelämän kokemusta. Jos alalle tulotutkinto on suoraan erikoisammattitutkinto, on syytä hankkia työkokemusta lisää tai hakeutua toimialaa lähellä olevan ammatillisen perustutkinnon suorittamiseen.

Näyttötutkinnon hakeutumisvaiheessa punnitaan kunkin hakeutujan mahdollisuudet suoriutua ko. tutkinnosta ja selvitetään tutkinnon sopivuus hakeutujalle. Tällöin on otettava huomioon erikoisammattitutkinnon em. yleiset edellytykset sekä kunkin erikoisammattitutkinnon kohdalla tutkinnon perusteissa mainitut kohderyhmäkuvaukset ja ennakkoehdot. Hakeutumisvaiheen lopuksi päätetään, onko tutkinto sopiva hakeutujalle ja miltä osin hän voi osallistua suoraan tutkintotilaisuuteen ilman ammattitaidon kehittämistä ja miltä osin hänen on hankittava lisää ammattitaitoa osallistuaan menestyksellisesti tutkintotilaisuuteen.

Erikoisammattitutkinnon suorittaja osoittaa ammattitaitonsa käytännön työssä todellisessa alan tehtävissä. Sen takia suorittajalta edellytetään työpaikkaa, tai vähintään työssäoppimispaikkaa, tutkinnon suorituksen aikana. Erikoisammattitutkinnon tutkinnon suoritukset ovat työpaikan käytännön töitä, työkokonaisuuksia ja työprosesseja. Tutkinnon suorittaja suunnittelee ohjatusti ja asiantuntijoiden kanssa tutkintotilaisuutensa ja -suorituksensa ja kiinnittää ne työpaikan palvelu- ja tuotantoprosesseihin.

Laadunvarmistuksen perusta näyttötutkinnoissa

Näyttötutkintojen järjestämisestä ja valvonnasta siis vastaavat ammatillisen aikuiskoulutuslain mukaan tutkintotoimikunnat. Tutkintotoimikunnat sopivat näyttötutkintojen järjestämisestä järjestämissopimuksella sellaisten yhteisöjen ja säätiöiden kanssa, joilla on riittävä asiantuntemus näyttötutkintojen järjestämiseen. Näyttötutkinnon järjestämissopimus ja varsinkin sen liite, näyttötutkinnon järjestämissuunnitelma, ovat laadunvarmistuksen asiakirjoja, joissa näyttötutkinnon järjestäjä osoittaa riittävän asiantuntemuksensa ja sitoutuu vastuuseen järjestää näyttötutkintoja sekä

huolehtia toiminnan laadun varmistuksesta ja laadun kehittämistä. Näissä asiakirjoissa näyttötutkinnon järjestäjä lupaa toimia näyttötutkintotoimintaa ohjaavien säädösten, määräysten, toimintaohjeiden sekä tutkintotoimikunnan antamien suositusten mukaan.

Samalla tutkinnon järjestäjälle muodostuu näyttötutkintotoiminnan laadusta vastuu eri tahoille: tutkinnon suorittajalle, työpaikalle, työelämälle ja yhteiskunnalle – sekä tietysti tutkintotoimikunnalle ja omalle organisaatiolle.

Tutkintotoimikunnat ovat keskeisessä asemassa näyttötutkintotoiminnan laadun varmistajina. Toimikunnilla on monia keinoja saada selville tutkinnon järjestäjän riittävä asiantuntemus ja halukkuus ylläpitää asiantuntemustaan näyttötutkintotoiminnassa. Tutkintotoimikunta asettaa edellytykset tutkinnon järjestäjän henkilöstön asiantuntijuudelle. Perussuosituksena on näyttötutkintomestari koulutuksen suorittaneiden riittävä määrä organisaatiossa. Ennen järjestämissopimuksen solmimista tutustutaan tarkoin tulevan järjestäjän laatimaan järjestämissuunnitelmaan. Tuleva järjestäjä kutsutaan kuultavaksi, joskus useammankin kerran tutkintotoimikunnan kokoukseen. Tutustutaan tulevan järjestäjäorganisaation toimintaan paikan päällä ja kuullaan selvityksiä. Samaan aikaan voidaan tilata Opetushallitukselta järjestämisedellytysten selvitys, joka valaisee osaltaan tilannetta, joissakin tapauksissa ratkaisevasti. Kun tutkintotoimikunta varmistuu tulevan tutkinnon järjestäjän asiantuntijuudesta ja kun on punnittu työelämän tarve saada tutkinnon järjestäjä toiminta-alueelle, tutkintotoimikunta solmii järjestämissopimuksen, usein aluksi kuitenkin määräajaksi.

Tutkintotoimikunta pysyy ajan tasalla näyttötutkinnon järjestäjän asiantuntemuksesta näyttötutkinnon järjestämissopimuksen kuluessa toteuttamalla vierailukäyntejä tutkinnon järjestäjän luokse sekä yleisesti tarkastelemalla tutkinnon järjestäjän tutkintotoimikunnalle lähettämiä aineistoja. Järjestäjien edustajille toteutetaan myös kehittämisspäiviä, joissa pohditaan tutkinnon järjestämiseen liittyviä seikkoja ja käytäntöjä. Lisäksi palautetta tutkinnon järjestäjien toiminnasta saadaan AIPAL-palauttejärjestelmän kautta.

Näyttötutkintomestarit laadun varmistajina

Opetushallitus on vahvistanut näyttötutkintotoiminnan asiantuntijoille koulutusohjelman Näyttötutkintomestari 25 op. Viimeinen ohjelma on vuodelta 2012. Koulutusohjelmaan voivat osallistua aikuiskoulutusorganisaatioiden opetushenkilöstö, arvioijina toimivat työelämän edustajat, tutkintotoimikuntien jäsenet ja oppisopimusviranomaiset.

Näyttötutkintomestarin rooli omassa organisaatiossaan on toimia omalla vastuualueellaan näyttötutkintotoiminnan laadunvarmistajana. Hänen on

systemaattisesti koottava palautetta toiminnasta eri tahoilta, analysoida palautteita, innovoida kehittämisalueita ja saattaa kehittämistoimet alulle ja seurata niiden toteutumista. Tämänkin jälkeen on vielä pohdittava jatkokehittämistarpeita. Näyttötutkintomestarin on yhteistyössä muiden asiantuntijoiden kanssa luomassa organisaationsa näyttötutkintostrategiaa eli sopimassa siitä, mitkä ovat näyttötutkintotoiminnan tavoitteet ja miten tavoitteet saavutetaan. Jos näyttötutkintomestari lisäksi toimii näyttötutkinnon vastuuhenkilönä, hänen tulee pitää ko. tutkintotoimikunta ajan tasalla toiminnan kehittämisestä.

Lähteet

Ammatillisen koulutuksen laadunhallintasuositus 2008. Helsinki.

Ansaharju, J. 2004. Näyttötutkintomestariksi opiskelu – opettajan oma kehittämisprosessi. Artikkelinä Lähde liikkeelle -lehdessä 2/2004.

Ansaharju, J. 2014. Näyttötutkintotoiminta laadukkaana palvelutoimintana. Tunnistatko näyttötutkintomestarin – näyttötutkintomestarin koulutusta kehittämässä. Raportit ja selvitykset OPH 2014.

Asetus ammatillisesta aikuiskoulutuksesta 6.11.1998/812

Henkilökohtaistamismääräys. Opetushallitus 2006. Helsinki

Laki ammatillisesta aikuiskoulutuksesta 21.8.1998/631

Näyttötutkintojen järjestämissopimus 2012. Opetushallitus 2012. Helsinki

Näyttötutkintomestari, koulutusohjelma (25 op). Opetushallitus 2012. Helsinki

Opetushallitus 2012. Näyttötutkinto-opas. Oppaat ja käsikirjat 2012:11. Tampere: Juvenes Print.

Artikkeli esittelee Liikenneopettajan erikoisammattitutkinnon taustaa ja erityispiirteitä. Liikenneopettajakoulutusta on tehty Suomessa vuodesta 1926 lähtien ja vuosikymmenten myötä ammatti on kehittynyt enenevässä määrin kasvatulliseksi opettajan työksi. Liikenneopetus ei ole vain auton hallinnan ja liikennesääntöjen opettelua, vaan liikenteen sosiaalisessa ympäristössä toimimiseen kasvattamista. Liikenneopettajan erikoisammattitutkinto tuli voimaan 2010 ja artikkelissa pohditaan myös näiden ensimmäisten vuosien aikana kohdattuja haasteita.

Liikenneopettajan erikoisammattitutkinto – tausta ja erityispiirteet

Pekka Ahlgren

Liikenneopettajakoulutus 1926 – 2010

Vuodesta 1926 saakka liikenneopettajan ammatin harjoittajalta on vaadittu viranomaisen myöntämä liikenneopettajalupa ja luvan saamiseksi on täytynyt suorittaa erimittaisia opintoja. Nämä opinnot eivät kuitenkaan ennen vuotta 2010 kuuluneet virallisen koulujärjestelmään, vaan olivat muodoltaan ja rahoitukseltaan erillisiä siitä miten muu opettajankoulutus on Suomessa järjestetty.

Heinäkuun ensimmäisenä päivänä vuonna 1926 voimaan tullut asetus määräsi ammattimaisen ajo-opettajan pätevyudeksi Kulkulaitosministeriön toimeenpaneman kaksipäiväisen suullisen opettajatutkinnon läpäisemisen. Varsinainen opettajalupa anottiin maaherralta. Tutkinnossa tuli hallita moottoriajoneuvoliikennettä koskeva lainsäädäntö sekä auton rakenne, toiminta ja huolto. Suullisessa tutkinnossa tuli esiin osasiko opettajakokeelas esittää asiat selkeästi ja ymmärrettävästi. Tutkintoon osallistuvan tuli olla hyvämaineinen ja hänellä tuli olla voimassa oleva ajokortti.

Vuoden 1929 alussa voimaan tullut asetus edellytti opettajatutkintoon osallistuvalla Ammattienedistämislaitoksella hyväksytysti suoritettua ”autokuljetusopettajakurssia”. Autokoulunopettajakorttia anottiin poliisilta. Pääsyaatimuksena kurssille oli mm. todistus kansakoulun oppimäärän suorittamisesta, vähintään kaksi vuotta voimassa olleet ammattiajokortit henkilö- ja kuorma-autolle, vähintään vuoden korjaamokokemus (työpaajakokemus) sekä kurssin alussa olevan pääsykokeen läpäisy. Pääsykokeessa oli yksinkertaisia matematiikan tehtäviä. Kurssin päätteeksi pidettävien kirjallisten kokeiden lisäksi annettiin näyttö opetustaidosta.

Kaksi ensimmäistä kurssia olivat kaksiviikkoisia. Sen jälkeen laajuus kasvoi kolmeen viikkoon. Autokoulutoiminnasta tuli samana vuonna luvanvaraista. Vuosina 1934 ja -35 ei liikenneopettajakoulutusta järjestetty ja vuonna 1936 jatkettiin taas kahden viikon mittaisella koulutuksella. Sotavuosina 1941 – 44 oli taas tauko ja vuonna 1945 jatkettiin kahdella kahden viikon mittaisella kurssilla.

30.4.1948 tuli voimaan uusi asetus moottoriajoneuvoliikenteestä, joka sisälsi myös määräyksiä autokoulujen opettajien koulutuksesta ja opettajatutkinnosta. Vuonna 1949 pidettiin kaksi kurssia jotka kestivät neljä viikkoa. Vuonna 1954 kurssin laajuus kasvoi viiteen viikkoon ja 1.12.1957 voimaan tulleen uuden tieliikennelain ja -asetuksen myötä Autokoulunopettajakurssi venyi seitsemän viikon mittaiseksi. Vuonna 1964 pidettiin seitsemän kurssia joista yksi ruotsinkielinen. Vuonna 1965 kurssiin lisättiin SPR:n ensiapukurssi EA I. Vuoden 1967 aikana tapahtunut siirtyminen viisipäiväiseen työviikkoon pidenesi 280 tunnin kurssia lähes yhdeksän viikon mittaiseksi. 1969 kurssi kesti 9 viikkoa ja sisälsi 326 tuntia joista 67 oli harjoitustunteja.

18.10.1971 – 16.6.1972 järjestettiin ensimmäinen liikenneopettajan koekurssi. Se oli 26 viikon mittainen ja siihen kuului 830 oppituntia. Toinen koekurssi alkoi 21.8.1972 ja siihen kuului 883 oppituntia. Tähän toiseen koekurssiin lisättiin valvottu kahden kuukauden mittainen Autorekisterikeskuksen harjoittelukouluksi hyväksymässä autokoulussa suoritettava autokouluharjoittelu.

Liikenneministeriö teki 21.7.1978 päätöksen Ammattikoulujen Hämeenlinnan Opettajaopistossa (AHO:ssa) toteutettavan 10 viikon pedagogisen jakson lisäämisestä koulutukseen. Kymmentä vuotta myöhemmin, vuonna 1988, liikenneopettajakoulutus siirrettiin kokonaisuudessaan Hämeenlinnaan Ammattikoulujen Opettajaopistoon. Elokuussa 1990 perustettiin Hämeenlinnan Ammatillisen opettajakorkeakoulun Liikenneopetuskeskus ja se jatkoi toimintaansa aina 2010-luvulle. Koulutuksen pituus oli tässä vaiheessa noin puolitoista vuotta, sisältäen autokoulussa tapahtuvan harjoittelun.

Nykyisin Liikenneopetuskeskus toimii osana Hämeen ammatti-instituuttia. Ammatti-instituuttiin siirtyminen tuli ajankohtaiseksi, kun liikenneopettajakoulutus siirtyi osaksi virallista koulutusjärjestelmää vuonna 2010 ja sijoittui täten toisen asteen tutkinnoksi. Liikenneopettajan erikoisammattitutkintoon valmistavan koulutuksen laajuus on noin nykyisin 80 opinto-viikkoa keskimääräisen suoritusajan ollessa noin kaksi vuotta.

Liikenneopettajat koulujärjestelmään

Vuonna 2010 tapahtuneen muutoksen myötä liikenneopettajakoulutus siirtyi näyttötutkintojärjestelmään ratsastuksenopettajakoulutuksen rinnalle. Muutos ei kuitenkaan ollut äkkinäinen, vaan vaati laajan esityön.

Liikenne- ja viestintäministeriö asetti liikenneopettajakoulutuksen kehittämistyöryhmän 23.5.2006. Työryhmän puheenjohtajana toimi hallitusneuvos Eija Maunu Liikenne- ja viestintäministeriöstä. Jäseniksi kutsuttiin ylitarkastaja Maija Innola opetusministeriöstä, opetusneuvos Markku Lappalainen Opetushallituksesta, puheenjohtaja Antero Peiponen Suomen

Autokoululiitto ry:stä, kehittämispäällikkö Mika Hatakka Liikenneturvasta, johtaja Olli Luukkainen Hämeen ammattikorkeakoulusta, ylitarkastaja Marita Koivukoski Ajoneuvohallintokeskuksesta sekä asiantuntijoiksi yksikönpäällikkö Sami Mynttinen Ajoneuvohallintokeskuksesta, tutkija Pekka Tiainen liikenne- ja viestintäministeriöstä sekä liikenneopettajakoulutuksen johtaja Pekka Ahlgren Hämeen ammattikorkeakoulusta.

Työryhmän tehtävä oli selvittää liikenneopettajakoulutuksen asemaa koulujärjestelmässä sekä arvioida sen tason ja rakenteen tarkoituksenmukaisuutta liikennealan koulutustarjonnassa, miten ja minkä hallinnonalan alaisuudessa liikenneopettajatutkinnon toteuttaminen olisi tarkoituksenmukaisin ja parhaiten järjestettävissä sekä tehdä ehdotus liikenneopettajakoulutuksen rahoituksen järjestämisestä.

Työryhmä päätyi ehdottamaan liikenneopettajatutkinnon sijoittamista opetushallinnon alaiseen yleiseen tutkintorakenteeseen joko ammatillisena perustutkintona tai erikoisammattitutkintona. Perusteluna tehdyille ratkaisulle oli mm. arvio siitä että opettajakoulutuksessa yleinen yliopistotasoinen tai ammattikorkeakoulutasoinen toteutus kasvattaisivat liikaa koulutuksen pituutta ja lisäisivät tuolloin vallinnutta akuuttia opettajapulaa.

Molemmat vaihtoehdot mahdollistaisivat vaativan tutkinnon toteutuksen. Valittavasta tutkintomuodosta riippumatta se olisi toteutettava aikuiskoulutusmuotoisena ja siihen olisi liitettävä mm. pakollista valmistavaa koulutusta. Myös oppisopimusmuotoisen koulutuksen toteutusmahdollisuudet ehdotettiin selvitettäväksi.

Suunnittelun peruseräteenä oli, että tutkinto tuottaisi kelpoisuuden B-luokan ajokorttikoulutukseen. Lisäpätevyyyksiä mm. muihin ajoneuvoluokkiin ja/tai ajokorttitutkinnonvastaanottajaksi voitaisiin hankkia lisämoduuleilla. Myös koulutuksen pääsyvaatimuksia ja sisältöä ehdotettiin kehitettäväksi opettajuuden vaatimusten painottamiseksi.

Opetusministeriön hallinnonalalle suunnitelmassa annettiin vastuu tutkintoa koskevasta lainsäädännöstä. Samoin koulutuksen määräraha siirtyisi valittavasta vaihtoehdosta riippuen ammatillisen peruskoulutuksen tai lisäkoulutuksen rahoitukseen. Kun kyseessä on opettajakoulutus ja tavoitteena ihmisten käyttäytymiseen vaikuttavat prosessit tulisi rahoitusjärjestelmässä ottaa huomioon koulutuksen laadukkaan toteuttamisen turvaava rahoitusluokitus. Riittävää rahoitusta puoltaa myös runsaan ajoneuvoissa tapahtuvan opetusharjoittelun tarve. Auto on erilainen oppimisympäristö ja asettaa myös opettajakoulutukselle omia reunaehtojaan. Koulutuksen aloituspaikkoja ehdotettiin pikaisesti lisättäväksi liikenneopettajapulan helpottamiseksi. (LvM julkaisu 2/2007.)

Miten liikenneopettajaksi tullaan muualla? – Esimerkkeinä Norja ja Viro

Norjassa ja Virossa liikenneopettajakoulutuksen koulutusväyläksi on valittu korkea-asteen opinnot. Norjassa kaksi vuotta kestävä 120 opintopisteen laajuinen liikenneopettajakoulutuksen perusopinnot sisältää mm. 15 opintopisteen laajuisen liikennekasvatuksen kandidaattityön. Opiskelija voi halutessaan täydentää liikenneopettajan perusopinnot noin puoli vuotta kestäville täydentävillä opinnoilla liikennekasvatuksen kandidaatin tutkinnoksi ja jatkaa edelleen kohti maisteri- ja tohtoritasoisia jatko-opintoja.

Myös Virossa liikenneopettajaksi valmistutaan korkea-asteelta. Kouluttavia laitoksia on kaksi: Tallinna Tehnikakõrgkool ja Tallinna Pedagogika Ülikool. Liikenneopettajaopiskelijan opintopolku on hyvin samankaltainen kuin Suomessa aineenopettajaksi valmistuvilla: kaikille yhteisten perusopintojen jälkeen valitaan liikennekasvatus ja liikenneopettajan erikoistumisopinnot.

Erlainen erikoisammattitutkinto

Liikenneopettajan erikoisammattitutkinnon voidaan perustellusti sanoa olevan erilainen erikoisammattitutkinto. Se on aikuisten ammatillista lisäkoulutusta mutta poikkeaa useimmista muista ammatti- ja erikoisammattitutkinnoista mm. siinä että se on samalla alalietutkinto. Liikenneopettajaksi valmistumisen prosessissa ei ole alempia perus- ja ammattitutkintoja eikä liikenneopettajan ammattia voi harjoittaa ilman liikenneopettajalupaa, koska sen saamisen ehto on liikenneopettajan erikoisammattitutkinnon suorittaminen. Useimmista muista erikoisammattitutkinnoista poiketen liikenneopettajan erikoisammattitutkintoa tavoitteleva henkilö ei siis pysty hankkimaan alan kokemusta ennen valmistavaan koulutuksen pääsyä.

Liikenneopettajan erikoisammattitutkinto on erilainen myös siksi, että sen suorittaja pyrkii osoittamaan opettajan ammatissa tarvittavaa osaamista. Näyttötutkintojärjestelmä on vielä melko uusi tapa valmistua opettajan ammattiin. Tutkintojärjestelmässä on noin 400 erilaista tutkintoa, mutta liikenneopettajan erikoisammattitutkinnon lisäksi vain ratsastuksenopettajan erikoisammattitutkinnossa pyritään samankaltaisen, opettajan ammatissa tarvittavan osaamisen osoittamiseen.

Lisäksi erikoisammattitutkinnon ja sen valmistavan koulutuksen suorittamista ohjaa monisyinen lainsäädäntö. Liikenneopettajan ammatti on luvanvarainen ja ammatin harjoittajalta vaaditaan viranomaisen myöntämä liikenneopettajalupa jonka saaminen edellyttää liikenneopettajan erikoisammattitutkinnon suorittamista. Liikenneopettajaluvan saamisen edellytysistä säädetään Liikenne- ja viestintäministeriön alaisilla säädöksillä. Ajokorttilaissa ja asetuksessa säädetään mm. autokoulun opetushenkilöstöstä ja opetustoiminnasta vastaavasta johtajasta. Lopuksi vielä tutkinnon suorittamisen jälkeen liikenneopettajaluvan myöntää hakemuksesta haki-
jan kotipaikkakunnan poliisiviranomainen.

Uuden järjestelmän haasteet

Uuden tutkintomuodon käyttöönoton ensimmäiset kolme vuotta ovat olleet ns. järjestelmän sisäänajoa. Uuden toimintamallin käyttöönotto on sujunut kuitenkin oletettua hitaammin. Työryhmässä ennakoitiin näyttötutkintopohjaisen sovelluksen olevan korkea-asteen opintoja sujuvampi ja ehkäisevän liikenneopettajapulaa tehokkaasti. Ensimmäisen kolmen vuoden aikana sekä määrälliset että erityisesti laadulliset tavoitteet on saavutettu vain osittain.

Näyttötutkintojärjestelmän toimijoiden yhteistyö on osoittautunut erityisen haastavaksi tilanteessa, jossa sekä tutkinnon peruste että tutkintotoimikunta ovat uusia, erikoisammattitutkintoa edeltävät alemmat tutkintotason (perus- ja ammattitutkinto) puuttuvat. Tällaisessa tilanteessa on TLEAT-hanke ollut hyvin tarpeellinen työpaikkaohjaajien, arvioijien ja tutkinnonjärjestäjien koulutuskanava.

Ensisijaisesti aiempaa tyydyttävämmän rahoitusratkaisun löytämiseksi aikuisten ammatilliseksi lisäkoulutukseksi määritelty ja näin 2-asteen koulutuksen statuksen saanut liikenneopettajan erikoisammattitutkintoon valmistava koulutus on havaintojen mukaan vaarassa kaventua sisällöltään sellaiseksi, että se ei välttämättä tuota tuleville liikenneopettajille erityisesti opettajan ammatin harjoittamisen kannalta keskeistä osaamista.

Määrällisestä tavoitteesta on saavutettu vain kolmasosa vaikka kouluttavia organisaatiota on ollut kaksi. Talouden laskusuhdanne on osaltaan myötävaikuttanut siihen, että toimialalla ei kuitenkaan ole akuuttia työvoimapulaa, kun työvoimatarvetta tyydyttää aiempaa huomattavasti suurempi joukko opetusharjoittelijoita. Toisaalta harjoittelijoiden suuri määrä on aiheuttanut sen, että harjoittelupaikan saatavuus on vaikeutunut. Liikenneopettajaksi opiskelevien määrän voimakkaan kasvun ja ajokorttien kysynnän vaihtelun myötä on harjoittelumahdollisuudesta tullut vahvasti suhdanneherkkä ilmiö. Harjoittelupaikan saatavuusongelmien vuoksi tutkintosuoritukset ovat alkaneet viivästyä. Pahimmillaan tutkinnon suorittajat joutuvat harkitsemaan opintojensa keskeyttämistä.

Näyttötutkintojärjestelmän ja Liikenneopettajan erikoisammattitutkinnon suorittamisen haasteet liittyvät sekä yleiseen tutkinnonperusteiden ajantasaisuuteen ja niiden ylläpitoon että järjestelmän yleiseen kehittämiseen. On käynyt selväksi että näyttötutkintojärjestelmällä ei ole sen kanssa linjassa olevaa rahoitusta ja sen keskeisten toimijoiden tehtävät ja niiden kehittäminen eivät seuraa aikaansa riittävän tehokkaasti. On myös havaittu, että työelämäuskottavuuden kannalta keskeisessä asemassa olevien arvioijien arviointiosaamisen ohella myös tutkintoimikuntiin valikoituvien järjestöjen edustajien ammattiosaamiseen pitää kiinnittää huomattavasti aikaisempaa enemmän huomiota. Näin varmistamme sen että olemme matkalla kohti sellaista järjestelmää joka tunnistaa ja tunnustaa työelämässä hankitun ammattitaidon ja turvaa tutkinnonsuorittajien tasapuolisen kohtelun.

Artikkeli johdattaa lukijan työpaikkaohjaajan rooliin ja liikenneopettajan taitojen oppimisen prosessissa. Huomiota kiinnitetään erityisesti oppimistavoitteiden asettamiseen, ohjauskeskusteluun ja arviointiin – hyvän työssä oppimisen kulmakiviin.

Työpaikkaohjaajan vastuu ja velvollisuudet työssäoppimisen ohjauksessa ja arvioinnissa

Erja Ruuhela-Kaifera

Johdanto

Liikenneopettajan erikoisammattitutkinnon valmistavaan koulutukseen valitut henkilöt tulevat hakeutumisvaiheen kautta suorittamaan tutkintoa ja saattavat joutua hankkimaan lisää ammattitaitoa suoriutuakseen näyttötutkinnosta. Tarvittavan ammattitaidon hankkimistapoja tutkinnon suorittamiseksi on kaksi, valmistava koulutus ja työssäoppiminen, sillä pelkästään ammatissa toimimalla ei voi hankkia ammattitaitoa alan runsaan sääntelyn vuoksi.

Hakeutumisvaiheen yksi olennainen tehtävä opiskelijalle on työssäoppimispaikan löytäminen ja työpaikkaohjaajan kanssa ohjauksesta sopiminen. On tärkeää sopia ja aikatauluttaa mitä, missä ja milloin opiskellaan ja työssä opitaan. Valmistavan koulutuksen opinnot kestävät pääsääntöisesti kaksi vuotta. Kaksipyöräiset ajoneuvot asettavat omat aikataulunsa vuodenaikojen vaihtelun myötä työssäoppimiselle. Kaikilla työssäoppimispaikoilla ei ole kaikkea kalustoa ja sen vuoksi olisi tärkeää suunnitella jo opintojen alkuvaiheessa aikataulut ja paikat työssäoppimiselle. Kunkin työssäoppimispaikan työpaikkaohjaajan tulee tietää mitä kullakin lähijaksolla opiskellaan ja mikä on kunkin työssäoppimisjakson tavoite.

Tutkinnon osittain työssäoppimisjaksoista laaditaan ”Yhteistyö- ja opetus-harjoittelusopimus” tai useampia. Sopimus sitoo työpaikkaohjaajaa ohjaamaan opiskelijaa tarvittavan määrän tutkinnosta selviytyäkseen. Ongelmatilanteissa tulee työpaikkaohjaajan, opiskelijan ja oppilaitoksen edustajan keskustella ja sopia miten mahdolliset ongelmat ratkotaan. Työpaikkaohjaaja, opiskelija ja koulutuksen järjestäjän edustaja sopivat aikataulusta ja toimintatavoista sopimuksen allekirjoituksen yhteydessä. On tärkeää sopia miten eri osapuolet pysyvät ajan tasalla oppimisen edistymisen suhteen. Opiskelijan henkilökohtaistamisasiakirja on yksi tärkeä väline, jonka ajan-tasaisuus varmistaa tiedon saatavuuden eri osapuolille.

Työssä oppiminen

Työssä oppiminen on aina tavoitteellista, eli opiskelijalla on oppimistavoitteita jotka tulisi saavuttaa työssäoppimisjakson aikana. Työssäoppimispaikan tulee olla sellainen jossa on tutkinnon järjestäjän kannalta riittävästi tuotanto- ja palvelutoimintaa, tarpeellinen työvälineistö ja ammattitaidoltaan, koulutukseltaan ja työkokemukseltaan pätevää henkilökuntaa, joka voidaan valita työssä oppijan työpaikkaohjaajaksi. Työssäoppimispaikan johtajan ja opetuksesta vastaavan johtajan tulee tuntea tutkinnon perusteet voidakseen määritellä millaisia tutkinnon osia työssäoppimispaikassa voidaan toteuttaa.

Ensimmäiseen pakolliseen tutkinnon osaan liittyvä työssäoppimisjakso painottuu autokoulun hallinnollisiin tehtäviin. Olennaista on kuitenkin myös opetuksen suunnitteluosaaminen. Opetuksen suunnittelussa olennaista on osaamisen kriteerit joista rakentuu opetuksen tavoite, arviointi ja palaute. Suunnitelmaan kuuluu tavoitteisiin sopiva oppimisympäristö ja varasuunnitelma jos tavoite on liian vaativa tai oppimisympäristön olosuhteet ovat muuttuneet olennaisesti. Suunnitelmien määrä ei ole olennainen vaan toimivan suunnittelurungon rakentaminen. Suunnittelu lähtee opetussuunnitelmasta ja sen tavoitteista ja suunnitelmissa tulee olla vielä lisäksi oma erityispiirre joka voi olla jokaisella koululla erilainen. Erityispiirre tulee opetuksesta vastaavan johtajan visioista ja näkemyksestä mikä opetuksen ja oppimisen tavoite on tai mikä alueen liikenneympäristölle on tyypillistä ja siten määrittelee liikenneopetuksen painopisteitä.

Toinen pakollinen tutkinnon osa keskittyy opettamiseen eri olosuhteissa ja erilaisten kohderyhmien opettamiseen ja erilaisissa olosuhteissa opettamiseen. Erilaisia olosuhteita opetetaan simuloimalla. Simuloidussa opetuksessa tilanne rakentuu skenaarion ympärille. Skenaario on eräänlainen käsikirjoitus tilanteesta, jonka tarkoituksena on kuvata simulaatiotilanteen eteneminen ja osallistujien tekemien ratkaisujen vaikutus tilanteen eteneeseen. Skenaariot laaditaan opetuksen tavoitteiden mukaisesti ja tavoitteena on laaja-alainen oppiminen. Ennen simulaatiota osallistujille pidetään orientaatiotilanne, jossa on tarkoitus antaa osallistujille tarpeelliset tiedot simulaatiotilanteesta toimimiseen. Välittömästi simulaation suorittamisen jälkeen pidetään palautetilaisuus jossa annetaan tilaisuus tilanteen kulun käsittelyyn ja oppimisen syventämiseen. Simuloimalla opetetaan vaikeissa olosuhteissa ajamista eli ajoharjoitteluradalla ja pimeällä ajamista.

Työssä oppimisen järjestäminen

Työssä oppimisen järjestämisessä lähtökohtana ovat oppimistavoitteet. Näyttötutkintojärjestelmän perusajatuksen mukaan oppiminen on aina henkilökohtainen prosessi – opiskelijoilla on erilaista taustakokemuksia jotka vaikuttavat siihen mihin aihealueisiin hänen on tarpeen opinnoissa keskittyä enemmän ja mihin vähemmän. Myös oppimisnopeus vaihtelee, eli

selkeitä tuntimääriä ei voida eri aiheille antaa. Tästä syystä työpaikkaohjaajan ja koulutuksen järjestäjän edustajan, joka on yleensä opiskelijan ryhmäohjaaja, tulee käydä yhdessä läpi oppimistavoitteet työharjoittelun osalta. Nämä on alustavasti selvitetty koulutuksen järjestäjän toimesta siinä vaiheessa, kun opiskelija on hakeutunut tutkinnon suorittajaksi ja ohjattu valmistavaan koulutukseen. Työpaikkaohjaajalla on vastuu ja velvollisuus huolehtia riittävästä harjoittelusta ja riittävästä ohjauksesta.

Oppimistavoitteet tarkentuvat harjoittelun ja opintojen edetessä, joten tilanteen seuranta on tärkeää koko valmistavan koulutuksen ajan. Tässä yhteydessä on tärkeää pitää huoli siitä, että työpaikkaohjaajalle tulee selkeä käsitys opiskelijan taustasta ja osaamisesta. Työpaikkaohjaajan on myös tarpeen tutustua harjoittelijaan oppijana, eli opiskelijan tapa oppia ja tämän toiveet tai tarpeet ohjauksen ja palautteen määrästä. Näiden pohjatietojen perusteella työpaikkaohjaaja määrittää ne työtehtävät joiden avulla opiskelija pystyy tavoittamaan omat oppimistavoitteensa.

Tavoitteet sovitaan yhdessä valmistavan koulutuksen edustajan, työpaikkaohjaajan ja opiskelijan kesken. Työssäoppiminen on tutkintoperusteista, tavoitteellista oppimista johon kuuluu ohjaus. Työssäoppimisessa on kysymys todellisiin työnteon tilanteisiin perustuvasta tarkoituksellisesta ja reflektioivasta kokemusten, toimintojen ja ajattelumallien yhdistelemisestä. Tässä näkökulmassa korostuu siten teorian ja käytännön yhdistely sekä ohjaajan että muiden organisaation työntekijöiden merkitys reflektoinnin tukena koska kyse ei ole itsenäisestä oppimisesta työpaikalla.

Tutkinnon suorittajan henkilökohtaistamissuunnitelmassa, joka päivitetään ennen jokaista työssäoppimisjaksoa, määritellään työssäoppimisjakson tavoitteet. Työssä oppimisen tavoitteena on kehittää työssä oppijan ammattitaitoa, persoonallisuutta ja metataitoja. Metataidoilla tarkoitetaan tässä yhteydessä reflektiivisyyttä, eettistä osaamista sekä kommunikaatio- ja vuorovaikutusosaamista. Työssä oppiminen on toimintaa, jossa työssä oppija on keskiössä. Työssä oppimisen haasteet kohdataan työelämän ja koulutuksen rajapinnalla joka muodostuu kolmesta erillisestä todellisuudesta. Työssä oppija, työelämä ja oppilaitos lähestyvät työssä oppimista eri suunnista. Nämä kolme todellisuutta ovat oppilaitoksen todellisuus, joka perustuu tarkkaan teoreettisen tiedon soveltamiseen, työelämän ja tuotannon todellisuus pohjautuu osaavan työvoiman tarpeeseen ja opiskelijan subjektiivinen todellisuus siihen mikä on opiskelijan kannalta mielenkiintoista ja merkityksellistä. Työssä oppimisen onnistuminen ja tavoitteiden saavuttaminen liittyy vahvasti siihen miten näiden eri osapuolten välinen vuorovaikutus toimii.

Työssä oppimisen järjestäminen edellyttää työpaikan kannalta taloudellisia ja ajankäyttöön liittyviä resursseja. Aikaa työpaikkaohjaajien koulutukseen, työssä oppimisen suunnitteluun ja työssä oppijan ohjaukseen. Opiskelijan kanssa käytävät reflektointi ja arviointikeskustelut vaativat työpaikkaohjaajilta ja muulta henkilökunnalta aikaa. Työpaikka toimintaympäris-

tönä vaikuttaa syntyvään vuorovaikutukseen, kuten myös työpaikkaohjaajan ja työssä oppijan vuorovaikutus toimintaympäristöön. Vuorovaikutuksen seurauksena myös työpaikka kehittyy järjestäessään työssä oppimista.

Työyhteisössä vallitseva työkulttuuri ja ilmapiiri asettaa osallistumiselle ja oppimiselle omat reunaehdonsa. Työkulttuuri voidaan määritellä työyhteisön tietoisina ja tiedostamattomina sovittuina tapoina toimia sekä tehdä ja kehittää työtä. Työyhteisön positiivinen ilmapiiri on merkittävä osatekijä jolla on myönteinen vaikutus työssäoppimiseen. Työyhteisön avoin ilmapiiri vaikuttaa innovatiiviseen ja omaehtoiseen ryhmä- ja yhteistyöhön sekä työtyytyväisyyteen. Innovatiivisuus edellyttää turvallista ja luotamuksellista ilmapiiriä. Halu riskien ottamiseen kasvaa kun innovatiivisuudesta palkitaan ja koetaan että mahdolliseen epäonnistumiseen liittyvä uhka on vältettävissä.

Keskeinen resurssitekijä työssä oppimisen onnistumisessa on panostus työpaikkaohjaajan mahdollisuuksiin toteuttaa hyvin tehtävänsä. Ajan ja tilan antaminen ohjaustyölle edistää työssä oppijan ja ohjaajan reflektointia. Tämä on välttämätöntä hiljaisen tiedon esiin nostamiselle ja työssä oppijan oppimiselle. Työpaikkaohjaaja saa reflektoinnin ansiosta näkyväksi omaa ohjaustyötään sekä työpaikalta esiin nousevia ehkä itsestään selvyysinäkin pidettyjä toimintatapoja joita voisi kehittää parempaan suuntaan. Johdon keskeinen tehtävä on itse sitoutua työssä oppimisen kehittämiseen ja kehittymiseen työpaikalla sekä motivoida työyhteisöä työssä oppimisen toteuttamiseen

Opiskelijan suorittaessa työpaikkaohjaajan määräämiä tehtäviä, on työpaikkaohjaajan tehtävä ohjata opiskelijaa. Tämä tapahtuu osaksi normaalien työtehtävien lomassa epämuodollisissa kohtaamisissa, mutta on tärkeitä myös sopia erilaisia ohjauskeskustelutilanteita, joissa työpaikkaohjaaja ja harjoittelija voivat keskittyä keskustelemaan oppimisen edistymisestä rauhassa. Näissä ohjauskeskusteluissa työpaikkaohjaaja voi keskustella opiskelijan harjoittelusuunnitelman etenemisestä, antaa palautetta menneestä ja vinkkejä tulevaan, sekä lisätä tai vähentää tarvittaessa työtehtävien määrää mikäli jotkin oppimistavoitteet sitä vaativat.

Ohjauskeskustelu

Ohjauskeskustelun tavoitteena on selvittää opiskelijan näkökulma eri asioihin ja kokemuksiin ja antaa opiskelijalle aikaa pukea omia ajatuksiaan sanoiksi. Työpaikkaohjaajan tulisi tässä vaiheessa välttää omien mielipiteidensä julkituontia ja pyrkiä opiskelijälähtöiseen ohjaukseen. Opiskelija tarvitsee työpaikkaohjaajan tukea erityisesti tilanteissa, joissa opiskelija on kokenut vastoinikäymisen tai osaamisalueilla jotka hän tuntee vaikeaksi. Työpaikkaohjaajan on siis kyettävä kuuntelemaan opiskelijaa ja tunnistamaan opiskelijan tunteet ja tuntemukset.

Opiskelijan osaamisen kehittämistä tukeva arviointi tukee myös opiskelijan ammatti-identiteetin muodostumista. Hätösen (2010) mukaan työtehtävien hallinnan arvioinnissa arvioidaan yleensä yksittäisten työtehtävien hallintaa ja tarkastellaan esimerkiksi opiskelijan kykyä valita oikeat työmenetelmät ja materiaalit ja näiden käyttöä eri työtilanteissa. Kun opittavaa ammattia tarkastellaan työprosessina, tulee tämän lisäksi arvioida opiskelijan suunnittelutaitoja, itsearviointitaitoja, kokonaisuuden hallintaa, järjestelmällisyyttä ja omatoimisuutta.

Prosessi- ja menetelmätason lisäksi opiskelijaa tulisi arvioida myös tiedon hallinnan tasolla. Erityisesti opettajan työhön liittyy paljon tietoa, jota vaikuttaa esimerkiksi siihen miten opetustilanteita suunnitellaan ja miten erilaisten oppijoiden kanssa toimitaan (ihmiskäsitykset, oppimistyyli- ja tavat, kulttuurierot). Opettajaopiskelijan on kyettävä perustelevaan tekemänsä valintaan tällaisen hankitun tiedon pohjalta. Mikäli toimintatavan valinta perustuu aiemmin nähtyihin tai ns. ”hyväksi havaittuihin” menetelmiin, opiskelija tarvitsee lisäohjausta opettajan ammattitaidon kehittämiseksi.

Reflektion käsite liittyy läheisesti ajatteluun. Teoreettisesti reflektion käsitettä on kehitetty lähinnä kognitiivisen ja kokemuksellisen oppimisen lähestymistavoissa. Kaiken kaikkiaan reflektio nähdään merkityksellisenä konstruktivistisessa oppimisnäkemyksessä. Oppimisen kannalta reflektio on välttämätöntä. Syvälinen oppiminen edellyttää teorian ja käytännön ymmärtämistä. Reflektiivisessä prosessissa pyritään tähän tietoiseen ymmärtämiseen. Reflektoinnilla tarkoitetaan sanakirjan mukaan mietiskelyä, harkintaa, heijastusta. Sen avulla heijastamme oman oppimisemme kuvan näkyviin, jotta voimme paremmin tarkastella ja tarvittaessa muuttaa sitä.

Reflektio on prosessi, jossa oppija aktiivisesti tarkastelee ja käsittelee uusia (oppimis)kokemuksiaan voidakseen konstruoida, rakentaa uutta tietoa tai uusia näkökulmia aikaisempiin tietoihinsa. Reflektiivinen oppija on jatkuvassa, joustavassa ja monitasoisessa, vuorovaikutuksessa sekä ympäristönsä että itsensä kanssa. Reflektio pitääkin sisällään myös affektiivisia, tunteisiin ja arvoihin liittyviä komponentteja. Reflektoidessa palataan tapahtumaan tai kokemukseen ja palautetaan mieleen kaikki aiheeseen liittyvät myönteiset tai kielteiset tunteet.

Yksi esimerkki reflektoitavasta tapahtumasta liikenneopetuksessa on jokin ”läheltä piti” -tilanne, kun joku tilanteeseen osallinen ei ole noudattanut liikennesääntöjä. Tilanteeseen palataan jälkeenpäin palauttamalla mieleen mitä tapahtui ja millaisia ajatuksia se herätti? On tärkeää käsitellä tapahtumaan liittyviä tunteita. Helpoin vaihtoehto on huokaista että selvitettiin tai syyttää muita väärästä toiminnasta kuin analysoida tilannetta ja sitä mitä kukin teki ja millaisia tunteita se herätti. Tapahtuman käsittely ja uudet näkökulmat tai uudet toimintavalmiudet ovat reflektion tavoitteena. Tapahtuman herättämien tunteiden kieltäminen tai muiden syyttäminen estää oppimisen.

Tässä mallissa kokemukset ja reflektio ovat jatkuvassa dialektisessa suhteessa toisiinsa. Kokemukseen palaaminen on aktiivinen prosessi, jota voidaan käytännössä tehdä yksin vaikka oppimispäiväkirjan muodossa. Reflektiota voidaan harjoitella myös ryhmässä keskustellen. Ensimmäiseksi olisi tärkeää saada kokemus palautettua mieleen kokonaisuutena, sellaiseen kuin se tapahtui. Mieleen palautetaan myös kokemuksen herättämät tunteet niin myönteiset kuin kielteisetkin.

Reflektoinnin onnistumisen kannalta on tärkeää kielteistenkin tunteiden käsittely. Useasti kielteiset tunteet saattavat muodostua esteiksi oppimiselle, jos ne jäävät käsittelemättä alta pois. Kielteiset tunteet ovat yhtä arvokkaita oppimisen rakennusaineita kuin myönteisetkin tunteet. Kokemuksen uudelleenarvioinnissa pyritään itsekriittisesti ja kokonaisvaltaisesti arvioimaan, miksi tapahtui niin kuin tapahtui. Mitä tapahtui, miksi, minkä seurauksena, mikä oli minun osuuteni, mikä muiden jne. Olisiko jotain voinut tehdä toisella tavalla? Uudelleenarviointi synnyttää uusia ajatuksia ja näkökulmia sovellettaviksi uusissa tilanteissa. Reflektoinnin tulokset näkyvät valmiuksina soveltaa uusia ajatuksia käytäntöön. Uudet kokemukset ovat sitten jälleen reflektoinnin kohteena. Kaiken kaikkiaan reflektio on prosessi, joka jatkuu loputtomiin uusien kokemusten myötä.

Ohjaustyyli

Opiskelijan ohjaustyyliä on erilaisia ja kukin työpaikkaohjaaja toimii itselleen luonnollisimmalla tavalla mutta ottaa ohjaustyyliä valitessaan myös opiskelijan oppimistavan huomioon. Ohjaussuhde on suhde joka edellyttää sekä teoreettista osaamista että henkilökohtaisen ohjausotteen tuntemista. Ohjaajan tulee arvioida omaa ohjaustapaansa ja pyrkiä vähentämään oppijan väärinymmärtämistä. Ohjaajan kannattaa tuntea oma työskentelytapansa ja kehittää henkilökohtaista ohjausotettaan omien vahvuuksien suuntaisesti.

Ohjauksen heikkoudet voivat olla seuraavanlaisia: Ohjaajana toimiessasi puhut paljon ja kerrot mielelläsi omia käsityksiäsi asiasta, ohjaajana haluat innokkaasti neuvoa ja ratkaista opiskelijan ongelmat hänen puolestaan tai ohjaajana koet syyllisyyttä mikäli opiskelijalle ei ole välitöntä ”hyötyä” ohjauksestasi. Oppiminen ja ohjaaminen on käsitteellisellä tasolla tapahtuvaa toimintaa ja sen vuoksi oman tavan löytyminen vaatii aikaa ja kokemusta. Seuraavassa esitellään muutamia ohjaustyyliä.

Friskin (2010) mukaan työpaikkaohjaaja voi oman tyyliensä tai tilanteen mukaan valita erilaisia ohjaustyyliä, kuten hyväksyvän ohjaustyylin, jäsentävän ja selkiyttävän ohjaustyylin, puheeksi ottavan ja näkyväksi tekevän ohjaustyylin tai neuvoja ja ohjeita antavan ohjaustyylin.

Hyväksyvässä ohjaustyyliässä on tavoitteena tunteiden vapauttaminen sellaisissa tilanteissa missä on selvää, että opiskelijan patoutuneet tunteet

saattavat hidastaa tai häiritä tämän oppimista. Tällöin ohjaajan tulisi pystyä rakentamaan turvallinen ja tasavertainen ohjaustilanne, missä opiskelija uskaltaa viestiä aitoja tunteitaan ja tuntemuksiaan. Ohjaajan tulisi keskittyä kuuntelemiseen ja hyväksymiseen, mutta osaltaan myös keskusteluvuuteen, jolla rohkaisee opiskelijaa puhumaan mahdollisista erimielisyyksistä tai negatiivisista kokemuksista. (Frisk 2010.)

Jäsentävässä ohjaustyylissä on tavoitteena auttaa opiskelijan päätöksentekoa ja nopeuttaa sitä. Työpaikkaohjaaja antaa opiskelijan kuvata oma tilanteensa ja antaa tämän edetä omilla ehdoillaan. Tämän jälkeen työpaikkaohjaaja auttaa avoimien kysymysten avulla opiskelijaa tarkastelemaan ongelmaa erilaisista näkökulmista. Kysymyksiin ei tule piilottaa omia näkemyksiä asiasta, vaan niiden tarkoitus on ohjata opiskelijaa itse tarkastelemaan ongelmaa eri suunnista ja näkökulmista. (Frisk 2010.)

Puheeksi ottavassa ja näkyväksi tekevässä ohjaustyylissä työpaikkaohjaaja pyrkii kehittämään opiskelijan kykyä havaita oman toimintansa taustalla olevia arvoja/oletuksia, tai oman toimintansa vaikutuksia. Keskustelussa voidaan tarkastella opiskelijan ajattelun ja teorioiden eroa siihen miten hän käytännössä toimii – tai pohtia seurauksia siitä mikäli opiskelija jatkaa toimimista nykyisellä tavalla. Aiheet voivat olla mitä vain työaikojen noudattamisesta opiskelijan käyttämiin työmenetelmiin tai opetusmenetelmiin omien oppilaidensa kanssa, mutta käsittelytapa on tässäkin opiskelijan ajatuksia avaava, keskusteleva tyyli. (Frisk 2010.)

Neuvoja ja ohjeita antavassa ohjaustyylissä on tavoitteena antaa neuvoja ja ohjeita sellaisessa tilanteessa, missä opiskelija ei tiedä mitä tehdä tai miten toimia. Valmiiden neuvojen antaminen voi kuitenkin liian usein käytettynä johtaa siihen, ettei opiskelija osaa enää toimia itsenäisesti vaan turvautuu aina työpaikkaohjaajaan tai muuhun auktoriteettiin ongelmatilanteissa. (Frisk 2010.)

Arvioinnin muodot

Työpaikkaohjaaja on tärkeässä asemassa työssäoppimisjaksolle asetettujen oppimistavoitteiden saavuttamisessa. Työpaikkaohjaajan tulee saada koulutuksen järjestäjältä tieto opiskelijan tavoitteista ja hänen tulee seurata ja arvioida opiskelijan kehittymistä tavoitteiden mukaisissa tiedoissa ja taidoissa. Opiskelijan oppimisen tukemisen ja mahdollistamisen lisäksi työpaikkaohjaajan on pystyttävä arvioimaan opiskelijan kehittymistä tämän oppimistavoitteissa. Työpaikkaohjaaja on yksi niistä henkilöistä itse opiskelijan ja valmistavaa koulutusta järjestävän oppilaitoksen edustajan lisäksi joka päättää milloin opiskelija on valmis ottamaan osaa tutkintotilaisuuteen osoittamaan omat tietonsa ja taitonsa eri tutkinnon osissa. Oppimisen arviointi eroaa siis oleellisesti osaamisen arvioinnista. Osaamista arvioi-
dessa arvioidaan henkilön osaamista tietyssä tilanteessa tietyllä hetkellä, kuten esimerkiksi tutkintotilaisuudessa. Oppimisen arvioinnissa vastaa-

vasti arvioidaan sitä miten opiskelija on kehittynyt taidoissaan. Tämän arvioinnin avulla voidaan tehdä päätöksiä siitä mitkä asiat tarvitsevat vielä lisäharjoittelua ja mitkä asiat ovat jo kehittyneet tavoitellulle, esimerkiksi tutkinnon perusteiden määrittämälle, tasolle.

Liikenneopettajaopiskelijan arviointi ei pohjimmiltaan eroa paljoa ajokorttia suorittavan oppilaan arvioinnista; molemmissa on tavoitteena tietyn taitotason saavuttaminen ja kyseinen taitotaso saavutetaan hyvässä, kannustavassa yhteistyössä oppijan kanssa. Oppimisen arvioinnin tarkoitus on kannustaa opiskelijaa oppimiseen ja tukea oppimista eri osaamisen alueilla. Arvioinnin on tämän vuoksi oltava avointa ja keskustelevaa. Arviointi tapahtuu yhteistyössä opiskelijan itsensä kanssa siten, että opiskelija voi itsekin arvioida kehittymistään ja todeta vahvuuksiaan ja heikkouksiaan. Arvioinnin on oltava selkeätä ja ymmärrettävää. Tokaisut tyyliin ”kyllä se ensi kerralla menee paremmin” tai ”ihan hyvin se meni” eivät siis riitä, vaan työpaikkaohjaajan on kyettävä nostamaan suorituksesta esiin sellaisia alueita joihin opiskelijan tulisi kiinnittää enemmän huomiota ja kiittää sellaisista suorituksista jotka menivät hyvin.

Arvioinnin tavoitteena on itsearvioinnin kehittyminen. Kaikessa arvioinnissa pitää opiskelijalle antaa suorituksesta palautetta eli pukea tehty arviointi palautteeksi. Opiskelijan itsearviointitaidon kehittymiselle palautteen antaminen on tärkeää. Annettu palaute vaikuttaa siihen, millaisena opiskelija näkee itsensä opiskelijana. Palautteen pitää olla konkreettista opiskelijan osaamisen analysointia siten että opiskelija oppii havainnoimaan ja tiedostamaan omaa oppimistaan ja toimintaansa suhteessa tutkinnon ammattitaitovaatimuksiin. Opiskelijaa ohjataan havainnoimaan omaa osaamistaan ja työskentelyään jäsentämällä opiskelijalle annettu työ. Jäsentelyssä kerrotaan selkeästi, miten työ tulee tehdä, mihin seikkoihin kiinnitetään huomiota ja mitä arvioinnin kohteet ja arviointikriteerit käytännössä tarkoittavat.

Tavoitteellisessa ja ohjaavassa arvioinnissa arvioinnin pitää kiinnittyä tavoitteisiin, ja sen tulee evästää tulevaisuutta varten. Oli oppilas minkä ikäinen tai millainen tahansa, oli arviointityökalu tai oppiaine mikä tahansa, oli oppimiskäsitys tai opetussuunnitelma millainen tahansa, arvioinnin tulee ohjata ja olla tavoitteellista.

Nykyinen oppimisen ja opetuksen asiantuntijoiden edustama oppimiskäsitys korostaa ennen kaikkea oppijan aktiivista roolia oman oppimisensa ”rakentajana”. Puhutaan paljon itseohjautuvuudesta, jolla tarkoitetaan sitä, miten taitava oppija ohjaa omaa oppimistaan erilaisissa oppimistilanteissa ennakoiden ja valikoiden tietoa sen mukaan, mitkä ovat tehtävän tavoitteet ja mitä hän asiasta aikaisemmin tietää tai ymmärtää tai ei tiedä tai ei ymmärrä. Havainnoidessaan näin omaa osaamisensa tasoa taitava oppija asettaa itselleen samalla tavoitteita siitä, mitä hänen täytyisi oppivastasta asiasta vielä omaksua. Nämä oppijan itselleen asettamat tavoitteet taas suuntaavat sitä, minkälaisia toiminta- ja työskentelytapoja eli strategioi-

ta oppija päättää oppimistilanteessa käyttää. Toisin sanoen, kun oppiminen on taitavaa, oppijan on jossain vaiheessa kiinnitettävä huomiota siihen, ”miten minä toimin” tai ”kannattaisiko minun toimia jotenkin toisin” eli oppijan on opittava pysähtymään oman työskentelynsä ääreen – tultava tietoiseksi omasta oppimisestaan ja sen edistämisen mahdollisuuksista.

Itsearviointitaidon kehittymiseksi on oppijan ymmärrettävä oman aktiivisuutensa merkitys oppimisensa eteenpäin saattamisessa. Itsearvioinnin avulla oppijan tulee päästä tarkastelemaan sitä, mitä hän nyt osaa ja mitä hän ei ihan vielä hallitse. Näin hän oppii asettamaan itselleen myös realistisia oppimistavoitteita, joihin pyrkii. Itsearviointi on näin parhaimmillaan oppijan väline tiedostaa omaa tilannettaan erilaisissa ja alati muuttuvissakin oppimisympäristöissä.

Toisin sanoen tukeaksemme oppijan oppimista meidän on ohjattava hänen metakognitiivista ajatteluaan ja toimintaansa. Metakognitio tarkoittaa siis oppijan tietoisuutta omasta tiedonkäsittelystään, älyllisestä toiminnastaan ja edelleen hänen taitoaan hyödyntää tätä tietoa, kun hän ohjaa omaa oppimistaan erilaisissa oppimistilanteissa. Koulumaailmassa puhutaan tässä yhteydessä oppijan oppimaan oppimisen taidosta tai oppijan oppimisen ohjaamisesta, joka tarkoittaa juuri oppijan metakognitiivisen toiminnan eli työskentelyn aikaisen ajattelun ja toiminnan tiedostamisen tukemista.

Oppijan tietoisien tarkastelun kohteena voivat olla myös oppijan erilaisissa tilanteissa heräävät tunteet ja hänen uskomuksensa itsestään oppijana. Tällöin tullaan lähemmäksi oppijan motivaatiota ja mielekkyyden kokemuksia, jotka myös vaikuttavat olennaisesti siihen, millä tavalla oppija ylipäätänsä tarttuu opeteltavaan asiaan. Oppija ei aina myöskään työskentele oppimistilanteessa yksin, vaan oppimisprosessia saatetaan viedä eteenpäin joko yhdessä ohjaajan tai pienen ryhmän kanssa. Silloinkin on tärkeää, että yksittäinen oppija kykenee tiedostamaan omaa ajatteluaan tai arvioimaan omia toimintatapojaan ja kuvailemaan niitä erilaisissa ryhmätilanteissa muille oppijoille.

Atjonen (2007) on todennut, että arvioinnin tulisi olla motivoivaa ja innostavaa. Myönteiset arviointikokemukset tuovat voimaantumisen kokemuksen, mikä kannustaa oppilasta oppimiseen ja pitää yllä opiskelumotivaatiota. Tämä luodaan monipuolisilla, oppilaskeskeisillä ja yhteistoiminnallisilla työtavoilla ja arviointikäytänteillä, missä jokainen kokee itsensä arvokkaaksi ja saa tarvitsemaansa tukea ja apua omassa opiskeluprosessissaan niin opettajilta kuin opiskelutovereiltaankin.

Korpisen (1994) mukaan oppilaan minäkäsitys kehittyy sosiaalisessa vuorovaikutuksessa tärkeiden ihmisten kanssa. Tällöin yksilö saa jatkuvasti palautetta omasta käyttäytymisestään. Toisaalta ympäristö kohdistaa häneen odotuksia. Palautteiden ja odotusten kautta oppilas muodostaa itselleen minäihanteen. Hän vertailee todellista minäänsä ihanneminäänsä. Tässä prosessissa muodostuu itsearvostus.

Minäkäsitys on oppimisen tulosta. Kaikessa oppimisessa on kyse muutoksesta. Oppimisen kautta oppilas alkaa luoda käsitystä itsestään oppijana: millainen minä olen, miten minua arvostetaan. Saamansa palautteen ja arvioinnin perusteella oppilas rakentaa minäkuvaansa. Koulun arviointijärjestelmä sisältää tekijöitä, jotka vaikuttavat oppilaan minäkäsityksen kehittymiseen. Näitä ovat mm. yhteiskunnan heijastamat arvot, ihanneminä ja itsearvostus. (Korpinen 1994.)

Kun arvioinnin tehtäväksi nähdään kokonaisvaltaisen oppimisen edistäminen eli yksilön minäkäsityksen – itsearvostuksen, itsetuntemuksen ja itsetuottamuksen – tukeminen, tulee jokaisen opettajan pohtia, miten hänen käyttämänsä arviointikäytännöt tukevat näitä minäkäsityksen osa-alueita. Keskeinen kysymys on, millä tavalla annan palautetta, joka tukee oppilaan kasvua ja kehitystä, pitää yllä motivaatiota opiskeluun sekä tukee oppilaan realistisen käsityksen muodostumista itsestään oppijana.

Tutkimusten mukaan riittävä itsetuntemus ja omien vahvuuksien sekä kehittymisen alueiden tunnistaminen auttaa opiskelutavoitteiden asettamisessa. Korpinen (1994) mukaan oppilaan tulee saada mahdollisimman paljon täsmällistä ja yksityiskohtaista palautetta edistymisestään. Oppilaan tulee tarkasti tietää, mitä häneltä odotetaan.

Oppilaan itsearvostus on myönteistä, kielteistä tai neutraalia asennoitumista itseensä. Itsearvostuksen kehittyminen edellyttää, että oppilas saa yksilöllistä palautetta edistymisestään. Myönteiset ja kuvailevat arvioinnit lisäävät itsearvostusta. Kielteisen palautteen tulee olla rakentavaa, mahdollisimman yksityiskohtaista ja oppilaan oppimista tukevaa. Sen tulee kohdistua vain suorituksiin, ei oppilaan persoonallisuuteen. (Korpinen 1994.)

Lähteet

Atjonen, P. 2007. Hyvä, paha arviointi. Tammi: Helsinki.

Frisk, T. (toim.). 2010. Työpaikkaohjaaja opiskelijan ohjaajana. Educa-Projektit. Kyrri Oy: Helsinki.

Hulkkari, K. 2006. Työssäoppimisen laadun käsite, itsearviointi ja laadun kehittäminen sosiaali- ja terveysalan ammatillisessa peruskoulutuksessa. Tampereen yliopisto. Kasvatustieteen laitos. Ammattikasvatuksen tutkimus- ja koulutuskeskus.

Hätönen, H. 2010. Työpaikkaohjaaja opiskelijan arvioijana. Educa-Projektit. Kyrri Oy: Helsinki.

Korpinen, E. 1994. teoksessa Koppinen, M-L, Korpinen, E. Pollari, J. Arviointi oppimisen tukena. WSOY: Porvoo

Artikkelissa tarkastellaan mobiiliohjausta ja mobiilivälineiden käyttömahdollisuuksia ohjaustilanteissa. Työpaikkaohjaaja voi olla oppimistilanteissa läsnä mobiilisti ja antaa opijalle tukea silloin ja siellä missä sitä tarvitaan. Tämä ei kuitenkaan ole yksioikoista, vaan vaatii suunnittelua ja tiettyjen peruseriaatteiden noudattamista. Ohjauksen on oltava tavoiteorientoitunutta, eli ohjaajalla täytyy olla selkeä käsitys siitä mitä taitoja ollaan kehittämässä ja mitkä menetelmät soveltuvat parhaiten niiden kehittämiseen.

Ohjaus opiskelijan takataskussa – mobiiliohjauksen monet mahdollisuudet

Anne-Maria Korhonen ja Sanna Ruhalahti

Johdanto

Mobiilius ohjaus- ja oppimisympäristönä on nykypäivää mobiililaitteiden kulkiessa tänä päivänä lähes kaikkien mukana. Mobiiliohjauksessa oppija ja ohjaaja ovat jatkuvasti läsnä ja tavoitettavissa mobiilin päätelaitteen avulla. Opiskelijat ovat aidoissa oppimiseen liittyvissä ympäristöissä yksin tai ryhmissä. Usein oppimistilanteessa ollaan yksin ja opettajan/ohjaajan eräs haaste onkin säilyttää oppiminen yhteisöllisenä ja ohjata myös oppijoiden ollessa erilaisissa työtilanteissa. Mobiilisti tapahtuva oppiminen on hyvä sitoa verkossa oppimiseen ja perinteiseen lähiopetukseen. Oppimista voidaan ohjata autenttisissa tilanteissa ja oppiminen on ohjattu prosessi. (Korocu & Alkan 2011.)

Voidaan sanoa mobiililaitteiden tuovan uudenlaisen mahdollisuuden oppimisen ja osaamisen ohjauksen oikea-aikaiselle toteutumiseksi. Edessä on uudenlainen mahdollisuus oikea-aikaiselle ohjaukselle ja oppimiselle, joka on aidoimmillaan silloin, kun oppimisen kohteena olevasta aiheesta tai ongelman ratkaisusta muodostuu merkityksellinen ja energisoiva. Oppimisprosessin ollessa avoin ja jaettu tulee oppimisesta usein merkityksellistä. Bonk, Kim ja Zeng (2006) viitoittavat tutkimuksessaan autenttisen oppimisen elementtien merkityksen opetuksen saralla kasvavan entisestään tulevaisuudessa. Huomionarvioista on myös se, että vaikutukselliseksi opetusteknologiseksi mahdollisuudeksi kohdejoukko koki langattoman oppimisvälineen mahdollisuudet. Oppimisvälineen on siis kuljettava mukana takataskussa entistä enemmän, jotta opiskelija voi kehittää aidosti omaa asiantuntijuuttaan työelämän osaamisvaatimuksiin.

Opiskelija itse on keskiössä oman oppimis- ja osaamispolun kehittäjänä. Opiskelijan oma rooli keskiössä, tietäjänä, vaatii uteliasta läsnäoloa esimerkiksi työelämän aidoissa ja oikeissa työtilanteissa. Tämä vaatii sitä, että aidot työtilanteet (autenttisuus) muokkaavat hänen toimintaansa rakentaen tietoa ja osaamista aina olemassa olevan tiedon päälle. Tiedonrakentaminen ja osaamisen kehittyminen vaativat opiskelijalta erityisesti oman osaamisen tunnistamista ja opittavan teeman käsittelytaitoja.

Työtehtävien todelliset ongelmat poikkeavat selvästi koulun opetuksessa käytetyistä ongelmanratkaisuharjoituksista ja tämän johdosta on erityisen tärkeää linkittää oppimisen tavoitteet autenttisiin työtehtäviin, ongelmiin tai haasteisiin. Aidossa työpaikalla tapahtuvissa oppimistilanteissa oppimisen tavoitteena on osaamisen kehittäminen yhdessä. Oikea osaaminen tarkoittaa sitä, että opiskelija pystyy yhdistämään teoreettisen tiedon käytäntöön – siis työtehtäviin. Oppimisen tai osaamisen ongelman ollessa aito, autenttinen tilanne herättää mielenkiinnon selvittää asiaa syvemmin ja myös teoreettisista lähtökohdista. Näin halu tietää ja taitaa tulee sisältäpäin ja se yhdistyy käytännön osaamiseen.

Tämän päivän työelämä odottaa oma-aloitteisia käytännön osaajia ja tekijöitä, jotka osaavat itse johtaa omaa työtään. Tämä edellyttää opiskelijalta harjaantumista jo opiskeluaikana ammattiin ja työtehtäviin liittyvien käytännön ongelmien sekä kysymysten löytämiseen työyhteisöistä ja -tehtävistä, puhumattakaan ratkaisujen löytämisestä. Mobiiliohjauksen näkökulmasta opiskelijoita varten suunniteltava oppimisprosessi on ajateltava pedagogisesti hieman uudella tavalla. Tämä uusi asetelma edellyttää mobiiliohjauksen suunnittelulta uusia ohjauksen tekoja myös ohjaajalta. Mobiilioppimisen mahdollisuuksien hyödyntäminen edellyttää aitojen ammatillisten vaatimusten huomioimista työtavoissa ja opetuskäytännöissä.

Mobiilit ohjaus- ja opetusmallit motivoivat

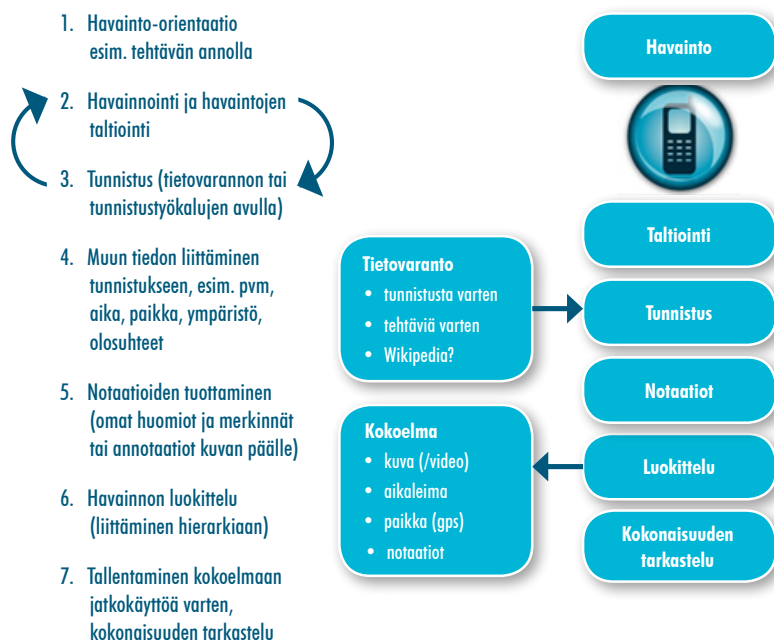
Silander (2012) on kehittänyt ja soveltanut erilaisia mobiiliohjauksen ja -oppimisen apuvälineitä, jotka perustuvat jo aikaisemmin kirjallisuudessa esitettyihin pedagogisiin malleihin (vrt. esim. Silander & Koli 2003). Yhteistä kaikissa malleissa on niiden sopivuus autenttisiin oppimistilanteisiin ja ammatillisessa koulutuksessa esimerkiksi työpaikoilla oppimiseen. Kuvaamme seuraavaksi muutamia malleista lyhyesti.

Työvaiheiden tai prosessien opettelu -niminen malli soveltuu toimintaprosessien opetteluun työpaikoilla. Autenttisisissa tilanteissa on keskeistä ohjata opiskelijan havainnointi työskentelyprosessin yksittäisiin vaiheisiin ja kokonaisprosessiin. Autenttisten tilanteiden prosessin ja työvaiheiden taltiointi mobiililaitteilla sekä taltioitujen tiedon prosessointi, jäsentäminen ja analysointi jälkikäteen ovat osa oppimisprosessia. Tämän tyyppinen mobiilitaltiointi on hyvä pohja työssäoppimisen eri vaiheissa käytävälle ohjauskeskustelulle.

AEFIRIP-mallin nimi muodostuu sanoista Activating (Aktivointi), Externalisation (Ulkoistaminen), Focusing (Fokusointi), Interpretation (Tulkinta), Reflection (Reflektio) ja Information Processing (Tiedon prosessointi). Tässä mallissa nähdään mobiilioppimisprosessi opiskelijan aktiivisena tiedonrakenteluprosessina, jossa hyödynnetään mobiililaitteita. Opiskelija on aktiivisesti yhteydessä ympäristöönsä ja muihin opiskelijoihin. Mobiilien päätelaitteiden vahvuus tässä mallissa on erityisesti oppimisen ohjauksessa ja oppimisprosessien dokumentoinnissa työtehtävissä esimerkiksi valokuvien tai videokuvien.

Kolmas malli keskittyy *case- eli tapauskohtaiseen* opetukseen. Opetuksessa ja ohjauksessa otetaan tarkasteluun joitakin caseja eli tapauksia, joita lähdetään analysoimaan. Yhtä tapausta ei käytetä kokonaisuutena, vaan kustakin tapauksesta nostetaan esille tietyt asiat. Havainnointia tuetaan mobiililaittein valokuvaamalla, videokuvaamalla tai ääninäytteitä ottamalla kulloinkin aiheeseen sopivin tavoin. Näin saadaan havainnoitua myös tiettyä yleistettävyyttä oppimisen kohteena oleville asioille tarkasteltaessa mitä yhteistä tapauksista löytyy.

Mobiilibongaus on osoittautunut varsin suosituksi malliksi, kun on suunniteltu oppimista mobiilipäätelaittein. Bongauksen avulla rakennetaan oppimisprosessi, jossa tietoa etsitään autenttisista ympäristöistä, se tallennetaan mobiililaitteella, analysoidaan (tunnistetaan), luokitellaan ja tarkastellaan kokonaisuutena. Bongata voi lähes mitä asioita tahansa, mutta esimerkiksi mainittakoon sienten tai marjojen bongaus luonnosta, puutarhatai muun erikoiskaupan sesonkituotteiden esillepano myymälöissä ja vaikkapa oppimisympäristöjen tai tutkintasuorituksen ympäristöjen bongaus. Alasta ja tutkinnosta riippuen ideoita löytyy varmasti. Kiintoisa kohta tässä oppimisprosessissa on notaatioiden tekeminen. Tämä tarkoittaa ajattelustrategiaa siitä, miten tunnistaminen tapahtuu. Notaatiot voidaan mobiilisti tuotetun aineiston päälle viedä uusin keinon vaikkapa sarjakuvamaisesti, äänellä, puhekuplin ja niin edelleen – jälleen mobiililaitteita ja -sovelluksia hyödyntäen.

KUVIO 1. Mobiilibongaus; malli pedagogisen prosessin suunnittelua varten (Silander 2013)

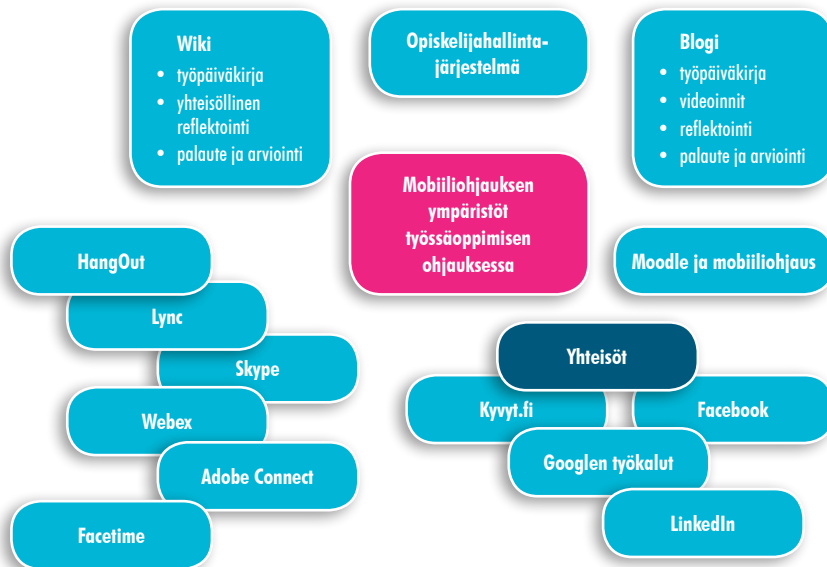

Reflektiivinen toiminnallinen mobiilioppimisen malli (kokemuksen selvitys) perustuu oman toiminnan analysointiin autenttisisissa tilanteissa. Se lähtee ongelman asettelusta ja tilanteiden taltioinnista vastaten kysymykseen mitä ja miten. Analysointi tapahtuu ääneen ajatteleamalla (annotointi) tuotetun materiaalin päälle tapahtuu opettajan ohjaamaan mobiilioppimis-päiväkirjaan vastaten kysymykseen ”miksi?”.

Yhteenvedon kaikkien edellä kuvatuista malleista voidaan todeta, että merkitysten luomiseen ja oppimiseen tarvitaan mobiilipäätelaite, autenttinen oppimisympäristö ja ohjattu toiminta siellä sekä vahva analysointi- ja reflektointivaihe. Mobiilioppimisen lisääntyessä oppilaitoksissa, syntyy varmasti lisää uusia malleja suunnitella ja tapoja toteuttaa mobiilioppimista.

Työssäoppimisen mobiiliohjaus vaatii suunnittelua ja struktuuria

Työpaikoilla tapahtuva mobiiliohjaus vaatii jäsenystä ja ennakkoon tapahtuvaa suunnittelua. Etukäteen on hyvä miettiä, millaista mobiiliohjaukseen soveltuvaa mallia on luonteva kullakin työssäoppimisen jaksolla hyödyntää sekä mihin vaiheisiin osaamisen kehittymistä tukeva ohjaus sijoittuu. Hyvänä tukena ovat edellisen osion mallit. Mallien soveltamisen lisäksi kannattaa pohtia tarjolla olevat mobiiliohjauksen mahdollistavat tekniset sovellukset.

KUVIO 2. Mobiiliohjauksen ympäristöt

Suunnittelun tulee lähteä liikkeelle työssäoppimisjakson tavoitteiden kuvaamisella. Tällä tavoitteiden kuvaamisella tarkoitetaan sitä, mitä opiskeli-

jan on **opittava** työssäoppimisen jaksolla ja toisaalta millaista **osaamista** opiskelijalla on jakson päättyessä. Ohjauspyrkimykset eri vaiheissa korostuvat myös mobiilisti tapahtuvan ohjauksen suunnitelmassa. Pyrkimyksinä eli ohjaustekoina työssäoppimisen jaksoilla voivat olla esimerkiksi jaksoa tukevien oppimistehtävien ohjaus, oppimisprosessin ohjaus, oppimistilanteiden analysointi, reflektointi, havainnointi ja tarkistus sekä kannustava eteenpäin ohjaava palaute.

Opettajan/ohjaajan on syytä myös tiedostaa oman roolinsa muuttuminen sen mukaan, mitä opetus- ja ohjauskanavaa hän käyttää. Perinteisessä luokkaopetuksessa opettajan roolin ollessa varsin asiantuntijuuteen perustuva, voidaan mobiiliohjauksessa todeta hänen roolinsa olevan varsin konsultoiva, varsinkin kun oppiminen tapahtuu aidoissa työpaikkaympäristöissä. Hän fasilitoi ja oppii oppijoidensa kanssa lisäten heidän motivaatiotaan oppimiseen. Mobiilioppiminen on spontaania ja lähtee tilanteen ja yksilön tarpeista. Yksi haluaa istua ja toinen seistä ottaessaan selvää uusista asioista. Mobiilit päätelaitteet sallivat tämän kielikuvan kaltaisen erilaisuuden oppijoiden keskuudessa. (Ozcamli & Cavus 2011, 937–942.)

Erityisen tärkeää on huomioida myös oppijoiden taito käyttää mobiililaitteita ja -sovelluksia. Mikäli laitteiden ja sovellusten käyttö tuntuu oppijasta vaikealta, hän saattaa luopua koko ohjauskanavan käytöstä. Opettajan onkin perehdytettävä oppijat laitteiden ja sovellusten käyttöön perusteellisesti ja perustellen ennen, kuin varsinainen mobiilisti tapahtuva ohjaus alkaa.

Lähteet

Aarnio, H., Enqvist, J. & Helenius, M. (toim.) 2002. Verkkopedagogiikan kehittäminen ammatillisessa koulutuksessa ja työssäoppimisessa: DIANA-toimintamalli.

Herrington, J., Reeves, T. & Oliver, R. 2010. A Guide to Authentic e-Learning. <http://www.line.co.uk/book-reviews/a-guide-to-authentic-e-learning-by-herrington-reeves-oliver/>

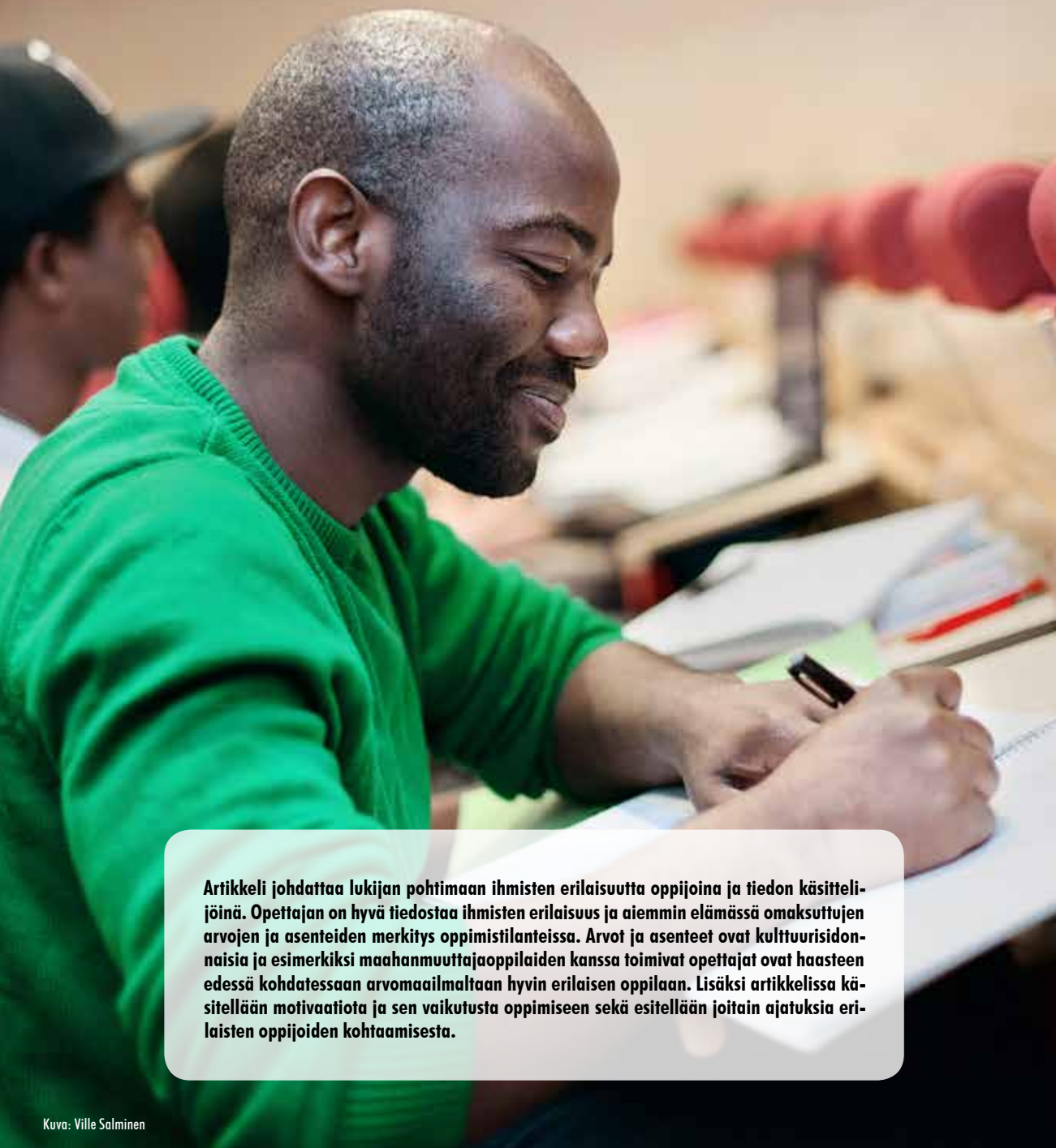
Kim, K.-J., & Bonk, C. J. 2006. The Future of Online Teaching and Learning in Higher Education.

Korucu, A. & Alkan, A. 2011. Differences between m-learning (mobile learning) and e-learning, basic terminology and usage of m-learning in education. *Procedia Social and Behavioral Sciences* 15 (2011), 1925–1930.

Ozdamli, F. & Cavus, N. 2011. Basic elements and characteristics of mobile learning. *Procedia – Social and Behavioral Sciences* 28 (2011) 937–942.

Silander, P. 2012. Mobiilioppimisen luento 12.4.2012.

Silander, P. & Koli, H. 2003. Verkko-opetuksen työkalupakki. Oy finn Lectura Ab: Helsinki.

Artikkeli johdattaa lukijan pohtimaan ihmisten erilaisuutta oppijoina ja tiedon käsittelijöinä. Opettajan on hyvä tiedostaa ihmisten erilaisuus ja aiemmin elämässä omaksuttujen arvojen ja asenteiden merkitys oppimistilanteissa. Arvot ja asenteet ovat kulttuurisidonnaisia ja esimerkiksi maahanmuuttajaoppilaiden kanssa toimivat opettajat ovat haasteen edessä kohdatessaan arvomaailmaltaan hyvin erilaisen oppilaan. Lisäksi artikkelissa käsitellään motivaatiota ja sen vaikutusta oppimiseen sekä esitellään joitain ajatuksia erilaisten oppijoiden kohtaamisesta.

Erilaisten oppijoiden vahvuudet ja niiden huomiointi

Marko Susimetsä

Johdanto

Ihmiset ovat erilaisia. Pidämme erilaisista elokuvista, erilaisista harrastuksista ja jopa erilaisista elämänkumppaneista. Olemme kasvaneet erilaisissa ympäristöissä ja opiskelleet eri kouluissa ja työskennelleet erilaisilla työpaikoilla. Lienee luonnollista, että tämä erilaisuus näkyy myös siinä miten opimme ja suhtaudumme muihin ihmisiin, kuten opettajiin tai oppilaisiin.

Oppimistyylit ovat yksilöllisiä tapoja ottaa vastaan, käsitellä ja palauttaa mieleen tietoja ja toimintatapoja. Näiden oppimistyylien tunteminen on tärkeätä sekä opettajille, työpaikkaohjaajille että oppijoille itselleen. Opettajille on opetuksen suunnittelussa tärkeää ottaa huomioon mahdollisimman monia erilaisia oppimistyyliä. Opiskelijoiden on hyvä tunnistaa oppimistyyliänsä ja harjoitella sellaisia oppimistyyliä joita eivät ole vielä totuneet käyttämään.

Oppimistyylien lisäksi monet muut tekijät vaikuttavat oppimisen laatuun ja tekevät opetuksen suunnittelun ja käytännön toteutuksen haasteelliseksi opettajalle ja ohjaajalle. Näistä tärkeimpiä ovat mm. oppijan arvot ja asenteet, elämänvaihe, motivaatio, oppijan tuntema stressi, oppimisympäristö sekä yleiset oppimisen ja ajattelun taidot.

Tässä artikkelissa käsitellään lyhyesti ja yleistajuisesti yllämainittuja oppimistyyliä ja muita oppimiseen vaikuttavia tekijöitä. Arvojen ja asenteiden käsittelyn yhteydessä keskustellaan lisäksi kulttuurien välisistä eroista ja oppimisen ja ajattelun taitojen yhteydessä pohditaan lyhyesti niin sanotun älykkyyden merkitystä oppimistilanteessa. Artikkelissa hahmotellaan näitä eri tekijöitä käytännön esimerkkien kautta ja esitellään opettajan ja ohjaajan keinoja huomioida nämä tekijät omassa työssään.

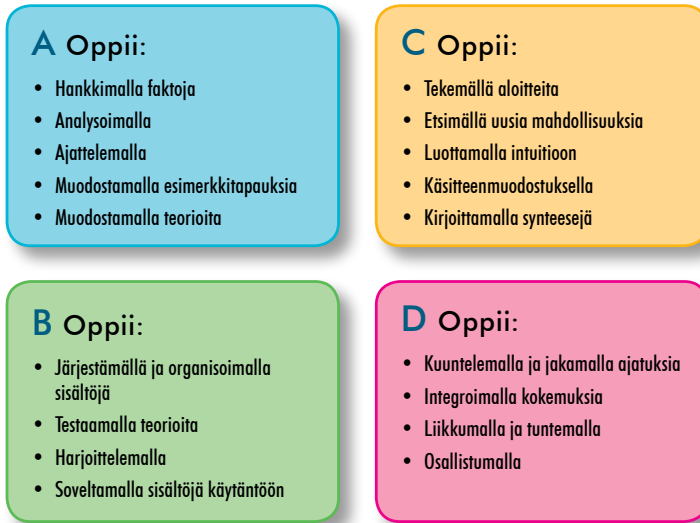
Oppimistyylit

Oppimistyyleistä puhuttaessa tarkoitetaan erilaisia teorioita yksilöllisistä tavoista ottaa vastaan, käsitellä ja palauttaa mieleen tietoa sekä suhtautua

oppimistilanteisiin (ks. Smith 1986, 24). Yleisesti tunnettuja jaotteluita ovat esimerkiksi Neil Flemingin (2013) VARK-malli, jonka mukaan ihmiset ottavat tietoa vastaan eri aistien avulla ja ihmisten välillä on eroja siinä mikä näistä aisteista on ensisijainen tai tehokkain. Siinä missä yksi oppilas oppii parhaiten kuuntelemalla uutta tietoa, toinen oppii paremmin näkemällä opittavan asian. Aisteihin perustuvia oppimistyyliä ovat auditiivinen (kuuloaisti), visuaalinen (näköaisti) ja kinesteettinen (tunto ja liikeaisti).

Toinen mahdollinen tapa luokitella oppimistyyliä on jaottelu globaalien ja analyttisten oppijoiden välillä (mm. Kirby 1988 ja Schmeck 1988). Tällöin tarkastelun kohteena on yksilön tapa tehdä havaintoja ympäristöstään. Analyttisellä oppijalla on hyvä keskittymiskyky, kyky muistaa yksityiskoh- tia ja hän on kiinnostunut siitä miten asiat toimivat. Hän huomaa asioiden väliset loogiset yhteydet helposti ja oppiminen tapahtuu parhaiten luokka- huoneessa, selkeästi järjestetyissä oppimistilanteissa joissa edetään loogi- ssa järjestyksessä askel askeleelta. Globaali oppija on intuitiivinen, im- pulsiivinen, ottaa tunteet huomioon ratkaisuihinsa ja näkee helposti yh- teyksiä erilaisten tilanteiden välillä. Hän näkee tilanteet kokonaisuuksi- na ja on riippuvaisempi sosiaalisesta ympäristöstä jossa oppiminen tapah- tuu. Tällainen oppija tarvitsee sosiaalisia suhteita oppiakseen ja voi vaatia enemmän ohjausta tilanteissa, joissa täytyy ratkaista tai analysoida ongel- mia. Globaalin oppijan opiskelumateriaalin on hyvä liittyä hänen omiin ko- kemuksiinsa ja mielenkiinnonkohteisiinsa.

Coffield et al. (2004) totesivat, että useimmille teorioille jotka näkevät oppimistyyliä synnynnäisinä tai muuttumattomina ominaisuuksina ei löytynyt tutkimuksessa vahvistusta. He löysivät kuitenkin tukea yllä mainitun globaalien ja analyttisten oppijoiden kaltaisille oppimistyylimalleille, sil- loin kun nämä tyyliä nähdään toisiaan täydentävinä, eikä poissulkevinä. He mainitsevat esimerkkinä mm. Herrmannin (1999) mallin (Kuva 1), jossa op- pijat jaottuvat A) teoreettisiin ja rationaalisiin, B) järjestelmällisiin ja suun- nitelmällisiin, C) innovatiivisiin ja luoviin, sekä D) tunteellisiin ja sosiaali- siin oppimistyyliihin. Tässä Herrmannin mallissa oppimistyyliä nähdään toisiaan täydentävinä, vaikka on todettu, että A-tyyliä suosivat erityisesti miehet ja D-tyyliä naiset.

KUVA 1. Kokonaisvaltainen oppimistyylimalli (sovellettu: Whole Brain Model, Herrmann 1999).

Coffieldin johtopäätös olikin, että oppimistyyliä ei tule käyttää luokitteluvälineenä siten, että kukin opiskelija luokitellaan tietynlaiseksi oppijaksi ja tälle opetetaan sitten sisältöjä tällä tietyllä opetusmenetelmällä. Kysymys on enemmänkin tavoitteesta lisätä oppijoiden tietoisuutta omasta oppimistyylistä ja siten oppijoita tulisi pikemminkin rohkaista harjoittelemaan heille ennestään vieraampia oppimistyyliä. Opetustilanteissa tulisi käyttää mahdollisimman monenlaisia menetelmiä, jolloin oppijat oppivat uutta asiaa kokonaisvaltaisesti ja kehittävät samalla omaa oppimistyyliään.

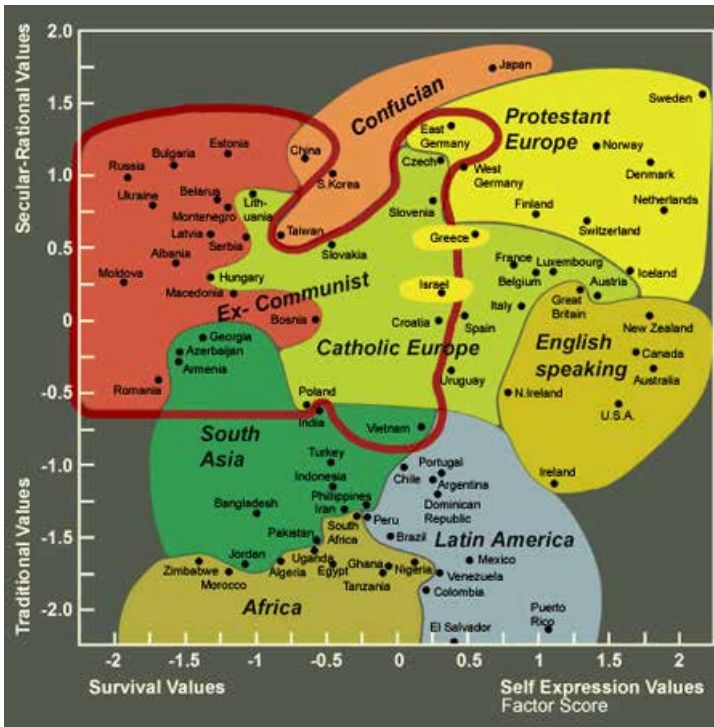
Arvot ja asenteet

Arvot ja asenteet ovat käsitteitä, joiden avulla pyritään ymmärtämään miksi ihmiset suosivat tiettyjä asioita enemmän kuin toisia ja miten nämä arvot ja asenteet voivat ohjata heidän käytöstään. Arvot ovat sekä henkilökohtaisia että kulttuurikohtaisia.

Henkilökohtaiset arvot kehittyvät ympäristön vaikutuksesta ja ne voivat muuttua ajan kuluessa. Mitä varhaisemmin elämässämme olemme jonkin tietyn arvon omaksuneet – esimerkiksi vanhemmilta – sitä pysyvämpi kyseinen arvo on. Nämä henkilökohtaiset arvot voivat perustua tietyn ryhmän – esimerkiksi kulttuuri, uskontokunta tai poliittinen puolue – arvoihin ja arvostuksiin, mutta niihin vaikuttavat myös oma perhe, sosiaalinen ympäristö, valtio, sukupolvi, historiallinen ympäristö jne.

Kulttuurikohtaiset arvot määrittävät niitä asioita, mitä tiettyssä kulttuurissa yleensä arvostetaan. Tällaisia arvoja voivat olla esimerkiksi yksilöllisyys, raha ja kilpailu. Arvot näkyvät myös siinä millaisista suorituksista kyseisessä kulttuurissa annetaan eniten huomiota esimerkiksi palkkauksen ja mitalien muodossa. Arvojen tehtävä on myös määrittää se, mikä kulttuurissa tulkitaan hyväksi ja pahaksi. Kulttuurin arvoista poikkeava yksilö voidaan sulkea ulos yhteisöstä tai tämän käytöstä voidaan pyrkiä muuttamaan esimerkiksi oikeuskäytännön kautta.

Arvojen kulttuurihistoriallinen luonne tulee mainiosti esiin mm. World Values Survey (2012) -tutkimuksessa, jossa on kyselylomakkein seurattu eri valtioiden arvoja ja niiden muutosta vuosikymmenestä toiseen. Seuraavassa kuvassa (Kuva 1) on selvästi nähtävissä miten esim. protestanttisen uskontokunnan edustajat ovat ryhmittyneet arvoakseleilla eri alueelle kuin katolilaiset ja miten samaa kieltä puhuvat (englanti) jakavat myös samanlaisen arvoaailman huolimatta näitä erottavasta maantieteellisestä etäisyydestä.

KUVA 2. Inglehart ja Welzelin laatima kulttuurien arvokartta joka pohjautuu World Values Survey -pitkittäistutkimukseen (2005, s. 63).

Tutkimuksen mukaan Kuvassa 2 X-akselin (vasen-oikea) arvot ”Survival” ja ”Self-Expression” kuvaavat eroa ns. rikkaiden länsimaiden ja köyhempien maiden välillä. Rikkaissa maissa perustoimeentulo on suurimmaksi osaksi turvattu ja ihmisten arvoissa korostuvat yksilöllisyys, elämänlaatu ja itseilmaisus. Köyhissä maissa arvoissa korostuvat turvallisuus ja toimeentulo (=perheen suojeleminen ja ruokkiminen). Y-akselilla (ylös-alas) on puolestaan arvojako ”Traditional/Secular-rational”. Traditionaaliset arvot viittaavat kulttuureihin, joissa uskonto on erittäin tärkeä osa päivittäistä elämää ja joissa vanhempi-lapsi suhde ja auktoriteettien kunnioitus ovat tärkeitä. Traditionaalisisissa kulttuureissa on voimakkaan kielteinen kanta myös avioeroihin, aborttiin, eutanasiaan ja itsemurhaan. Tällaisissa kulttuureissa nationalismi – ylpeys omasta maasta – on yleistä. Sekulaari-rationaaliset arvot osoittavat taas päinvastaisia tuntemuksia, eli uskonnon vähämerkityksisyys, heikot vanhempi-lapsi -linkit, vähäinen auktoriteettien kunnioitus jne.

Kuvan 2 antamasta informaatiosta on hyötyä erityisesti silloin, kun opettaja tai ohjaaja on kohtaamassa oppilaan joka on maahanmuuttaja. Voi esimerkiksi olettaa, että sellainen oppilas joka tulee kulttuurista joka sijoittuu vasempaan lohkokon turvallisuus ja toimeentulo -akselilla on motivoituneempi opiskelamaan ja oppimaan uutta erityisesti silloin, kun hän näkee opiskelusta saatavan hyödyn oman tulevan toimeentulonsa kannalta. Toisaalta taas sellaisen kulttuurin edustaja, joka sijoittuu kuvan alaosaan – traditionaalisten arvojen alueelle – voi olla oppilaana hiljainen ja ottaa mielellään tietoa vastaan auktoriteetilta. Tällaista oppilasta voi joutua erityisesti kannustamaan tasavertaiseen keskusteluun opettajan tai ohjaajan kanssa. On kuitenkin huomattava, että Kuvan 2 kaltaiset esitykset ovat aina yleistyksiä ja yksilö voi poiketa kulttuurinsa ”keskiarvosta” paljonkin. Erityisesti, kun otetaan huomioon, että ihminen joka on lähtenyt pois omasta maastaan ja kulttuuriympäristöstään on jo oletusarvoisesti erilainen kuin niin sanottu tyyppillinen kulttuurinsa edustaja.

Arvoja yksilöllisempiä arvostuksia kutsutaan asenteiksi. Aseenteet ovat arvostuksia ja päätelmiä jotka perustuvat tunteisiin, käytökseen tai uskomuksiin. Ne omaksutaan useimmiten ympäristöstä, eli vanhemmilta ja kavereilta. Jotkut tutkijat ovat yhdistäneet asenteisiin myös osittain perinnöllisiä tekijöitä ja on todettu, että esimerkiksi sisäänpäinsuuntautuneet (introvertti) ihmiset saattavat pitää erilaisesta musiikista kuin ulospäinsuuntautuneet (extravertti). Opettajat ja ohjaajat kohtaavat luonnollisesti opiskelijoita joilla on monenlaisia ennakoasenteita esimerkiksi liikenneturvallisuuteen ja muuhun liikennekäyttäytymiseen.

Hovland (1954) totesi, että asenteisiin voidaan vaikuttaa suostuttelijan ominaisuuksilla, kuten asiantuntijuus, luotettavuus, henkilökemia ja ulkonäkö. Opettaja tai ohjaaja joka selvästi tietää mistä puhuu ja joka koetaan luotettavaksi pystyy vaikuttamaan oppilaan asenteisiin paljon tehokkaammin kuin sellainen, joka esimerkiksi ei osaa luoda hyvää ja avointa suhdetta oppilaaseen tai joka pukeutuu epäsiististi. Tutkimuksissa on myös todettu, että asiantuntijan lausunnoksi tulkittu viesti on vakuuttavampi kuin

lehdestä luettu tai kavereilta kuultu (Hovland & Weiss 1954). Tällöinkin on kuitenkin tärkeätä vakuuttaa oppilas ensin omasta asiantuntijuudesta, sillä viestin vaikutus asenteisiin on pitkäaikaisempi kuin jos luotettavuus (asiantuntijuus) selviää vasta jälkikäteen. Tämä siksi, että kun ihminen kuulee uuden asian joka on ristiriidassa hänen ennakoasenteidensa kanssa, hänen ensimmäinen reaktionsa on keksiä jokin syy miksi tuo uusi asia on jotenkin virheellinen tai väärässä juuri hänen tapauksessaan. Sitä vastoin, kun viestin lähde on kerrottu etukäteen tai opettaja/ohjaaja itse vakuuttaa oppilaan asiantuntijuudestaan, on oppilaan ajatuksiin luotu jo pohja sille, että seuraavaksi annettava tieto on jotenkin tärkeää ja se syrjäyttää ainakin osittain edellä mainitun luonnollisen hytkimisreaktion.

Hovlandin toteamusta tulkitessa täytyy huomata, että hän kirjoitti sen aikana, jolloin auktoriteettien kunnioitus oli länsimaissa voimakkaampaa kuin se on nykyään. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö teoriasta olisi jotain opittavaa. Ainakin mainoksissa – erityisesti Ostos-TV:ssä – on havaittavissa, että teoriaan uskotaan markkinoinnissa, sillä tuotteita on lähes aina esittelemässä pikkujulkusten lisäksi myös valkoiseen takkiin ja silmälasihin sonnustautunut ”tutkija” tai muu asiantuntija.

Kulttuurien väliset erot

Edellisessä aluvussa käsiteltiin World Values Survey -tutkimusta jossa oli havaittu selkeitä eroja eri maiden ja kulttuurien arvoissa. Tässä yhteydessä on kenties hyvä ottaa esiin myös muuta tutkimusta, jossa on pohdittu kulttuurien välisiä eroja. Hofstede (2012) jakaa oman tutkimuksensa pohjalta kulttuurien väliset erot neljään pääulottuvuuteen, joita ovat 1) valtaetäisyys, 2) yksilöllisyys, 3) epävarmuuden välttäminen ja 4) maskuliinisuus vs. feminiinisyys.

Valtaetäisyys viittaa siihen, miten selkeästi valtaerot näkyvät tietyssä kulttuurissa ja miten paljon valtaeroja siedetään. Korkean valtaetäisyyden kulttuureissa liikkuminen sosiaaliluokassa ylöspäin on vaikeata, ellei mahdollista, ja työpaikoilla ja kouluissa on selvä ero johtajien ja työntekijöiden tai opettajien ja oppilaiden välillä. Tällaisessa kulttuurissa on epätodennäköistä, että alemmalla portaalla seisova uskaltaa sanoa ääneen omia ajatuksiinsa ja odottaa mielummin esim. opettajalta ”oikeita” vastauksia. Korkean valtaetäisyyden kulttuureissa hyväksytään nämä valtaerot eikä pyritä kaatamaan olemassa olevaa järjestelmää, kun taas matalan valtaetäisyyden kulttuureissa pyritään tasoittamaan valtaeroja ja opettajalta saatetaan vaatia perusteluita esitetuille näkemyksille ja opiskelijat ovat valmiita keskustelemaan opettajan kanssa tasavertaisesti.

Yksilöllisyys on puolestaan vastakohta yhteisöllisyydelle. Yksilöllisissä kulttuureissa arvostetaan yksilön omaa työtä ja tämän saavutuksia. Yksilön oikeudet ovat tärkeässä asemassa. Yksilöt myös luovat suhteita suureen määrään muita ihmisiä, mutta nämä suhteet ovat usein pinnallisia ja

yksilön odotetaan huolehtivan vain lähimmästä perheestään. Yhteisöllisissä kulttuureissa vastaavasti arvostetaan perhesuhteita ja saavutukset nähdään yhteisön yhteisinä eikä niinkään tietyn yksilön työn tuloksina. Perhe on myös laajempi käsite ja sisältää myös serkut ja isovanhemmat. Yksilöllisestä kulttuurista tulevalle saattaa olla vaikeata osallistua ryhmätöihin tai yhteiseen pohdintaan ja hän ei mielellään jaa omaa tietoaan muille, vaan pitää sen omanaan. Yhteisöllinen ihminen puolestaan saattaa vastata kysymyksiin ottaen huomioon mahdolliset oman yhteisön mielipiteet asiasta, eikä välttämättä muodosta omia mielipiteitä tai ei ainakaan sano niitä ääneen mikäli ne ovat ristiriidassa yhteisön ajatusten kanssa.

Epävarmuuden välttäminen viittaa siihen miten paljon ihmiset ovat valmiit sietämään epävarmuutta. Kulttuureissa, joissa epävarmuutta halutaan välttää, on elämä selvästi säädeltyä ja säännösteltyä ja eri tilanteisiin on olemassa valmiit rituaalit miten niissä tulee toimia. Kulttuureissa, joissa epävarmuutta ollaan valmiit sietämään, ollaan valmiimpia ottamaan riskejä ja kokeilemaan uutta. Myös erilaisuutta ja muutostilanteita siedetään helpommin.

Maskuliinisuus vs. feminiinisyys -akselilla mitataan sitä miten voimakkaasti kyseinen kulttuuri pohjautuu perinteisille sukupuolirooleille ja miten kontrollia, voimaa ja materiaa arvostetaan. Maskuliinisissa kulttuureissa miehet ovat valta-asemassa ja sukupuolten erot ovat selvät. Oppilaan, joka tulee tällaisesta kulttuurista, voi olla vaikea suhtautua naisopettajaan ja ottaa tätä todesta. Vastaavasti matalan maskuliinisuuden, tai feminiinimmässä, kulttuurissa sukupuolet ovat tasa-arvoisempia ja naisia kohdellaan tasavertaisina miehiin nähden. Samoin kontrolli, voima ja materia eivät ole niin tärkeitä arvoja vaan huomiota kiinnitetään heikommista huolehtimiseen, yhteistyöhön ja elämänlaatuun.

Nämä ylläesitetyt kulttuurien välisiin eroihin pureutuvat tekijät esiintyvät eri kulttuureissa eri vahvuisina. Opettaja ei voi luonnollisestikaan tuntea kaikkien kulttuurien sijoittumista näillä akseleilla, mutta hänen olisi kuitenkin hyvä olla tietoinen näistä akseleista ja miten ihmiset saattavat niiden näkökulmasta olla erilaisia. Kenties paras tapa ottaa kulttuurien väliset erot huomioon onkin kuunnella oppilaita ja olemalla avoin heidän viesteilleen, eikä pakottaa heitä välittömästi omaksumaan opettajan oman kulttuurin arvoja ja asenteita.

Motivaatio

Oppimisen kannalta ehkä merkittävin tekijä on ihmisen motivaatio tehdä jotain asiaa tai oppia jotain uutta. Kun kyse on itseä kiinnostavasta asiasta, on oppiminen yleensä helppoa ja nopeata, mutta jos oppilas tulee autokouluun tai oppilaitokseen ns. yhteiskunnan tai vanhempien pakottamana, niin motivaatio voi opiskelua kohtaan olla hukassa, vaikka sitä riittäisikin harrastuksiin ja TV:n katsomiseen. Opettajan ja ohjaajan on hyvä tuntea

joitain motivaatiotutkimuksen perusjaotteluita lähinnä siksi, että erilaiset motivaation lähteet ja mahdollisesti motivaatioon vaikuttamisen keinot tulisivat tutuksi. Samoin täytyy osata välttää sellaisia opetus- tai motivointimenetelmiä, jotka saattavat vähentää opiskelijoiden motivaatiota.

Uusimmissa motivaatioteorioissa huomioidaan erilaisia osatekijöitä, jotka vaikuttavat ihmisen motivaatioon tehdä jotain asiaa. Teorioita on useita ja niitä ei ole mahdollista käydä tässä läpi kuin pintapuolisesti. Motivaatio voidaan esimerkiksi nähdä mm. pysyvänä persoonallisuuden piirteenä tai tilanteen mukaan vaihtelevana ominaisuutena, joka on sisäinen tai ulkoinen. Motivaatioon voivat vaikuttaa mm. yksilön henkilökohtaiset tavoitteet, uskomukset omista kyvyistä ja mahdollisuuksista sekä tunteet ja tuntemukset.

Sisäinen ja ulkoinen motivaatio ovat kenties parhaiten tunnettuja motivaatioteorioiden käsitteitä. Lyhyesti sanottuna ulkoisella motivaatiolla tarkoitetaan esimerkiksi tilannetta, jossa henkilö tekee töitä ajokortin tai palkkion vuoksi. Sisäisesti motivoitunut henkilö saattaa tehdä samaa työtä siksi, että nauttii itse työn tekemisestä tai on kiinnostunut oman ajotaidon tai turvallisen liikkumisen kehittämistä. Monessa tilanteessa nämä motivaatiot ovat läsnä yhdessä, eli esimerkiksi urheilija voi saada tyydytystä omasta kehittymisestään, mutta voi hakea myös palkkioita joko mitaleiden tai huomionosoitusten muodossa. On kuitenkin olemassa myös aktiviteetteja, joissa sisäinen motivaatio on lähes yksinomaan läsnä: hyvän kirjan lukemisesta tai elokuvan katsomisesta harvoin tarjotaan palkkioita, mutta ihmiset tekevät näitä asioita kuitenkin mielellään.

Opetuksen näkökulmasta sisäisesti motivoitunut opiskelija on yleensä se helppo tapaus, sillä tällainen ihminen ottaa mielellään asioista selvää itse ja keskittyy oppimiseen omatoimisesti. Tällöin opetustilanteessa ohjaajan tehtäväksi voi jäädä vain motivaation suuntaaminen opetustavoitteiden mukaiseksi. Esimerkiksi oppilas, joka haluaa oppia ajamaan autolla voi olla sisäisesti motivoitunut, mutta ei välttämättä tiedä mitä kaikkea autolla ajaminen pitää sisällään. Tällöin opettajan pitäisi pystyä kiittämään oppilasta siitä mitä tämä tekee oikein tai oppii nopeasti (esim. käsittelytaidot), mutta samalla suunnata oppimismotivaatiota myös liikenneturvallisuuden ja liikenteen sosiaalisuuden ymmärtämisen suuntaan. Ulkoisesti motivoitunut oppilas puolestaan vaatii erilaisia tukitoimia, kuten kannustus, palkkiot, palkka, keuhut ja hyvät arvosanat.

Opettajan kannalta tilanteen tekee haastavaksi se, että sisäisesti motivoitunut opiskelija saattaa menettää sisäisen motivaationsa, mikäli toiminnasta annetaan heille palkkioita samoin kuten ulkoisesti motivoituneille opiskelijoille. Tällaiselle opiskelijalle saattaa palkkio vähitellen tulla tärkeämmäksi tavoitteeksi kuin itse työn sisältö kun huomio keskittyy esim. hyviin arvosanoihin ja niistä saataviin keuhuihin.

Lähestymis- ja välttämismotivaatio liittyvät niihin pelkoihin ja odotuksiin joita yksilöllä on toiminnasta. Yksilö toivoo onnistumista, mutta pelkää epäonnistumista. Mikäli epäonnistumisen pelko on suurempi kuin onnistumisen toivo, niin ihminen saattaa vältellä tällaisten asioiden tekemistä. Opettajan on siis pystyttävä lisäämään opiskelijan itseluottamusta, koska tällöin opiskelijan onnistumisen toivo vahvistuu. Samoin epäonnistumisesta on tehtävä luonnollinen osa oppimisprosessia ja pyrittävä vähentämään niitä negatiivisia tunteita mitä epäonnistuminen saattaa aiheuttaa.

Motivaatio voidaan nähdä myös tarpeiden tyydyttämisen näkökulmasta. Maslowin (1943) tarvehierarkiassa, ihmisen tarpeet luokiteltiin fysiologisiin, turvallisuudentunteen, rakkauden, kunnioituksen ja itsensä toteuttamisen tarpeisiin. Maslowin teorian mukaan ihmisen täytyy ensin tyydyttää fysiologiset tarpeensa (hengittäminen, ruoka, vesi, uni) ennen kuin hän voi siirtyä tyydyttämään seuraavan tason, eli turvallisuuteen liittyviä tarpeita (perhe, terveys, omaisuus, resurssit) ja niin edelleen. Vasta kun kaikki muut tarpeet on täytetty (esimerkiksi ystävyyssuhteet, itsearvostus, luottavaisuus, muiden kunnioitus), voi ihminen alkaa toteuttaa itseään ja olla luova, spontaani, ongelmia ratkaiseva, ennakkoluuloton jne. Mikäli alemman tason tarpeita ei ole tyydytetty tai niiden tyydyttämisessä on jokin häiriö, ei opiskelija pysty keskittymään ylemmän tason tehtäviin täysipainoisesti.

Motivaatiosta on yllä esitettyjen näkökulmien lisäksi olemassa monia muitakin erilaisia teorioita, mutta yllä esitetyt ovat kenties parhaiten tunnettuja.

Älykäs oppija vai hyvät opiskelutaidot?

Petty (2009, 285-) kirjoittaa hyvien ja huonojen opettajien eroista ja toteaa, että huonot opettajat opettavat pelkkää asiasisältöä ja päättävät oppijan huonon menestyksen johtuvan vähäisestä älykkyydestä tai laiskuudesta. Vastaavasti hyvät opettajat opettavat sekä sisältöä että alalla tarvittavia ajattelu- ja kirjoitustaitoja. Vähintään 20 % opetusajasta on varattu nimenomaan ongelmanratkaisu-, analyysi-, kriittisen ajattelun- ja opiskelutaitojen kehittämiseen, kun loppuaika käytetään asiasisältöihin.

Petty'n perusajatuksena on, että ei ole olemassa sellaisia taipumuksia tai perittyjä kykyjä, jotka tekisivät jostain ihmisestä taitavamman jossain taidossa kuin toisen. Hän viittaa mm. tutkimukseen, jossa tutkittiin kansainvälisesti arvostettujen viulistien taitotasoa ja näiden itsensä raportoimien harjoitustuntien määrää. Todettiin, että parhaiksi arvioidut viulistit raportoivat säännöllisesti harjoitustuntiansa määrän korkeammaksi kuin hyvät viulistit – jotka taas olivat harjoitelleet enemmän kuin viuluopettajiksi tähtäävät. Mikäli jollakulla olisi ollut ns. synnynnäinen lahja viulunsoittoon, olisi ollut oletettavissa, että hän olisi tarvinnut vähemmän harjoitusta saavuttaakseen saman tason kuin muut viulistit. Näin ei kuitenkaan ollut.

Länsimaiseen kulttuuriin iskostunut uskomus perityistä kyvyistä ja älykyyden pysyvyydestä määrittää kuitenkin pitkälti meidän itse kunkin opiskelumotivaatiota. Mikäli uskomme, että huono suoritus johtui lahjakkuuden tai älyn puutteesta, emme todennäköisesti halua yrittää samaa asiaa uudelleen tai ”tuhlata aikaa” harjoitteluun tai opiskeluun. Mikäli taas uskomme että hyvä suoritus on yrittämisen ja harjoittelun tulos, ja että älykyys on tilannesidonnaista ja voi kehittyä, olemme valmiimpia harjoittelemaan ja opiskelemaan uutta. Tällaiset uskomukset ovat osa ns. motivaation attribuutioteoriaa (attribuutio = jonkin paneminen jonkin nimiin). (ks. esim. Susimetsä 2006, Molden & Dweck, 2000.) Opettajan ja ohjaajan on täten tärkeätä vakuuttaa oppija siitä, että tällä on kyky ja mahdollisuus kehittyä ja ohjata tämä oikeanlaisten harjoitusten pariin.

Petty toteaa, että tärkeitä taitoja, joita opettajan ja ohjaajan tulisi oppilaalle opettaa, ovat analyysitaidot (mitä? ja miksi? -kysymykset), synteesi ja arviointitaidot (miten?), strategiset ja reflektiiviset ajattelutaidot sekä sosiaaliset ja tunnetaidot (mm. asettuminen toisen rooliin). Nämä ovat sellaisia taitoja joita vaaditaan alan asiantuntijoilta ja joita tarvitaan työelämässä jossa tietosisältöjä sovelletaan käytäntöön. Lisäksi, kun uutta tietoa käsitellään tällaisten kysymystenasettelujen kautta, tieto jää paremmin muistiin ja yhdistyy syvemmin jo olemassa oleviin tietorakenteisiin (vrt. konstruktivinen oppiminen).

Tärkeimmiksi opiskelustrategioiksi Petty mainitsee yllämainitun menestyksen attribuution, eli sen, että oppijoille tähdennetään, että menestys johtuu omasta yrittämisestä eikä synnynnäisistä tai muuttumattomista kyvyistä. Toinen tärkeä opetettava strategia ovat ns. tiedon jäsentämisen menetelmät, eli avainkohtien löytäminen aineistosta (esim. alleviivaus), graafiset sisällönkuvaukset (esim. miellekartat), muistiinpanomenetelmät ja yhteenvetojen kirjoittaminen. Tiedon jäsentämisen apuväline mitä opettaja tai ohjaaja voi käyttää luokkahuoneessa ja ohjauskeskusteluissa on asian esittely etukäteen, eli keskustelun voi avata kertomalla mitä aiheita ollaan käsittelemässä ja mitä on tarkoitus oppia. Työpaikkaohjaaja voi esimerkiksi aloittaa ohjauskeskustelun kertomalla heti alkuun mihin aiheisiin tällä ohjauskerralla syvennyttään.

Ratkaisuja erilaisuuteen

Tässä luvussa on esitetty monia eri näkökulmia siihen miten opiskelijat – ja ihmiset yleensä – voivat olla erilaisia. Teorioita ja näkökulmia on esitettyjen lisäksi lukuisia muitakin ja tämän lyhyen esittelyn päätavoite olikin muistuttaa lukijaa siitä miten monella eri tavalla ihmiset voivat olla erilaisia huolimatta siitä tulevatko he samasta kulttuurista vai eivät. Yhteenvetona voinee täysin perustellusti todeta, että ei ole olemassa kahta samanaista ihmistä.

Tämä tekee opettajan ja ohjaajan ammatista erityisesti ihmissuhdeammattin, eli tämän täytyy olla valmis kohtaamaan hyvin erilaisia ihmisiä ja löytämään kullekin ihmiselle sopiva tapa motivoida tämä oppimaan ja yrittämään uusia asioita. Opettajan tulee olla tietoinen oppijoiden motivaatiosta ja niistä tekijöistä jotka siihen saattavat vaikuttaa. Opettajana toimivan ihmisen ei tulisi lukkiutua ajatukseen, että oppimismenestys on riippuvainen oppijan lahjoista tai älykkyydestä, vaan opettaa oppijatkin ymmärtämään, että ”lahjakkuus” ja ”älykkyyys” tietystä tehtävässä tai taidossa on harjoittelun ja oikeiden oppimis- ja ajattelustrategioiden hallinnan tulosta.

Joskus opettajan on pystyttävä tekemään se päätös, että hän ei itse välttämättä ole oikea ihminen opettamaan tiettyä oppilasta. Tällainen tilanne voi tulla vastaan esimerkiksi kulttuurierojen tai muiden sellaisten seikkojen vuoksi, jotka vaikuttavat opettajan ja opetettavan väliseen suhteeseen haitallisesti. Kuitenkin useimmissa tilanteissa opettaja joutuu itse käsittelemään mahdolliset ongelmatilanteet oppilaiden kanssa. Opettajan tulisi-kin ensi sijassa olla rehellinen itselleen ja tunnistaa omat arvot ja asenteensa ja ymmärtää oma motivaationsa siihen mitä hän on tekemässä. Hänen tulee olla avoin ihmisille, joiden arvot ja asenteet voivat olla hyvin erilaisia kuin hänen omansa ja hänen tulisi pyrkiä löytämään keinoja motivoida sellaisiakin ihmisiä, joiden motiivit opiskeluun poikkeavat selkeästi opettajan omasta maailmankuvasta.

Jokainen opetustilanne on ainutlaatuinen kahden ihmisen kohtaamistilanne.

Lähteet

- Coffield, F., Moseley, D., Hall, E. and Ecclestone, K. 2004. Should we be using learning styles? What research has to say to practice. Learning and Skills Research Centre (Great Britain) (LSRC). http://itslifetimbutnotasweknowit.org.uk/files/LSRC_LearningStyles.pdf.
- Fleming, N. 2013. VARK – A Guide to Learning Styles. <http://www.vark-learn.com/english/index.asp>.
- Herrmann, N. 1999. The Theory Behind the HBDI and Whole Brain Technology. http://www.hbdi.com/uploads/100024_articles/100543.pdf.
- Hofstede, G. 2012. Dimensions of national Cultures. <http://www.geerthofstede.nl/dimensions-of-national-cultures>.
- Hovland, C. I. and Weiss, W. 1954. The Influence of Source Credibility on Communication Effectiveness. Teoksessa Society for the Psychological Study of Social Issues, Public Opinion and Propaganda. New York: Dryden, s. 337–347.

- Kirby, J. 1988. Style, strategy and skill in reading. Teoksessa R.R. Schmeck (Ed.). Learning strategies and learning styles. New York: Plenum, s. 229–274.
- Molden, D.C., Dweck, C.S. 2000. Meaning and Motivation. Teoksessa C. Sanshone & J.M. Harackiewicz (Eds.), Intrinsic and Extrinsic Motivation: the Search for Optimal Motivation and Performance. NJ: Academic Press, s. 131–159.
- Petty, G. 2009. Evidence-Based Teaching: A practical approach. Cheltenham: Nelson Thornes Limited.
- Schmeck, R.R. 1988. Strategies and style of learning: an integration of varied perspective. Teoksessa R.R. Schmeck (Ed.), Learning strategies and learning styles. New York: Plenum, s. 317–347.
- Smith, A. 1986. Strategies for individualizing instruction across the disciplines for the culturally diverse learner. Proceedings of the Annual conference of the International Society for Individualized Instruction. Atlanta, GA.
- Susimetsä, M. 2006. Motivated and Self-Regulated Learning of Adult Learners in a Collective Online Environment. Väitöskirjatyö. Acta Universitatis Tamperensis 1160. Tampere: Juvenes Print.
- World Values Survey. 2012. The WVS Cultural Map of the World.
http://www.worldvaluessurvey.org/wvs/articles/folder_published/article_base_54.

Artikkelissa tarkastellaan tutkintotilaisuuteen valmistautumista Liikenneopettajan erikoisammattitutkinon tutkinon perusteiden mukaisesti. Asiaa käsitellään käytännönläheisesti eri tutkinon osien arviointikriteerien mukaan. Artikkelissa tarkastellaan myös sitä miten työpaikalla valmistaudutaan tutkintotilaisuuteen ja miten arvioijat valmistautuvat tutkintotilaisuuteen ja toimivat tutkintotilaisuudessa.

Käytännönläheinen opas työssä oppimiseen sekä oppimisen ja osaamisen arviointiin

Erja Ruuhela-Kaifera

Tutkinnon perusteet tutkintotilaisuuden perustana

Liikenneopettajan koulutuksessa ja tutkinnossa on tapahtunut olennaisia muutoksia kuten myös B-opetuksen opetussuunnitelmassa. B-opetuksen ja oppimisen tavoitteena on edelleen turvallisempi, ekologisempi ja sosiaalisempi kuljettaja. Opetusmenetelmien painopiste on kuitenkin muuttunut opettajan auktoriteettiin ja osaamisen perustuvista menetelmistä oppilaan oppimisen ohjaamiseen. Oppimista on tavoitteena ohjata opiskelijälähtöisesti siten, että oppilaan mm. oppilaan itsearviointitaito kehittyy. Oppimisen tavoitteena on työskentelyn suuntautuminen omien ajatusten, asenteiden, tietojen ja taitojen pohdiskeluun. Itsearviointi perustuu reflektointitaitoon ja sen taidon ymmärtämiseen ja toimivaksi saattamiseen tulee liikenneopettajan keskittyä.

Liikenneopettajan erikoisammattitutkinto edellyttää myös laajempaa osaamista kuin aikaisempi liikenneopettajan tutkinto sisältäen uusina osaamisalueina mm. autokoulutoimintojen hoitamisen, tutkinnon vastaanottajana toimimisen ja ammattipätevyyskouluttajana toimimisen. Nämä osaamisalueet rakentuvat kuitenkin opettajan ydinosaamisen ympärille eli ymmärrykseen siitä miten ihmisten kanssa toimitaan ja miten heitä neuvotaan ja ohjataan opiskelussa ja oppimisessa. Opettajan erikoisammattitutkintotason osaaminen edellyttää oletusarvoisesti opettajan opetusosaamisen suhteen moniulotteista osaamista kuten suunnittelu-, toteutus- ja arviointiosaaminen.

Suunnitteluosaaminen

Opettamisen suunnitteluosaaminen edellyttää opetussuunnitelman kokonaisuuden hahmottamista, oppimisen kannalta olennaisten asioiden löytämistä sekä erilaisten opetusmenetelmien soveltuvuuden arviointia ja erilaisten opetustilanteiden suunnittelua. Tutkinnon perusteet edustavat **konstruktiiivista oppimiskäsitystä**. Konstruktiiivisen oppimiskäsityksen mukaan uusia asioita opitaan ja opetetaan suunnitellen opetusta jo opittuun perustuen. Opetuksen suunnitteluosaamisen osoittaminen painottuu

kahteen ensimmäiseen pakolliseen tutkinnon osaan. Ensimmäisessä tutkinnon osassa osoitetaan suunnitteluosaamista teoriatuntien ja ajoharjoitteluradan harjoitusten osalta. Luokkaopetuksen suunnittelussa tulee näkyviin opetusmenetelmätuntemus kuten myös ajoharjoitteluradan harjoitusten osalta. Toisessa pakollisessa tutkinnon osassa osoitetaan suunnitteluosaamista ajo-opetuksessa, luokkaopetuksessa, ajoharjoitteluradalla tapahtuvassa opetuksessa, pimeään opetuksessa ja II-vaiheen opetuksessa. Tutkinnon suorittajan tavoitteena on osoittaa toisessa tutkinnon osassa suunnitelmien muokkausosaamista. Tutkinnon suorittaja on ensimmäisen pakollisen tutkinnon osan suoritettuaan harjoitellut opettamista aidoissa tilanteissa ja kerännyt kokemuksia siitä mikä omassa opetuksessa omien suunnitelmien mukaan toimii ja mitä voisi tehdä toisin. Tämä suunnitelmiin muokkaaminen osoittaa tutkinnon suorittajan reflektointikykyä ja kykyä muuttaa omaa toimintaansa saamansa palautteen perusteella.

Opetuksen suunnittelussa tehtäviin päätöksiin vaikuttavat opettajan ihmiskäsitykset. Ihmiskäsitys kertoo siitä millainen ihminen on perusolemukseltaan. Esimerkiksi humanistisen ihmiskäsityksen omaava opettaja antaa opiskelijoille tilaa omaan oivallukseen ja ymmärryksen rakentumiseen tällöin opettaja toimii tarkkailijana, innostajana ja tukijana.

Ihmiskäsitykset vaikuttavat opettajan oppimiskäsityksiin ja siten opetusmenetelmien valintaan. Opetusmenetelmät ovat joukko vuorovaikutuksen muotoja, joiden avulla edistetään opiskelijan oppimista. Tutkintotilaisuudessa opetuksen suunnittelun osalta tutkinnon suorittajan tulee osoittaa osaamisensa näillä suunnittelun osa-alueilla siten että pystyy perustelemaan valitsemansa opetusmenetelmät oppimiskäsityksensä ja sen taustalla vaikuttavan ihmiskäsityksensä pohjalta. Tutkinnon perusteesta löydettävissä oleva konstruktiiivinen oppimiskäsitys perustuu humanistiseen ihmiskäsitykseen. Oppiminen on tiedonrakentamista jolloin tieto ei siirry opettajalta oppijalle vaan oppija konstruoi sen itse uudelleen. Oppija etsii merkityksiä ja on toimija ja omat aikaisemmat kokemukset, tiedot ja käsitykset säätelevät sitä mitä oppija havaitsee ja miten asioita tulkitsee, joten oppiminen on oppijan oman toiminnan tulosta.

Toteutusosaaminen

Opetuksen toteutusosaamisen osoittamisessa tulee näkyviin kyky muuttaa suunniteltua opetusta oppilaan ja tilanteen mukaan. Suunniteltaessa opetustilanteita luokkaan ja autoon otetaan huomioon keskimääräinen oppilas normaalissa opetustilanteessa. Suunnitelma tulee olla niin karkea, että sitä on helppo soveltaa vaihtuvissa tilanteissa. Käytännössä opetuksen toteutustilanteiden ympäristöt vaihtelevat esim. vuodenajan ja vuorokaudenajan suhteen sekä oppilaiden valmiustason ja vireystason suhteen. Toteutusosaamisessa tulee näkyviin opetuskokemus ja omien opetuskokemusten reflektointi. Reflektoinnin kautta on mahdollista havaita säännönmu-

kaisuutta oppilaiden oppimisessa ja oppimistilanteiden toteutumisessa ja palautteen määrän ja laadun suhteen vaikutus oppimiseen ja osaamiseen.

Arviointiosaaminen

Oppimista arvioidessa täytyy olla kriteerit joihin arviointi perustuu. Arviointia suunniteltaessa täytyy päättää millaisilla kriteereillä osaamista arvioidaan ja missä vaiheessa opintoja arvioidaan. Arviointiosaaminen edellyttää kykyä hahmottaa oppilaan osaamisen taso suhteessa tavoitteisiin. Palautetta oppilaan pitää saada jokaisessa oppimistilanteessa mutta opitun arviointi tulee tehdä suunnitellusti ja perustellusti tietyssä oppimisen tait- tai tasannekohtassa. Oppiminen on syklistä ja oppiminen edistyy ja pysähtyy sykleittäin. Oikeanlainen arviointi ja palaute auttaa oppilasta eteenpäin ns. oppistasanteella.

Tutkintotilaisuuden suunnitleminen

Tutkinnon suorittajan suunnitellessa tutkintotilaisuutta hän rakentaa arvioinnin kohteiden mukaisen tehtäväkokonaisuuden käytännön työtehtävisiä, siten että osaamiskriteerit täyttyvät. Tutkinnon suorittajalla täytyy olla kokemusta ja näkemystä omasta työstään ja ammatistaan siten, että hän pystyy ennakkoon suunnittelemaan miten täydentää osaamisen osoittamista niiden arviointikriteerien osalta jotka eivät täyty tutkintotilaisuuteen suunnitelluissa työtehtävissä. Osaamisen täydentämiseen ovat keinot miltei vapaasti valittavissa. Valmistavan koulutuksen omaohjaajan asiantuntemuksen perusteella tutkinnon suorittajan esittäessä tutkintotilaisuuden suunnitelmaa pohditaan osaamisen osoittamisen soveltuvuus kulloiseenkin tilanteeseen.

Tutkinnon peruste mahdollistaa osaamisen osoittamisen useammalla tavalla. Opettajat tekevät tyypillisesti persoonallaan töitä, joten on tärkeää että tutkintotilaisuudessa voi toimia itselleen luonnollisimmalla tavalla. Aikaisempi liikenneopettajan tutkinto oli yksiselitteinen ja yksitasoinen koe tai tentti + opetusnäyte kun taas erikoisammattitutkinnon tutkintotilaisuudessa tapahtuva osaamisen osoittaminen edellyttää monipuolista ja monitasoista osaamista. Opettaminen on oppimaan saattamista ja menetelmät voivat vaihdella persoonan mukaan. Tutkintotoimikunta viimekädessä määrittelee osaamisen osoittamisen mahdolliset toimintarajat.

Ensimmäisessä tutkinnon osassa osoitetaan painotetusti osaamista autokoulun muissa kuin opetustehtävissä. Asiakaspalvelun hoitaminen ja erilaisten asiakkaiden tunnistaminen osaamisalue pitää sisällään asiakaspalvelua. Asiakaspalvelu koostuu asiakkaiden kohtaamisesta. Asiakkaiden kohtaamisessa on olennaista ymmärtää autokoulun toimintaympäristön asettamat vaateet tilanteille ja edellyttää autokoulun palvelujen ja lainsäädännön tuntemusta siten että pystyy hoitamaan asiakastilanteet sujuvasti.

Autokouluyrityksen taloudenpidon perusteet sekä markkinoinnin merkitys liiketoiminnalle edellyttää autokoulun palvelutarjonnan tuntemusta ja yrityksen kannattavuuteen vaikuttavien tekijöiden tuntemista. Tutkinnon suorittajan tulee osoittaa tietämyksensä siitä mikä kaikki vaikuttaa autokouluyrityksen taloudenpitoon tai miten monin tavoin yritystä markkinoidaan tai mikä kaikki vaikuttaa yrityksen imagoon.

B- ja M-luokan kuljettajaopetukseen ja -tutkintoihin liittyvien säädösten, määräysten ja ohjeiden mukainen asiakasneuvonta edellyttää eri ajoneuvo- luokkiin oppilaaksi pääsyn sekä ajo-oikeuden saamisen edellytysten tuntemusta. Kaikki mahdolliset tapaukset eivät voi tulla esiin tutkintotilaisuudessa ja siten tutkinnon suorittajan on hyvä valmistautua täydentämään osaamisen osoittamistaan sopivaksi katsomallaan tavalla sillä kaikkien arviointikriteerien tulee täytyä tutkintotilaisuudessa.

Viranomaisille ja asiakkaille tehtävien tavanomaisten ilmoitusten ja sopimusten hoitaminen edellyttää opetussopimuksen sisällön tuntemusta ja oppilashallintoon liittyvien asiakirjojen hoitamista. Tutkinnon suorittaja voi osoittaa osaamistaan tavanomaisissa asiakaspalvelutilanteissa ja täydentää suoritustaan siten että kriteerit täyttyvät. Yhtenä vaihtoehtona oman osaamisen osoittamisessa on luoda tilanne, jossa perehdyttää yhtä arvioijaa tai työpaikkaohjaajaa autokoulun hallinnollisiin tehtäviin.

Oman ammattitaidon kehittäminen edellyttää oman oppimisen suunnittelua ja osaamisen hankkimisen suunnittelua. Tutkinnon suorittajan on hyvä osata reflektoida omaa toimintaansa ja siten kehittyä ammatissaan ja työssään. Itseohjautuvuustaidot ovat tarpeen kun pitää ymmärtää mitä pitää oppia ja miten osaamista voi hankkia. Omaohjaajan kanssa käytävässä keskustelussa kartoitetaan oma osaaminen ja asetetaan oppimiselle tavoitteita ja aikataulu. Tutkinnon suorittajan omalle vastuulle jää miettiminen miten osaamista hankitaan ja missä tilanteissa?

Henkilöauton kuljettajaopetuksen (B-luokka) ja mopon kuljettajaopetuksen (AM) suunnittelussa näkyy, että suunnittelu on opettajan työn perusta ja kokemuksen kertyessä suunnitelmat elävät ja muokkautuvat konkreettisemmiksi ja toimivammiksi. Tutkinnon osan 3.1 Autokoulutoimintojen hoitaminen tutkintotilaisuuteen tehdään suunnitelmat teoriatunneille ja ajoopetukseen molempiin ajokorttiluokkiin. Suunnitelmista tulisi selvittää opetuksen tavoitteet, opitun arviointi ja palaute opitusta. Opetuksen tavoitteet lähtevät liikkeelle opettajajohtoisesta opetuksesta ja kehittyvät kohti oppilaan itsenäistä suoritusta. Oppimisen arviointia varten täytyy olla kriteerit joiden perusteella arvioidaan ja oppilaan itsearviointi on olennainen osa oppimista ja jokaisen oppimistilanteen palaute perustuu tunnin tavoitteisiin.

Ryhmäopetuksen toteuttaminen edellyttää opetustilanteen suunnittelua, erilaisten opetusmenetelmien ja havainnollistamiskeinojen hallintaa sekä taitoa antaa palautetta ja arvioida oppimista. Opetustilanteissa päähuomio

tulee pysyä oppilaan oppimisessa ja hänen vastuussaan omasta oppimisprosessista. Voimassa olevan B-opetussuunnitelman mukaan suositeltavia opetusmenetelmiä ovat yksilöpohdinnat, itsearvioinnit, ryhmätyöt, draamat ja luennot. Oppilaita pyritään aktivoimaan ja tavoitteena on mahdollisimman tehokas oppiminen. Opetusmenetelmä on vuorovaikutuksen keino ja vuorovaikutuksen tavoitteena löytää tarttumapintaa oppilaalle opiskeltavaan asiaan, pitää löytää se mikä on oppilaalle tärkeää ja mikä aiheuttaa pohdintaa.

Henkilöauto- ja mopo-opetuksen toteuttaminen edellyttää työturvallisten taitojen hallintaa ajo-opetuksessa sekä kykyä antaa palautetta ja arvioida oppimista.

Autokoulussa käytettävien välineiden ja ohjelmistojen käyttäminen edellyttää atk-taitoja ja ymmärrystä miten monin tavoin erilaisia opetusvälineitä kuten esimerkiksi kuvaa voidaan käyttää opetuksessa.

Toisessa tutkinnon osassa pääpaino on opettamisen käytännön toteutuksessa. Tutkinnon suorittaja osoittaa osaavansa asettaa tavoitteita, motivoida, arvioida ja antaa palautetta sekä teoria- että ajo-opetuksessa. Tutkintotilaisuus rakentuu edelleen työtehtävistä mutta arviointikriteerien paino kohdistuu selkeästi opettajan ajatteluun, opetustapahtumaan ja oppimiseen. Tutkinnon suorittaja voi osoittaa osaamistaan useammalla tavalla mutta selkeintä on jos tutkinnon suorittaja pyrkii avaamaan ajatteluaan ja toimintaansa sekä oppimisprosessin ohjausta osaamiskansion materiaaleilla tai avaamaan tutkintotilaisuuden oppimistilanteita omalla analyysillaan arviointikeskustelussa.

Suunnitelman lukeminen ja arviointiin valmistautuminen

Tutkintotilaisuuden suunnitelma on virallinen asiapaperi, jolla todistetaan tutkinnon suorittajan osaamisen osoittamista. Arvioijan on hyvä lukea suunnitelmaa rinnakkain tutkinnon perusteen kanssa ja pohtia vaadittavaa osaamista oman ammattitaitonsa ja työkokemuksensa perusteella. Työntekijän edustaja pohtii miten osaaminen riittää työstä selviämisen kannalta työkaverien suunnalta. Työnantajan edustaja pohtii miten osaamisen riittää yrityksen menestyksen takaamiseksi. Tutkinnon kriteerien edellyttämä osaaminen on laajaa ja tutkintotilaisuudessa osoitettu osaaminen on hyvä pohja työssä ja ammatissa kehittymiseen.

Arvioijat valmistautuvat tilaisuuteen perehtymällä tutkintotilaisuuden suunnitelmaan ja suunnitelman perusteella osaamiskansioon. Osaamiskansioon tutkinnon suorittaja on koonnut ammattitaitonsa kehittymistä kuvaavaa materiaalia. Ensimmäiseen tutkinnon osaan tutkinnon suorittaja on valmistellut teorialuontisuunnitelmat valmistavassa koulutuksessa ja muokannut suunnitelmia työssäoppimisjaksolla käytännön kokemusten ja työpaikkaohjaajalta saamansa palautteen perusteella. Hyvä oppituntisuun-

nitelma on elänyt ja muokkautunut prosessin aikana. Tutkinnon suorittaja on myös suunnitellut valmistavassa koulutuksessa ajoharjoitteluradalla opetuksen. Opetuksessa olennaista on taidon opettaminen. Opetuksessa on olennaista opetella oikeat toimintatavat vaikeissa olosuhteissa ajettaessa ja miltei tärkeämpää on tunnistaa ongelmat ajotilanteissa ja pyrkiä ymmärtämään miksi tilanteeseen on jouduttu.

Ajo-opetuksen suunnitelmat tutkinnon suorittaja on tehnyt valmistavassa koulutuksessa ja niiden muokkautuminen ja toimivuus tulee osoittaa toisessa pakollisessa tutkinnon osassa.

Tutkintotilaisuuden vaiheet

Tutkinnon suorittajan tutkintotilaisuuden suunnittelu alkaa valmistavan koulutuksen omaohjaajan ja työpaikkaohjaajan kanssa tutkintotilaisuuden suunnitelman tekemisellä. Päävastuu suunnittelusta on tutkinnon suorittajalla. Omaohjaaja ohjeistaa tutkinnon suorittajaa suunnittelemaan tutkintotilaisuutensa tutkinnon järjestäjän näytönjärjestämissuunnitelman mukaan. Näytönjärjestämissuunnitelmassa tutkinnonjärjestäjä ja tutkintotoimikunta sopivat miten tutkintotilaisuudet järjestetään. Työpaikkaohjaajan paikallistuntemuksen perusteella hiotaan vielä viimeiset yksityiskohdat tutkintotilaisuuden suunnitelmasta. Omaohjaajan hyväksyttyä suunnitelman ja varmistettua arvioijat tehdään ennakoilmoitus tutkintotoimikunnalle.

Työpaikkaohjaaja tiedottaa työpaikalla muita työntekijöitä ja asiakkaita tulevasta tutkintotilaisuudesta. Tutkinnon suorittajalla on päävastuu tilaisuuden kulusta. Tutkinnon suorittaja on laatinut aikataulun päivälle. Tutkintotilaisuus alkaa siten että tutkinnon suorittaja kertoo miten aikoo osoittaa omaa osaamistaan eli esittelee tutkintotilaisuuden suunnitelmansa. Tutkinnon suorittaja aloittaa kertomalla päivän aikatauluista ja toteutustavoista. Seuraavaksi hän esittelee tutkintotilaisuuden suunnitelmansa ja sen miten aikoo osaamistaan osoittaa. Osaaminen osoitetaan pääasiassa käytännön työtehtävissä ja sitä mikä ei tule näkyväksi työssä, tutkinnon suorittaja osoittaa muuten, joko kertomalla tai esittelemällä tekemiään dokumentteja osaamiskansiosta. Tutkinnon suorittajalla on vastuu oman osaamisensa osoittamisesta ja siitä että kaikkien kriteerien osalta osaaminen tulee osoitettua, arvioijien tehtävä on arvioida näkemäänsä ja kuulemaansa arviointikriteerien perusteella.

Arviointikeskustelussa tutkinnon suorittaja voi vielä täydentää osaamisen osoittamisestaan niiltä osin kuin osaaminen ei tullut työtehtävissä näkyviin. Arvioijat voivat esittää täydentäviä kysymyksiä niiltä kuin jokin osaaminen ei tullut kokonaisuudessaan näkyviin. Tutkinnon suorittajan vastuulla on että osaaminen tulee osoitettua kaikkien kriteerien osalta. Arvioijat voivat vain täydentävillä kysymyksillä varmistua osaamisesta. Arvioijien tehtävä on arvioida näkemäänsä ja kuulemaansa.

Arviointikeskustelun jälkeen arvioijat pitävät arviointikokouksen ja tutkinnon suorittaja kirjoittaa itsearviointin omasta suorituksestaan. Itsearviointissa tutkinnon suorittaja arvioi omaa suoritustaan jokaiselta tehtäväalueelta pohtien mitä hyvää ja mitä kehitettävää suorituksessa on. Arviointikokouksessa arvioijat käyvät tutkintosuorituksen arvioinnin kohteittain läpi. Kaikkien kolmen arvioijan ei ole tarvinnut olla kaikissa osa-alueissa paikalla ja arviointikokouksessa aina kussakin tilanteessa läsnä olleet kertovat tekemiensä tilannekuvausmuistiinpanojen perusteella mitä kriteerien mukaista osaamista tilanteessa oli osoitettu. Arvioijien päädyttyä tutkinnon hyväksymisen/hylkäämisen esittämiseen allekirjoitetaan arviointipöytäkirja. Valmistavan koulutuksen edustaja tekee arviointipöytäkirjan jossa kuvaillaan arvioinnin kohteittain mitä osaamista on ja miten se on osoitettu. Nämä asiakirjat lähetetään tutkintotoimikuntaan arvioinnin vahvistamiseksi, minkä jälkeen tutkinnon suorittajalle ilmoitetaan lopputuloksesta.

Kokemuksia ja ajatuksia tutkintotilaisuuksista olisi hyvä jakaa alalla toimivien kesken. Sosiaalisessa mediassa on esimerkiksi Facebookin Liikenneopetus-ryhmä, joka on erinomainen paikka jakaa ajatuksia alalla toimivien kesken. Liity mukaan keskusteluun! (<https://www.facebook.com/groups/47044088100/>)

Artikkeli pureutuu oppimisen ja osaamisen käsitteisiin ja niiden merkitykseen arvioinnissa. Artikkelissa esitellään laadukkaat oppimisen ja osaamisen arviointikäytännöt ja käsittelee kysymyksiä siitä mitä ja miten arvioidaan, eli arvioinnin validiteettia ja reliabiliteettia. Artikkelissa esitellään myös tosielämään perustuvia esimerkitapauksia, joissa arvioinnissa on ollut jotain kehittämisen varaa.

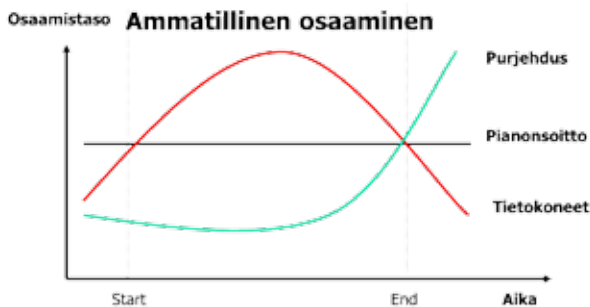
Oppimisen ja osaamisen arvioinnin luotettavuus

Tauno Tertsunen

Oppimisen ja osaamisen määrittelyä

Oppimiseen ja osaamiseen liittyvien käsitteiden ymmärtäminen on lähtökohta niiden arvioinnille. Oppimista tapahtuu ajan kuluessa, kun taas osaaminen on aikaan, paikkaan ja tilanteeseen liittyvää. Oppiminen on osaamisen kehittymistä ajan funktiona. Ajan funktiona tarkasteltuna osaaminen on aina tiettyyn aikaan ja tilanteeseen sidottua. Osaaminen voi olla tietyllä hetkellä tietyssä tilanteessa erinomaista, kun taas sama osaaminen voi olla muutaman vuoden kuluttua samassa tilanteessa heikkoa, jos osaamista ei päivitetä eli oppimista ei tällä välin tapahdu.

Oppimiseen liitetään hyvin usein myös käsite ammatillinen kasvu, joka kuvaa osaamisen kehittymistä ajan funktiona. Ammatillinen kasvu voidaan matemaattisesti kuvata osaamisen derivaattana. Jos ammatillista kasvua ajan funktiona tapahtuu, niin osaamisen kehittyminen ajan funktiona (derivaatta) on suurempi tai yhtä suuri kuin nolla. Vastaavasti, jos ammatillista kasvua ei tapahdu ajan funktiona, niin osaamisen kehittyminen ajan funktiona (derivaatta) on pienempi kuin nolla. Edellä mainitut tapaukset sisältävät oletuksen, että hankittu osaaminen ”vanhenee” ajan funktiona ja toisaalta tarvitaan ”uutta osaamista”. Jotta ammatillinen osaaminen säilyy samalla tasolla ajan funktiona, niin aina tulee oppia uutta.

KUVIO 1. Yksilön osaaminen eri osaamisalueissa ajan funktiona.

Esimerkkikuvioista voidaan havaita, että yksilön hetkellinen tietokoneosaaminen on kehittynyt ajanjakson puoliväliin asti, joten osaamistason derivaatta on positiivinen. Ajanjakson puolivälin jälkeen tietokoneet eivät ole enää kiinnostaneet yksilöä ja hänen osaamisensa ei ole enää pysynyt ajan tasalla vaan on heikentynyt ja derivaatta on negatiivinen. Pianonsoiton suhteen yksilö on ylläpitänyt osaamistaan ajan funktiona ja hänen osaamisensa on pysynyt ajan tasalla ja derivaatta on nolla. Purjehduksessa osaamiselle on tapahtunut juuri päinvastoin kuin tietokoneosaamiselle. Voitaisiinkin tehdä tulkinta, että yksilöä on ajanjakson puolivälin paikkeilla alkanut kiinnostaa purjehtiminen ja tällöin tietokoneet ovat jääneet taka-alalle. Jatkosta eli tulevasta ajanjakson jälkeen tosin ei voi tehdä johtopäätöksiä, koska purjehtimisinto voi myös sammua jossain vaiheessa ja yksilö voi palata takaisin tietokoneiden pariin.

Oppimisen arvioinnista

Oppimista voidaan tarkastella ja lähestyä useista eri näkökulmista. Oppimisen määrittäminen voi kohdentua yksilöiden, ryhmien (tiimien) tai yhteisöjen oppimiseen. Näyttötutkintojärjestelmän mukaisessa tarkastelussa näkökulma on aina yksilöllinen. Oppimista voidaan tarkastella myös oppisisältöjen näkökulmasta: mitä yksilöt oppivat. Oppimista voidaan tarkastella myös oppimisen organisoinnin tai mahdollistumisen näkökulmasta. Yksilöt voivat oppia erilaisia asioita muodollisen ja järjestetyn (formaalin) koulutuksen kautta tai he voivat oppia asioita omassa työssään (non-formaali) tai myös oman harrastustoiminnan (informaali) kautta.

Oppimisella tarkoitetaan näyttötutkintojärjestelmässä ennakolta asetettujen osaamistavoitteiden suuntaista oppimista. Tutkintojen perusteissa nuo osaamistavoitteet kuvataan tarvittavana ammattitaitona, osaamisen arviointikohteina ja arviointikriteereinä. Hyvin usein erilaisten koulutusjärjestelyjen kautta opitaan myös muitakin asioita, kuin mitä tavoitteisiin on kirjattu. Käytännössä voi tulla sellainen tilanne vastaan, että on kyllä opittu todella paljon erilaisia asioita, mutta tavoitteiden suunnassa opittuja asioita todella vähän. On esimerkiksi opittu pelaamaan jalkapalloa vaikka tavoitteena oli oppia korjaamaan tietokoneita.

Yleensä oppimisen arvioinnilla tarkoitetaan yksilöiden oppimista asetettujen oppimistavoitteiden suunnassa. Oppimisen arviointi on yleensä aina prosessimuotoinen eli arviointimenetelmät ovat yleensä pitkäaikaismenetelmiä: osaamisen kehittymistä eli oppimista arvioidaan osaamisen kehittymisenä ajan funktiona.

Osaamisen arvioinnista

Osaaminen on aikaan, paikkaan ja työsuorituksiin liittyvää toimintaa. Yksilö joko selviytyy määritetyistä työtehtävistä tai sitten ei. Yksilön selviy-

tyminen työtehtävistä riippuu toisaalta työtehtävien luonteesta ja toisaalta yksilöiden osaamisesta. Käsitteet, jotka tässä kohtaa liitetään osaamisen määrittämiseen, ovat kvalifikaatio ja kompetenssi. Kvalifikaatio-näkökulma tarkoittaa sitä, mitä yksilön (tutkinnonsuorittaja) tulee osata määritetyissä työtehtävissä. Tutkintokohtaiset kvalifikaatiot eli tietyn ammatin harjoittamisen edellyttämä osaaminen on määritelty tutkintojen perusteissa. Kompetenssi-näkökulma vastaavasti kuvaa yksilön kykyä suoriutua tietyistä työtehtävistä. Näyttötutkintojärjestelmässä tuota kykyä eli yksilön kompetenssia arvioidaan tutkintokohtaisissa tutkintotilaisuuksissa erilaisten tutkintosuoritusten kautta.

Työtehtävät asettavat yksilöille erilaisia osaamisvaatimuksia. Kvalifikaatio-tarkastelun uranuurtajana tunnettu Väärälä (1995) määritteli työtehtäväkohtaiset kvalifikaatiot seuraavan jaottelun mukaisesti:

KUVIO 2. Ammatillisen osaamisen kvalifikaatiot (Väärälä, 1995)

- Tuotannollis-tekniset kvalifikaatiot sisältävät työn tekemiseen liittyvät tiedot, taidot ja pätevyyden eli määritellyn työtehtävän suorittaminen tietyissä olosuhteissa ja tietyssä ympäristössä.
- Motivaatiokvalifikaatiot ovat työyhteisössä toimimiseen liittyviä henkilökohtaisia ominaisuuksia kuten olla motivoitunut, sitoutunut ja suostuvainen tekemään työtä sekä olla lojaali työyhteisöä ja sen jäseniä kohtaan.
- Mukautumiskvalifikaatiot ovat työn tekemiseen liittyviä tekijöitä, joihin työntekijän on jossain määrin alistuttava kuten työkuri, työaika, työtahti, työyhteisö, tunnollisuus ym.
- Sosiokulttuuriset kvalifikaatiot sisältävät vuorovaikutustaitojen lisäksi työyhteisöjen kehittymiseen liittyvien muutosten omaksumisen mm. tiimityövalmius, kansainvälistymisosaaminen ym.

- Innovatiiviset valmiudet sisältävät normaalin työn tekemisen lisäksi työskentelyn kehittämiseen liittyviä näkökulmia – kykyä arvioida ja kehittää omaa toimintaansa ja ammattitaitoaan.

Kaikki työtehtävät eivät välttämättä sisällä kaikkia kvalifikaatioita, mutta tietyn ammatin harjoittaminen edellyttää kaikkien edellä mainittujen kvalifikaatiotyyppien määrittelemää osaamista. Tutkinnoista riippuen niiden kvalifikaatioiden painoarvo vaihtelee. Toisissa tutkinnoissa, esim. koneistaja, voivat tuotannolliset kvalifikaatiot painottua muita enemmän, kun taas toisissa tutkinnoissa, esim. lähihoitaja, korostuvat sosiaaliset kvalifikaatiot.

Osaamiseen liittyy kvalifikaatiotarkastelun lisäksi myös osaamistaso. Tietyissä työtehtävissä saattaa riittää perustason osaaminen, kun taas tietyissä työtehtävissä tarvitaan syvällisempää osaamista. Tutkintojen perusteissa tämä osaaminen määritellään arviointikriteereissä. Arviointikohteet määrittävät mitä tietyissä työtehtävissä tulee osata ja arviointikriteerit milaista tuon osaamisen tulee olla. Bloomin (1956) taksonomiassa määritellään osaamistasot 6-portaisina osaamistasoina seuraavasti:

KUVIO 3. Bloomin taksonomian osaamistasot. Bloom (1956).

Bloomin taksonomiassa alinta osaamistasoa kuvaa ”Remembering” eli muistamistasoinen osaaminen. Osaamisena tämä tarkoittaa sitä, että yksilö pystyy palauttamaan mieleen esim. asiakaspalveluun liittyviä keskeisiä asioita ja näkökulmia. Ylimmän tason osaaminen ”Creating” eli uuden luominen vastaavan asiakaspalveluosaamisen näkökulmasta tarkoittaisi sitä, että yksilö pystyy luomaan asiakaspalvelukäytänteisiin uusia, toimivia tilannekohtaisia toimintamalleja. Bloomin taksonomiassa ylemmän tason osaamisvaatimukseen sisältyy aina alemman tason osaamisvaatimuksen mukainen toiminta.

Osaamisen arviointi on yksilöiden aikaan, paikkaan ja tilanteeseen sidottua kompetenssin eli työtehtävistä suoriutumisen arviointia suhteessa työtehtävien määrittämiin kvalifikaatioihin. Osaamisen arvioinnin tuloksena

saadaan vastauksia kysymyksiin: mitä (arviointikohteet) yksilöt osaavat ja miten (arviointikriteerit).

Laadukkaat oppimisen ja osaamisen arviointikäytännöt

Laadukkaalla toiminnalla ymmärretään pelkistetysti sitä, että tehdäänkö oikeita asioita ja oikealla tavalla. Oppimisen ja osaamisen arvioinnin näkökulmasta tarkasteltuna laadukkaiden arviointikäytänteiden tulee tuottaa luotettavaa informaatiota yksilöiden oppimisesta ja osaamisesta. Erilaisien arviointikäytänteiden kautta kerätyn informaation analysoinnin kautta tehdään tulkintoja yksilöiden oppimisesta ja/tai osaamisesta. Kerätyn informaation luotettavuudella on ratkaiseva merkitys tulkintoja tehtäessä.

Laadukasta oppimisen ja osaamisen arviointia voidaan tarkastella tutkimalla sen validiteettia ja reliabiliteettia. Arvioinnin validiteetilla tarkoitetaan arvioinnin kohdentumista oikeisiin asioihin eli arvioidaanko niitä asioita, joita todella on tarkoitus arvioida. Arvioinnin reliabiliteetilla vastavasti tarkoitetaan tilannekohtaisesti luotettavien arviointimenetelmien valintaa. Jos oppimisen ja osaamisen arvioinnin validiteetti ja reliabiliteetti ovat hyviä, niin myös yksilön oppimisesta ja osaamisesta kerätty informaatio on luotettavaa ja sen pohjalta voidaan tehdä luotettavia ja paikkansa pitäviä tulkintoja oppimisen ja osaamisen arvioinnista.

Mitä arvioidaan – arvioinnin validiteetti

Mittaamisen validiteetti ilmaisee, missä määrin on kyetty mittaamaan juuri sitä, mitä pitikin mitata. Ideaalitilanne on se, että muuttuja mittaa täsmälleen sitä, mitä oli tarkoitus mitata. (Holopainen & Pulkkinen 2008, 16).

Oppimisen ja osaamisen arvioinnin validiteetilla tarkoitetaan arvioinnin kohdentumista oikeisiin, ennalta määriteltyihin arviointikohteisiin ja -kriteereihin. Arviointikohteet ja -kriteerit määrittävät sen, millaisesta osaamisesta erilaisten arviointimenetelmien avulla kerätään informaatiota. Arviointikohteena voi olla tietystä työtehtävästä selviytyminen tai se voi kohdentua johonkin tiettyyn kvalifikaatioon. Arviointikohteena voi olla esim. tietokoneen huollon suorittaminen, jolloin siihen liittyy sekä tuotannollisiin kvalifikaatioihin liittyvää osaamista, mutta myös sosiaalisiin kvalifikaatioihin liittyvää osaamista – asiakaspalveluhan on osa tuota arviointikohdetta. Toisaalta arviointikohteena ja -kriteerinä voi olla määritetyn hitsausluokan edellyttämän hitsaamisen toteuttaminen, jolloin arvioidaan pelkästään tuotannollisiin kvalifikaatioihin liittyvää osaamista.

Oikeiden arviointikohteiden lisäksi on huomioitava myös arviointikriteerit eli arviointikohteeseen liittyvä osaamistaso, esim. Bloomin taksonomian mukaisen osaamistasojaottelun mukaisesti. On aivan eri asia kerätäkö osaamisinformaatiota ”Remembering” -tason osaamisesta kuin ”Creating”-

tason osaamisesta. Yksilöllä voi olla matalamman tason osaamista esim. tietokoneiden korjaamisesta, muttei välttämättä vaativamman tason osaamista samasta arviointikohteesta.

Arvioinnin validiteetin hyvyys kertoo sen, vastaako oppimisesta ja osaamisesta kerätty juuri sitä mitä arviointikohteissa ja -kriteereissä on määriteltä. Validiteetin ollessa heikko on arviointiprosessin aikana saatettu kerätä paljonkin informaatiota yksilön oppimisesta ja osaamisesta, mutta informaatio ei ole validia eli sen perusteella ei voida tehdä paikkansapitäviä tulkintoja arvioitavan yksilön arviointikohteisiin ja -kriteereihin liittyvistä kompetenssista. Jotakin tutkinnonsuorittaja varmasti osaa, mutta se ei välttämättä ole sitä, mitä on kuvattu tutkinnon osan arviointikriteereissä ja -kohteissa.

Miten arvioidaan – arvioinnin reliabiliteetti

Mittauksen reliabiliteetilla tarkoitetaan mittarin luotettavuutta eli kykyä tuottaa ei-sattumanvaraisia tuloksia. Mittauksen reliabiliteetti on suuri, jos eri mittauskerroilla saadaan samanlaisia tuloksia samasta tai samantapaisesta asiasta. (Holopainen & Pulkkinen 2008, 17).

Arvioinnin reliabiliteetilla tarkoitetaan niitä käytänteitä ja toimintamalleja, joiden kautta kerätään tutkinnonosan arviointikohteisiin ja -kriteereihin liittyvää informaatiota tutkinnonsuorittajan kompetenssista. Arvioinnin reliabiliteetin hyvyys ilmoittaa miten luotettavasti arviointijärjestelyt (mittarit) toimivat.

Tutkinnonsuorittajan tutkinnonosakohtaisen osaamisinformaation keräämisen käytänteet on valittava sen mukaan millaista osaamisinformaatiota kerätään. Jos osaamisinformaatiota kerätään tuotannollisista kvalifikaatioista, niin osaamisinformaation keräämiskäytänteiden on oltava toiminnallisia. Vastaavalla tavalla, jos arvioidaan tutkinnonsuorittajan asiakaspalvelutaitoja, niin arviointikäytänteiden tulee olla sosiaalisia tilanteita.

Arvioinnin reliabiliteetin hyvyys kuvaa oppimisen ja osaamisen arviointimenetelmien toimivuutta. Jos arvioinnin reliabiliteetti on heikko, niin kerätyn informaation perusteella ei voida tehdä luotettavia tulkintoja tutkinnonsuorittajan osaamisesta.

Autenttiset ympäristöt ja työtehtävät oppimisen ja osaamisen arvioinnissa

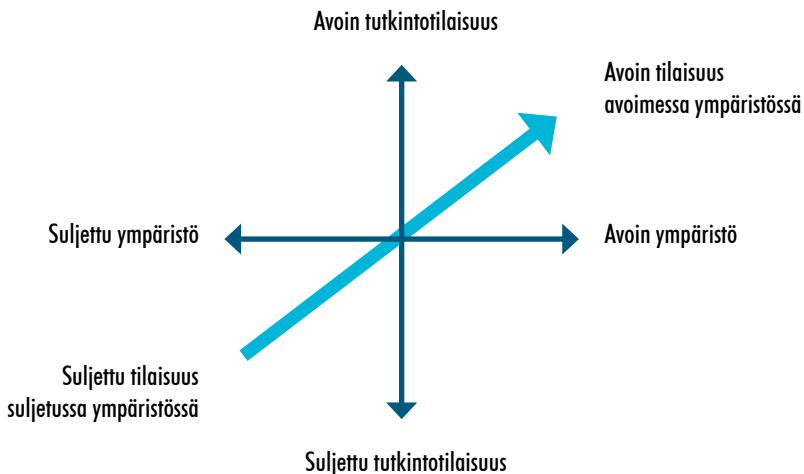
Autenttisuudella tarkoitetaan tässä yhteydessä todellisuuteen ja reaali maailman konteksteihin liittyvää näkökulmaa. Autenttisilla ympäristöillä tarkoitetaan todellisia toimintaympäristöjä, joissa toimitaan asetettujen tulostavoitteiden saavuttamiseksi. Autenttinen ympäristö voi olla: tuotanto-

laitos, jossa valmistetaan elektronisia laitteita; mikrotietokonehuolto, jossa huolletaan ja korjataan elektronisia laitteita; terveyskeskus, jossa hoidetaan potilaita tai autokoulun auto, jossa nuori opiskelee liikenneopettajan johdolla autolla ajamista.

Ei-autenttinen ympäristö on vastaavasti ympäristö, jossa simuloidaan tai mallinnetaan todellisia tilanteita. Ei-autenttisissa ympäristöissä päästään joskus hyvinkin lähelle todellista toimintaympäristöä. Esimerkkinä näistä voisivat olla esim. lentokone- ja autosimulaattorit, joissa mallinnetaan ja opitaan lentämistä ja autolla ajamista.

Autenttiset työtehtävät ovat vastaavasti todellisia ja reaalisia työtehtäviä ja toimintoja autenttisissa ympäristöissä. Toisaalta autenttisissa ympäristöissä voi olla ei-autenttisia työtehtäviä ja vastaavasti ei-autenttisissa ympäristöissä voi olla autenttisia työtehtäviä.

Voiko oppimisen tai osaamisen tilanne olla koskaan autenttinen? Kysymyksessähän olisi tilanne, jossa oppijan oppimista ja osaamista arvioidaan autenttisissa ympäristöissä ja autenttisten työtehtävien hallinnan kautta. Kun täysin autenttiseen tilanteeseen tuodaan ulkopuolinen elementti, esim. yksilön työskentelyä havainnoiva ja arvioiva henkilö, niin tilanne ei ole enää täysin autenttinen. Mukana on autenttiseen ilmiöön kuulumaton ulkopuolinen muuttuja, joka vaikuttaa itse ilmiöön. Aina kun mittari on päällä, niin tilanne ei ole enää autenttinen.

KUVIO 4. Osaamisen arviointitilanteita

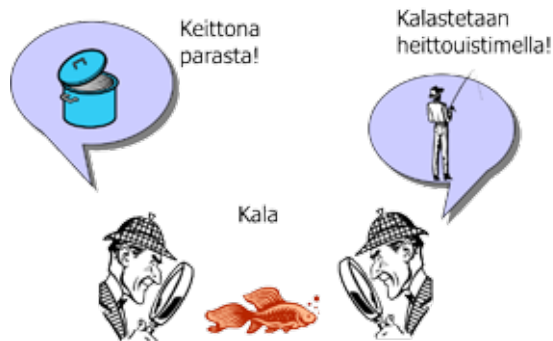
Oheisessa kaaviossa Avoin ympäristö tarkoittaa autenttista osaamisen arviointiympäristöä ja vastaavasti Suljettu ympäristö ei-autenttista arviointiympäristöä. Vastaavasti Avoin tutkintotilaisuus tarkoittaa autenttisia työtehtäviä, joiden kautta tutkinnonsuorittaja osoittaa osaamistaan ja sulje-

tussa tutkintotilaisuudessa työtehtävät on mallinnettu autenttisista työtehtävistä. Kuten kuvioista voidaan lukea, oppimisen ja osaamisen arvioinnissa tulisi pyrkiä autenttisiin työtehtäviin autenttisissa ympäristöissä arvioinnin luotettavuuden varmistamiseksi. Toisaalta on tilanteita ja työtehtäviä, joita ei koskaan voida toteuttaa täysin autenttisissa ympäristöissä ja autenttisten työtehtävien kautta. Näistä esimerkkinä mainittakoon vaikka vartijan ammattitutkintoon liittyvä voimankäytön osaaminen ja lähihoitajan ensiapuvalmiuksien arviointiin liittyvä osaaminen.

Arvioijat oppimisen ja osaamisen arvioinnin suorittajina

Luotettavien mittareiden yhtenä elementtinä ovat arvioijat, jotka käytännössä osallistuvat osaamisinformaation keräämiseen ja sen pohjalta tehtävien tulkintojen laatimiseen. Arvioijien osaaminen on myös yksi luotettavan arvioinnin kulmakiviä. Tilanteesta ja arvioijista riippuen saattaa oppimisen ja osaamisen arviointiprosessin lopputulos olla erilainen vaikka arvioinnissa arvioitaisiin samoja arviointikohteita ja -kriteerejä ja käytettäisiin samoja arviointimenetelmiä.

Arvioijat ovat yksilöitä ja kaikilla heillä oma taustansa: koulutus, työkokemus, kulttuuritausta jne. Jokainen arvioija katselee ympäristöönsä ja ympäristössä esiintyviä ilmiöitä oman taustansa muovaaman ”professiolinssin” kautta. Professiolinssillä tarkoitetaan ilmiötä, jossa esim. arvioijat saattavat katsella ja havainnoida samaa ilmiötä (esim. arvioivat saman tutkinnon suorittajan osaamista samassa tutkintotilaisuudessa) ja nähdä aivan eri asioita.

KUVIO 5. Professiolinssi

Kuviossa kaksi samannäköistä henkilöä tarkastelee oman ”professiolinssinsä” kautta samaa ”ilmiötä” ja kuitenkin ajattelevat aivan eri asioita. Molempien henkilöiden ajattelumaailmaan ja ilmiön tulkintaan vaikuttaa heidän oma kulttuuritaustansa. Vaikka henkilöt ovat muuten ”samannäköisiä” (esim. molemmat toimivat opettajina), niin heidän koulutuksensa, työ-

kokemuksensa, harrastuksensa yms. voivat erota toisistaan ja näin he tarkastelevat aivan eri asioita.

Tutkinnonosakohtaisesti osaamista arvioidaan tutkintotilaisuuksissa, joihin osallistuu yhdestä jopa kolmeen arvioijaa. Arvioijat edustavat työnantajia, työntekijöitä ja kouluttajia. Perusteluna tälle on, että osaamisen arviointiin osallistuisi erilaisissa taustaorganisaatioissa ja työtehtävissä toimivia henkilöitä. Näin saataisiin tuota kerättyä osaamisinformaatiota tulkittua useasta eri näkökulmasta. Lopputuloksena saattaa kuitenkin olla tilanne, jossa kaikki kolme arvioijaa tulkitsee tutkinnonsuorittajan osaamisesta kerättyä informaatiota eri tavalla ja esittää tutkinnonsuorittajan kompetenssista toisistaan poikkeavan arvioinnin.

Yhteisesti sovitut ja täsmennetyt käytänteet arviointikohteista, arviointikriteereistä ja arviointimenetelmistä eivät välttämättä takaa luotettavaa lopputulosta. Tutkinnonsuorittajan tutkinnonosakohtaisen kompetenssin tulkintaa suorittavat arvioijat ovat avainasemassa arvioinnin lopullisen luotettavuuden näkökulmasta.

World Skills Competition -kilpailulajeissa käytetään termejä subjektiivinen ja objektiivinen arviointi. Objektiivisen arvioinnin tapauksessa osaaminen todennetaan luotettavilla arviointijärjestelyillä ja ainoa virhekomponentti on lukemavirhe eli arvioija lukee tuloksen joko tahallaan tai vahingossa väärin. Esimerkkinä voisi toimia vaikka muuratun takan ulkomitat. Subjektiivisen arvioinnin tapauksessa osaaminen todennetaan arvioijien henkilökohtaisen havainnoinnin ja tulkinnan kautta. Esimerkiksi muuratun takan visuaalinen ilme saattaa toisesta arvioijasta näyttää todella miellyttävältä, kun taas toisen arvioijan mielestä se ei ole kovin onnistunut. (Helakorpi & Tertsunen 2006, 10.)

Erilaisia osaamisarviointitilanteita

Seuraavissa tapauksissa on esitelty muutamia oppimisen ja osaamisen arvioinnin tilanteita, joissa arvioinnin reliabiliteetissa ja arvioinnissa on hiukan kehitettävää.

CASE 1. Tummaihoiset vähemmän älykkäitä

Nobel-voittaja James Watson nosti kohun väittämällä omaan tutkimukseensa perustuen, että tummaihoiset ovat älyllisesti heikompia kuin valkoihoiset. Watsonia oli haastateltu tutkimustensa perusteella The Sunday Times -sanomalehteen. Vastaavanlaisen kohun nosti Suomessa emeritusprofessori Tatu Vanhanen vuonna 2004 kerrottuaan tutkimuksestaan, jonka mukaan pohjoisamerikkalaiset ja eurooppalaiset ovat älykkäämpiä kuin afrikkalaiset. (Honkamaa 2007.)

Jos arvioidaan edellisen tutkimuksen luotettavuutta, niin missä meni pieleen: arvioinnin reliabiliteetissa vai validiteetissa? Molemmat tutkijat käyttivät samaa mittaria kerätessään informaatiota eri ihmisryhmien älykkyydestä. Vaikein kysymys onkin: voidaanko älykyys määritellä samalla tavalla eri kulttuureissa (onko kyseessä sama ilmiö) ja voidaanko siten käyttää samaa mittaria? Jos mittari on kulttuurisidonnainen, niin sitä tulee muokata, jotta se vastaa tutkittavaa ilmiötä toisessa kulttuurissa. Em. tutkimukset antoivat kyllä oikeaa informaatiota siitä, että afrikkalaisen kulttuurin edustajien älykyys on heikompaa kuin länsimaalaisten kulttuurien edustajien älykyys, jos mittarina käytetään länsimaalaisten henkilöiden älykkyyksimittareita. Vastaavasti tutkimustuloksena olisi se, että länsimaalaiset ovat vähemmän älykkäitä kuin afrikkalaiset, jos käytettäisiin afrikkalaiseen kulttuuriin laadittuja mittareita.

CASE 2. Sähköasentajan ammattitaidon arviointi

Osallistuin näyttötutkintojärjestelmän alkuaikoina tutkinnonosakohtaiseen tutkintotilaisuuteen (näyttöön) eräässä aikuiskoulutuskeskuksessa. Kyseessä oli ns. ”loosinäyttö”, jossa tutkinnonsuorittajan tutkinnonosakohtaista osaamisinformaatiota kerättiin tarkoitusta varten rakennetussa työtilassa, oppilaitosympäristössä. Tutkinnonsuorittajan tehtävänä oli suunnitella ja rakentaa loosiympäristöön ns. automaattinen tähti-kolmio käynnistimellä varustettu kytkentä, jonka avulla oikosulkumoottori kytketään sähköverkkoon. Aikaa tutkinnonsuorittajalla oli varattu 6 tuntia.

Tutkinnonsuorittaja oli aiemmin suorittanut sähköalan perustutkinnon ja työskennellyt sen jälkeen sähköasentajana noin 5 vuoden ajan. Hän oli omien sanojensa mukaan tehnyt useita vastaavia kytkentöjä oman työkokemuksensa aikana. Tutkinnonsuorittaja tuli osoittamaan osaamistaan suoraan työelämästä ilman valmistavaa koulutusta.

Tutkintotilaisuudessa toimivat arvioijina opettajien edustajien lisäksi sekä työnantajien edustaja että työntekijöiden edustaja. Tämän lisäksi paikalla oli muutamia muita ”asiaankuulumattomia” henkilöitä. Viralliset arvioijat seurasivat ja havainnoivat tutkinnonsuorittajan työskentelyä ja tekivät muistiinpanoja koko tuon 6 tunnin ajan.

Noin 5 tunnin työskentelyn jälkeen tutkinnonsuorittaja oli omien sanojensa mukaan valmis ja asennusten toimivuus voitiin testata. Kytkiessään sähköt ja testatessaan kytkentöjä tutkinnonsuorittaja ja myös arvioijat havaitsivat, että kytkentä ei toiminut kuvatulla tavalla. Tutkinnonsuorittajan annettiin jatkaa asennustyötään ja tarkistaa suunnitelma ja kytkennät, mutta hän ei saanut kytkentää toimimaan odotetulla tavalla määritetyssä ajassa.

6 tunnin suunnittelu- ja asennusurakan jälkeen kokoonnuttiin arviointikeskusteluun, jossa kysyttiin ensiksi tutkinnonsuorittajan itsearviointia

tutkintotilaisuudesta ja hänen omasta toiminnastaan. Tutkinnonsuorittaja kertoi, että hän oli tehnyt useita vastaavia kytkentöjä käytännön työtehtävissä ja kertoi myös varmasti hallitsevansa ao. asennukset. Hän ei omien sanojensa mukaan kyennyt löytämään virhettä kytkennöissä. Hän kertoi myös, että hänellä oli suuria vaikeuksia keskittyä työhönsä, kun ympärillä hääri koko ajan nuo 3 virallista arvioijaa ja heidän lisäksi muita ulkopuolisia henkilöitä.

Edellisessä tapauksessa osaamisen osoittaminen tapahtui sitä varten rakennetussa ympäristössä, mutta tutkintosuoritus oli kuitenkin sama kuin mihin asentaja törmää käytännön työelämässä. Ainoana lopputulokseen vaikuttavana ja asiaan kuulumattomana tekijänä oli arvioijien häärääminen tutkinnonsuorittajan ympärillä havainnoiden ja keräten osaamisinformaatiota tutkinnonsuorittajan kompetenssista. Lopputuloksena oli kolmikannan yhteinen ja yksimielinen esitys siitä, että tutkinnonsuorittajan kompetenssi ei vastaa arviointikohteissa ja -kriteereissä kuvattua osaamista.

CASE 3. Baarimestarin ”autenttinen” tutkintotilaisuus

Baarimestarin erikoisammattitutkinnossa yhtenä tutkinnon osana on baaritarjoilu. Eräässä aikuiskoulutuskeskuksessa tutkinnon järjestäjä päätti toteuttaa tutkintotoimikunnan suostumuksella tämän tutkinnon osan arvioinnin autenttisessa ympäristössä ja autenttisen työtoiminnan kautta. Autenttisella työympäristöllä tarkoitetaan tässä yhteydessä julkista ja kaikkien asiakkaiden käytettävissä olevaa baaria. Vastaavasti autenttiset työtehtävät olivat normaaleja baarimestarin työtehtäviin oman työvuoron aikana liittyviä työtehtäviä.

Tutkinnonsuorittajalle kerrottiin, että hänen tulee työskennellä tietyt kriteerit täyttävässä baarissa viikon ajan hänelle laaditun työvuorolistan mukaisesti. Kolmikantainen arvioijaryhmä tulee satunnaisesti arvioimaan tutkinnonsuorittajan osaamista ennalta ilmoittamatta. Tutkinnonsuorittajalle ei myöskään kerrottu ketkä hänen osaamistaan tulevat arvioimaan ja miten he tuon arviointi-informaation keräämisen ja osaamisen tunnistamisen suorittavat.

Tutkinnonsuorittajan osaamisen tunnistamisen viikko tuli ja meni. Kolmikantainen arvioijaryhmä kävi havainnoimassa tutkinnonsuorittajan toimintaa baarissa ja keräämässä osaamisinformaatiota. Viikon jälkeen koonnuttiin arviointikeskusteluun. Tutkinnonsuorittajalta kysyttiin hänen itsearviotaan tutkintotilaisuudesta. Tutkinnonsuorittaja totesi toimintamallin sopineen hänelle hyvin – osaamisen sai osoittaa aidoissa, autenttisissa ympäristöissä ja aitojen työtehtävien kautta. Hän lisäsi lopuksi, että kun hän vielä hiukan toimintaansa petraten selvisi arvioijien vierailuista,

heidän vieraillessaan baarissa niin osaamisen tunnistamisen organisointi sujui erinomaisen hyvin.

Kysymys kuuluukin: mistä tutkinnonsuorittaja tiesi tai arvasi, koska arvioijat olivat paikalla arvioimassa hänen osaamistaan? Tähän voisi löytää montakin vastausta ja vinkkiä, jonka perusteella tutkinnonsuorittaja olisi tämän arvannut. Tässä tapauksessa vastauksena oli se, että arvioijat olivat tilanneet häneltä erikoisia juomasekoituksia, varmistaakseen tutkinnonsuorittajan tietämyksen ja osaamisen. Tavalliset asiakkaat olivat tyytyneet lähinnä hana- tai pullotuotteisiin.

CASE 4. Kokin osaamisen arviointia

Hotelli-, ravintola- ja cateringalan perustutkinnossa arvioitiin kokin ruoanlaitto-osaamista oppilaitoksessa toteutettuna tutkintotilaisuutena. Arviointi tapahtui normaalina lounaan suunnittelu- ja valmistustilanteena, jossa tutkinnonsuorittaja suunnitteli ja valmisti (osittain myös tarjoili) lounaan 6 henkilön seurueelle. Arvioijina toimi kolmikantainen arvioijaryhmä, joka havainnoi tutkinnonsuorittajan toimintaa tuon 6 tunnin ajan, jonka tutkintotilaisuus kesti.

Tutkinnonsuorittaja suoriutui suunnittelusta ja ruoan valmistamisesta hyvin, lukuun ottamatta yhtä yksittäistä tilannetta. Tarjoiltava ruoka oli liharuokaa ja koska tutkinnonsuorittaja oli vegetaristi, hän ei suostunut maistamaan asiakkaille tarjoiltavaa ruokaa. Arvioijat kirjasivat asian omiin arviointilomakkeisiinsa.

Arviointikeskustelussa tutkinnonsuorittajan toiminta ruoan maistamisen yhteydessä nousi keskusteluun. Arvioijien mielestä kokin on varmistuttava valmistamansa ruoan laadusta ennen kuin tarjoilee sitä asiakkailleen. Ruokahan voi olla esim. pilaantunutta. Arvioijien mielestä sekään ei riitä, että kokki maistattaa ruokaa kollegoillaan – kokkihan saattaa työskennellä joskus aivan yksin. Näiden perustelujen kautta kolmikanta päätti esittää, ettei tämän tutkinnonsuorittajan osaaminen täytä tutkinnon perusteissa kuvattu osaamista ja päätöksensä oli hylätty arvosana ao. tutkinnonosasta.

Edellisen esimerkin kaltaisia tilanteitahan voi tulla muissakin tutkinnoissa. Miten arvioidaan vartijan osaamista, jolla pimeän pelko? Tai rakentajan osaamista, jolla on korkean paikan kammo? Tutkintojen perusteet ovat arvioijien virallinen dokumentti, johon osaamista lopulta aina verrataan.

Yhteenveto

Oppimisen ja osaamisen arvioinnin laadunvarmistukseen voidaan käyttää samaa lähestymistapaa kuin tieteellisen tutkimuksen metodologisten käytänteiden ja toimintamallien laadunvarmistukseen. On tunnettava ilmiö mitä tutkitaan (mitä arvioidaan) ja millaisten menetelmien (laadulliset-määrälliset) avulla ilmiöstä ja sen olemuksesta saadaan luotettavaa tietoa.

Käsitteet: reliabiliteetti, validiteetti, autenttinen toimintaympäristö, arvioijien professiolinssi, arvioinnin kohteiden ja -kriteerien sekä arviointimenetelmien tulee olla tuttuja, jotta voimme edes suunnitella luotettavaa oppimisen ja osaamisen arviointia.

Lähteet

- Bloom, B. 1956. Bloom's Taxonomy. Luettu 6.2.2012.
http://ww2.odu.edu/educ/roverbau/Bloom/blooms_taxonomy.htm
- Helakorpi, S. & Tertsunen, T. 2006. Millaista ammattitaitokäsitystä WorldSkills-kilpailutehtävät edustavat. Hämeen ammattikorkeakoulu.
- Holopainen, M. & Pulkkinen, P. 2008. Tilastolliset menetelmät. WSOY Oppimateriaalit.
- Honkamaa, A. 2007. Nobel-voittaja: Tummaihoiset ovat vähemmän älykkäitä. Artikkelin Ilta-Sanomissa 19.10.2007.
- Wikipedia. 2012. Mittaaminen. Luettu 6.2.2012.
<http://fi.wikipedia.org/wiki/Mittaaminen>
- Väärälä, R. 1995. Ammattikoulutus ja kvalifikaatiot. Lapin yliopisto. Rovaniemi

TLEAT-hankkeessa käytetyssä ja kehitetyssä työpaikkaohjaajien opetuspaketissa on pohjana OPH:n Työpaikkaohjaajien koulutus 3ov ohjeistus. TLEAT-hankkeessa koulutettiin työpaikkaohjaajia koko hankkeen toiminta-ajan 2011 – 2014. Tältä pohjalta on laadittu liikenneopettajan erikoisammattitutkinon tarpeisiin sisältö ja toteutusmalli, joka sisältää seuraavassa luvussa esitetyn käsikirjan työpaikkaohjaajille.

Liikenneopettajien erikoisammattitutkinnon opetusharjoittelu

Erkki Hynynen

Liikenneopettajan erikoisammattitutkinto

Tutkinnon rakenne

Liikenneopettajan erikoisammattitutkinnon suorittaminen edellyttää vähintään neljän tutkinnon osan hyväksytyä suorittamista. Liikenneopettajan erikoisammattitutkinto muodostuu kahdesta kaikille pakollisesta osasta ja kuudesta valinnaisesta osasta, joista on suoritettava vähintään kaksi. Tutkinnon pakollisten osien hyväksyty suoritus on edellytys valinnaisten osien suorittamiselle. Tutkinnon osien suoritusjärjestyksellä varmistetaan liikenteessä tapahtuvan opetuksen turvallisuus. Ennen tutkinnon osan ”3.7 kuljetusalan perustason ammattipätevyyskouluttajana toimiminen” suorittamista tulee edeltää joko tutkinnon osa ”Ammatillisen kuljettajakoulutuksen opetustehtävät” tai tutkinnon osa ”Kuorma- tai linja-autonkuljettajien C- ja D-opetuksen toteuttaminen” -tutkinnon osa. Tutkinnon suorittajalta edellytetään vähintään B-luokan pysyvää ajo-oikeutta. Saadakseen liikenneopettajaluvan hänen tulee täyttää muissa säädöksissä liikenneopettajaluvan saamiseksi asetetut vaatimukset.

”Vanhat” tutkinnon osat

Liikenneopettajan erikoisammattitutkinto määräys 44/011/2010 voimassa-oloaika: 1.8.2010 alkaen toistaiseksi.

Pakolliset tutkinnon osat ovat:

3.1 Autokoulutoimintojen hoitaminen

3.2 Liikenneopettajana toimiminen

Lisäksi on suoritettava vähintään kaksi seuraavista valinnaisista tutkinnon osista:

- 3.3 Moottoripyöräopetuksen toteuttaminen
- 3.4 Kuorma- tai linja-autonkuljettajien C- ja D-opetuksen toteuttaminen
- 3.5 Kuljettajantutkinnon vastaanottajana toimiminen B- ja AM-luokissa
- 3.6 Ammatillisen kuljettajakoulutuksen opetustehtävät¹
- 3.7 Kuljetusalan ammattipätevyyskouluttajana toimiminen
- 3.8 Opetustoiminnan johtaminen ja yrittäjyys

Uudet tutkinnon osat

LIIKENNEOPETTAJAN ERIKOISAMMATTITUTKINNOT 2014

Määräys 8/011/2014 voimassaoloaika: 1.4.2014 alkaen toistaiseksi

Ennen tämän määräyksen voimaantuloa aloitetut tutkintosuoritukset voidaan saattaa loppuun perusteiden 22.6.2010 nro 44/011/2010 mukaisesti 31.3.2016 mennessä.

Pakolliset tutkinnon osat ovat:

- 3.1 Autokoulutoimintojen hoitaminen
- 3.2 Liikenneopettajana toimiminen

Valinnaiset tutkinnon osat, joista on valittava kaksi tutkinnon osaa, ovat:

- 3.3 Moottoripyöräopetuksen toteuttaminen
- 3.4 Kuorma- tai linja-autonkuljettajien kouluttajana toimiminen
- 3.5 Ajokokeen vastaanottajana toimiminen
- 3.6 Ammatillisen kuljettajakoulutuksen opetustehtävät
- 3.7 Kuljetusalan ammattipätevyyskouluttajana toimiminen
- 3.8 Opetustoiminnan johtaminen ja yrittäjyys

3.9 Ympäristöystävällisen- ja taloudellisen liikkumisen asiantuntijana toimiminen

3.10 Nuorten liikennekasvatuksen ja AM 120 opettajana toimiminen

3.11 Tutkinnon osa toisesta ammatti- tai erikoisammattitutkinnosta

Tutkinnon suorittaja pääsääntöisesti osallistuu valmistavaan koulutukseen kaikissa tutkinnon osissa.

Ensin tutkinnon suorittaja toteuttaa ”3.1 Autokoulutoimintojen hoitaminen” jonka jälkeen hän saa opetusharjoitteluluvan toimia AM- ja B-luokan opettajana itsenäisesti. Tutkinnon osan ”3.2 liikenneopettajana toimiminen” tutkinnon osan jälkeen lupaa täydennetään koskemaan valinnaisia tutkinnon osia.

Liikenneopettajan erikoisammattitutkinnon työssä oppimisesta ja opetusharjoittelusta

Liikenneopettajan erikoisammattitutkinnon valmistava koulutus sisältää opetusharjoittelua työssä oppimispaikalla. Yhteistyö- ja opetusharjoittelusopimus laaditaan työssä oppijan, työpaikan ja oppilaitoksen kanssa. Yhteistyö- ja opetusharjoittelusopimuksia voidaan tehdä useampaankin kouluun yhtä aikaa. Opetusharjoittelun määrää ei ole asetettu, määrän tulee olla riittävä. Työssä oppimisen ohjaamisesta HAMI maksaa sopimuksen mukaisen palkkion työnantajalle.

Tutkinnon suorittajan valmistavan koulutuksen omaohjaaja käy tutkinnon suorittajan kanssa henkilökohtaistamiskeskustelun liittyen työssä oppimiseen. Keskustelussa kartoitetaan tarvittava harjoittelu määrä esim. 3.1 autokoulutoimintojen hoitaminen tutkinnon osaan. Tutkinnon suorittajan osaamista verrataan tutkinnon perusteiden ammattitaitovaatimuksiin. Jos tutkinnon osan ammattitaitovaatimuksiin verrattu osaaminen on olemassa, niin harjoittelua ei tarvita jolloin henkilö niiltä osin ohjataan suoraan tutkintoon. Yleensä aikaisempaa osaamista koko tutkinnon osan suorittamiseen ei ole. Työssä oppimisen opetusharjoittelulupa edellyttää yhteistyö- ja opetusharjoittelusopimuksen tekemistä. Sopimuksella sovitaan Hämeen ammatti-instituutin järjestämän liikenneopettajan erikoisammattitutkintoon valmistavaan koulutukseen kuuluvan opetus- ja muun työssä tapahtuvan harjoittelun järjestämisestä. Sopimuksesta tehdään kolme yhtäpitävää kappaletta, yksi kullekin sopijaosapuolelle. Mahdollisen työsuhteen ehdot määritellään erillisellä työsuopimuksella.

Yhteistyö- ja opetusharjoittelusopimus

Yhteistyö- ja opetusharjoittelusopimuksella on määritelty HAMI Liikenneopettajakoulutuksen tehtävät, kumppanin/työpaikkaohjaajan tehtävät ja tutkinnonsuorittajan velvollisuudet.

Oppilaitoksen tehtävänä on

1. Nimetä omaohjaaja.
2. Tehdä yhteistyötä työpaikkaohjaajan (ohjaava opettaja) kanssa.
3. Järjestää työpaikkaohjaajalle ohjaukseen liittyvää perehdytystä ja koulutusta.
4. Vakuuttaa opiskelija (tutkinnonsuorittaja) harjoittelupaikalla harjoitteluajana sattuvan tapaturman varalta, mikäli opiskelija ei ole työsuhteessa.
5. Kehittää työpaikkaohjaajien (ohjaava opettaja) ja HAMI liikenneopettajakoulutuksen välistä yhteistyötä.

Kumppanin tehtävänä on

1. Nimetä palveluksessaan oleva yhteyshenkilö, joka toimii työpaikkaohjaajana (opetusharjoittelun ohjaajana).
2. Vakuuttaa tutkinnonsuorittaja (työssä oppija) joka suorittaa harjoitteluaan työsuhteessa.

Työpaikkaohjaajan tehtävänä on

1. Avustaa harjoittelusopimuksen teossa ja opetusharjoitteluun valittavan pintojakson valinnassa.
2. Perehdyttää tutkinnonsuorittaja (työssä oppija) kumppaniorganisaation toimintakulttuuriin ja opetussuunnitelmiin.
3. Hyväksyä työssä oppimisjakson toteutussuunnitelma yhdessä HAMI omaohjaajan kanssa.
4. Seurata tutkinnonsuorittajan (työssä oppija) työskentelyä, arvioida sitä opiskelijan kanssa ja antaa palautetta.
5. Arvioida työssä oppimista arviointilomakkeella yhdessä opiskelijan ja HAMI omaohjaajan kanssa.
6. Tehdä yhteistyötä HAMI Liikenneopettajakoulutuksen kanssa.

Tutkinnon suorittaja sitoutuu

1. Noudattamaan harjoittelupaikan ohjeita ja määräyksiä.
2. Toimimaan aktiivisesti niin, että harjoittelu ja opiskelu tukevat toisiaan ja edistävät tutkinnon perusteessa kuvatun osaamisen hankkimista.
3. Hyväksyttämään opetusharjoittelusuunnitelmansa sekä omaohjaajalla, että työpaikkaohjaajalla (ohjaavalla opettajalla) ennen opetusharjoittelun aloittamista.
4. Täyttämään harjoittelukirjan ja laatimaan muut harjoittelusta tai sen osasta vaadittavat raportit.

Työssä oppiminen ja opetusharjoittelulupa

Työssä oppimisella tarkoitetaan työpaikalla, aidoissa työtehtävissä tapahtuvaa tavoitteellista, ohjattua ja arvioitua oppimista. Opetusharjoittelulla tarkoitetaan sitä osaa työssä oppimisesta, jolloin opiskelija tekee opetusharjoittelulupaa edellyttäviä tehtäviä, kuten ajo-oikeuteen tähtäävää ajo- tai teoriaopetusta.

Opetusharjoitteluluvan myöntää liikenneopettajia kouluttava laitos, jonka koulutuksen järjestämislupaan sisältyy liikenneopettajakoulutusta koskeva erityistehtävä. Luvan antamisen edellytyksenä on mm, että opiskelija on suorittanut liikenneopettajan erikoisammattitutkinnon perusteiden 3.1 autokoulussa toimimista koskevan osan, harjoittelijalla (työssä oppijalla) on ABC-luokan ajokortti tai hänellä on B-luokan ajokortti ja hän täyttää ABC-luokan ajokortin terveystaamukset. Harjoittelun edellytyksenä A1- ja A-luokassa on, että harjoittelijalla on A-luokan ajokortti, joka on ollut hänellä vähintään kolme vuotta ja oikeuttaa moottoripyörien kuljettamiseen ilman tehorajoituksia. Harjoittelun edellytyksenä muissa luokissa on, että hänellä on kyseisen luokan ajo-oikeus, joka on ollut hänellä vähintään kolme vuotta.

Opetusharjoittelukoulu

Opetusharjoittelukoulun hyväksymisestä vastaa Liikenteen turvallisuusvirasto. Liikenteen turvallisuusvirastoon osoitettuun hakemukseen on liitettävä autokoulua valvovan tutkinnon vastaanottajan lausunto. Autokoulu voidaan hyväksyä opetusharjoittelukouluksi, jos 1) koulun keskimääräinen oppilasmäärä on riittävän suuri, jotta opetusharjoittelija voi käydä läpi kaikki opetussuunnitelman mukaiset teoritunnit ja ajo opetuskerrat; 2) harjoittelukoulun sijaintipaikkakunnan liikenneympäristö on oppimisen ja opettamisen kannalta riittävän monipuolinen ja vaativa; 3) koulun opetustoimintaa hoidetaan asianmukaisesti, opetuksen taso on opetusharjoitteluun soveltuva ja koulun toiminnassa ei ole havaittu vakavaa puutetta tai

laiminlyöntiä; 4) koulun liikenneopettajista vähintään yhdellä on työpaikkaohjaajan koulutus. Opetusharjoittelukoulun hyväksymispäätös maksaa 150 euroa ja kestää saada n. 2–8 viikkoa.

Opetusharjoittelun ohjaaja

Opetusharjoittelun ohjaajana voi toimia liikenneopettajaluvan haltija, joka on toiminut päätoimisesti liikenneopettajana vähintään kolme vuotta ja antanut tänä aikana sekä teoria- että ajo-opetusta. Jos ohjaajia on useampia kuin yksi, joku heistä on nimettävä vastaavaksi ohjaajaksi. Puolustusvoimien ajokorttia varten annettavassa kuljettajakoulutuksessa tai puolustusvoimien koulutuskeskuksessa tapahtuvassa ammattipätevyyskoulutuksessa harjoittelun ohjaajana toimivalla hyväksytään 1 momentissa tarkoitettuina liikenneopettajalupana puolustusvoimien liikenneopettajalupa.

Kuljettajantutkinnon vastaanottamista koskevan tutkinnon osan harjoittelua ohjaavalla on oltava kuljettajantutkinnon ajokokeen vastaanottajan kelpoisuus. Jos harjoittelussa tai tutkinnon osan näytön yhteydessä otetaan vastaan ajokortin suorittamiseen vaadittava ajokoe, ohjaajalla tai näyttöä arvioivalla on oltava ajokokeen vastaanottajan kelpoisuus ja hänen on oltava mukana koko koesuorituksen ajan.

Ohjaaja tai edellä tarkoitettu näytön arvioija päättää tällöin ajokokeen hyväksymisestä tai hylkäämisestä ja vastaa muutoinkin siitä, että koesuorituksen vastaanottaminen tapahtuu säännösten mukaisesti. Jokaisessa harjoittelupaikassa on oltava ainakin yksi ohjaaja, jolla on kouluttavan laitoksen antama ohjaajan koulutus tai muu soveltuva työpaikkaohjaajan koulutus.

Opetusharjoittelukirja

Opetusharjoittelun määrää ei ole määritelty mutta ohjaamisesta maksetaan palkkio kulloinkin voimassa olevan sopimuksen mukaisesti. Opetusharjoittelukirjaan tulee kirjata kaikki työssä oppimisjaksolla autokoulussa käytetty aika. Sarakkeeseen ”tuntia ohjatusti” merkitään työpaikka-, opetusharjoittelu-, tai muussa ohjaksessa käytetty aika tunteina ja vastaavasti sarakkeeseen ”tuntia itsenäisesti” merkitään kaikki muu harjoittelupaikassa käytetty aika, mukaan lukien palkallinen opetusharjoittelu tai muu työ. Sarakkeeseen ”ohjauskerrat” pidetään kirjaa opetusharjoitteluun liittyvistä ohjauskerroista siten, että yhdellä ohjauskerralla tarkoitetaan vähintään 20 minuutin pituista ohjaustilannetta. Ohjauskerta voi olla esimerkiksi ennen oppituntia tapahtuva suunnitelman tarkistus ja oppitunnin jälkeinen palaute. Kirjaan ei kirjata esim. kotona tehtyjen oppimistehtävien tekemiseen käytettyä aikaa.

Ohjaaja ja hänen tehtävänsä

Liikenneopettajaopiskelijan toimintaa yhteistyö- ja harjoittelukoulussa ohjaa ohjaava opettaja. Hänellä on liikenneopettajakoulutus sekä työkokemusta alalta vähintään kolme vuotta. Ohjaava opettaja vastaa erityisesti liikenneopettajaopintojen mukaisen opetusharjoittelun ohjauksesta työssä oppimisjaksolla. Ohjaavan opettajan tehtävään kuuluu mm. perehdyttää opiskelija autokoulujen kulttuuriin opetuskäytäntöjen näkökulmasta, suunnitella yhdessä opetusharjoittelun ohjelma, seurata opiskelijan ohjauksiin tarkoitetut ajo- ja luokkaopetustunnit, antaa palautetta opetuksesta ja arvioida kirjallisesti opetusharjoittelu.

Ohjaustoiminta

Harjoittelukouluissa tapahtuva toiminta on yksi keskeinen osa liikenneopettajaopiskelijan opintoja. Liikenneopettajakoulutuksessa asetettujen tavoitteiden toteutuminen käytännön kontekstissa lisää opettajaopiskelijan valmiuksia toimia liikenneopettajalta vaadittavan osaamisen mukaisesti. Harjoittelukouluissa tapahtuvan ohjaustoiminnan tarkoituksena on moninainen liikenneopettajaopiskelijan ohjaaminen niin opetettavan aineen sisältöihin kuin käytännön asioihin.

Tavoitteena on liikenneopettajaopiskelijan asteittainen kehittyminen itseohjautuvampaan suuntaan kokemuksen lisääntyessä. Tärkeää ohjauksessa on avoimen keskusteluilmapiirin aikaansaaminen sekä luottamus itsenäiseen ja itseohjautuvaan oppijaan. Tarkoitus on, että ohjauksessa pyritään yhteiseen ongelmanratkaisuun ja toiminnan suunnitteluun opettajaopiskelijan kanssa valmiiden vastausten ja toimintamallien sijaan.

Ohjauksen keskeiset sisällöt muotoutuvat ohjaavan opettajan, liikenneopettajaopiskelijan sekä liikenneopettajakoulutuksen keskinäisen sopimuksen mukaisesti. Ohjaukselle ei ole olemassa yhtä mallia, vaan ohjaus räätälöidään opettajaopiskelijan ja harjoittelukoulun tarpeista lähtien. Toimintana ohjaus yleensä sisältää yhteistä suunnittelua, ajo- ja luokkaopetustuntien seurantaa, palautekeskustelua, motivointia, yhteistä ongelmaratkaisua ja muuta ohjauksellista toimintaa.

Käytännön ohjeita ohjaaville opettajille

Opetusharjoittelukoulu- ja yhteistyösopimuksen solmiminen

Opetusharjoittelukouluna toimimista säätelee liikenne- ja viestintäministeriön asetus liikenneopettajaopiskelijoiden opetusharjoittelusta, jossa määritellään mm. harjoittelukoulun valmiudet ja ehdot toimia liikenneopettajakoulutuksen työssä oppimisjakson käytännön kontekstina. Ennen harjoittelun aloittamista on opetusharjoittelukoulun haettava Trafilta lupa toi-

mia harjoittelukouluna. Ensimmäinen tehtäväsi ohjaajana on varmistua siitä, että liikenneopettajaopiskelija on toimittanut työssä oppimisjakson yhteistyösopimuksen liikenneopettajakoulutukseen (sisältää Trafin hyväksynnän) ennen työssä oppimisjakson liikenneopettajana toimiminen (3.2) alkua. Toiseksi sinun tulee toimittaa ennen harjoittelujakson alkua opiskelijan kanssa yhdessä suunniteltu harjoitusohjelma alueesi tutkinnon vastaantajalle.

Harjoittelukirja

Harjoittelukirja on virallinen dokumentti, jolla opetusharjoittelu ”todistetaan” suoritetuksi.

Opiskelijan on pidettävä kirjaa tekemästään harjoittelusta ja opetuksesta. Opiskelija toimittaa dokumentin harjoittelun päätyttyä liikenneopettajakoulutukseen. Harjoittelukirjaa voidaan kysellä nähtäväksi myös työssä oppimisen aikana, joten pitääkää se aina ajan tasalla! Opiskelijan omaohjaaja antaa harjoittelukirjan opiskelijalle.

Ohjaus- ja opetustoiminnan suunnittelu opiskelijan kanssa

Ohjauksen alkuvaiheessa laatikaa yhdessä opiskelijan kanssa suunnitelma toiminnastanne jossa ilmenee mikä on yhteinen tavoitteenne, mitä odotatte toisiltanne, mitä yhteinen toimintanne sisältää ja mikä on opetusharjoittelun aikataulu?

Sopikaa myös mahdollisuuksien mukaan opiskelijan palkkatyöstä, lomista ja mahdollisesta työsuhteesta harjoittelun/valmistumisen jälkeen.

Liikenneopettajakoulutuksen lehtorit tulevat harjoittelujaksojen aikana vierailulle harjoittelukouluun. Tällöin pidetään ainakin arviointipalaveri ohjaavan opettajan ja opiskelijan kanssa. Palaveri voidaan pitää myös Moodle-oppimisolustan, Facebookin tai jonkun muun viestimen välityksellä. Yhteinen tavoitehan on kouluttaa mahdollisimman hyviä liikenneopettajia alalle.

Opetustuntien seuraaminen ja palautteen antaminen

Yksi oleellinen tehtävä ohjaavana opettajana on seurata opettajaopiskelijoiden opetustunteja. Sovi opiskelijan kanssa roolistasi tilanteessa – oletko tarkkailija vai ohjaatko oppimistilannetta yhdessä opiskelijan kanssa. Kannattaa aina kirjata tunnin kulku harjoittelua varten laaditulle arviointilomakkeelle, jonka avulla voitte sitten yhdessä palata myöhemmin pohtimaan opetustilanteen onnistumista. On tietysti parasta jos opetustuntien jälkeen käydään aina heti (mikäli mahdollista) palautekeskustelu, miten

opetustilanne kummankin näkökulmasta katsottuna sujui, mikä onnistui erityisen hyvin ja missä olisi vielä kehitettävää. Palautetilanne on luonteeltaan vuorovaikutuksellinen ja kehittymiseen tähtäävää.

Osallistuminen verkossa (Moodle) tapahtuvaan toimintaan

Työpaikkaohjaajille on perustettu Moodleen oma alusta josta löytyvät kaikki tarvittavat dokumentit työssä oppimisen toteuttamiseen. Työpaikka ohjaajilta toivottavaa on, että kaikki osallistuvat myös verkossa tapahtuvaan LEAT-opiskelijoiden työpaikkaohjaajien keskusteluun. Tällöin heillä on mahdollisuus ”tavata” muita ohjaavia opettajakollegioita sekä vaihtaa mielipiteitä lehtoreidemme kanssa työssä oppimisen ohjauksesta. Verkosta löytyy myös opetusharjoittelun ohjeita, linkkejä, ajankohtaisia ilmoitusasioita, erilaisia arviointikaavakkeita ja lomakkeita. Moodlen kautta tavoittaa nopeimmin myös liikenneopettajankoulutuksen lehtorit.

Lähteet

Hynynen, E. 2014. Työpaikkaohjaajakoulutuksen opetuskalvot.
<http://www.hami.fi/liikenne/tyopaikkaohjaajakoulutus/>.

Liikenneopettajan erikoisammattitutkinto 2010,
määräys 44/011/2010, Opetushallitus

Liikenneopettajan erikoisammattitutkinto 2014,
määräys 08/011/2014, Opetushallitus

Ohjeita ja harjoittelukirja, Hämeen ammatti-instituutti, Liikenneopetuskeskus

Työpaikkaohjaajien koulutus 3ov, ohje 2/440/2012, Opetushallitus

Liitteet

LIITE 1 Työpaikkaohjaajien koulutus, Hämeen ammatti-instituutti,
Liikenneopetuskeskus 2014

TLEAT-hankeessa kehitettiin työpaikkaohjaajakoulutuksen ”jatko-opinnoiksi” arvioijakoulutus, jossa arvioijina toimivat työpaikkaohjaajat kehittivät taitojaan tutkintotilaisuuksien arviointitehtäviin. TLEAT-hankeessa koulutettiin arvioijia koko sen toiminta-ajan 2011 – 2014. Tältä pohjalta on laadittu liikenneopettajan erikoisammattitutkinnon tutkintotilaisuuksien tarpeisiin sisältö ja toteutusmalli, johon liittyvä käsikirja esitellään seuraavassa luvussa.

Työelämän arvioijien perehdyttäminen näyttötutkintoihin ja arviointiin

Erkki Hynynen

Arvioijien perehdyttäminen

Näyttötutkinnon järjestäjä sitoutuu näyttötutkintojen järjestämissopimuksessa perehdyttämään arvioijat tehtäväänsä. Arvioijina toimivien henkilöiden arviointitehtäviin perehdyttämisen, arviointitaidon ylläpitämisen ja kehittämisen tavoitteena on

- a. taata oikeudenmukainen ja ammattitaitoinen arviointi,
- b. lisätä arviointiosaamista ja arviointi taitoja,
- c. vahvistaa näyttötutkintojen ja työelämän yhteistyötä,
- d. kehittää näyttötutkintojärjestelmää laadukkaasti.

Perehdyttämisen tulee painottua näyttötutkintokohtaisiin arviointikysymyksiin. Tämän lisäksi arvioijat tulee perehdyttää etukäteen (ennen tutkintoa).

Näyttötutkinto on erityisesti aikuisille suunniteltu joustava tutkinnon suorittamistapa, jossa periaatteena on asiakaslähtöisyys. Näyttötutkinnoissa ammattitaito osoitetaan työelämässä riippumatta siitä, onko osaaminen kertynyt työkokemuksen, opintojen tai muun toiminnan kautta.

Kaikki ammatilliset perustutkinnot, ammattitutkinnot ja erikoisammattitutkinnot voidaan suorittaa näyttötutkintona.

Näyttötutkinto suoritetaan osoittamalla tutkinnon perusteissa edellytetty ammattitaito ensisijaisesti aidoissa työelämän tuotanto- ja palvelutilanteissa. Näyttötutkinnon suorittaja osallistuu usein valmistavaan koulutukseen, jonka avulla hankitaan tarvittavaa ammattitaitoa. Henkilö, jolla on jo riittävä ammattitaito voi suorittaa näyttötutkinnon tai sen osan osallistumatta koulutukseen.

Seuraavassa esitellään lyhyesti terminologiaa, joka liittyy näyttötutkintojärjestelmään.

Erikoisammattitutkinnot

Ammattitutkinnoissa osoitetaan alan ammattityöntekijältä edellytetty ammattitaito.

Erikoisammattitutkinnossa osoitetaan alan vaativimpien työtehtävien hallintaa. Ammatti- ja erikoisammattitutkinto suoritetaan aina näyttötutkintona, jossa ammattitaito osoitetaan tutkintotilaisuuksissa. Nämä tutkinnot arvioidaan asteikolla hyväksytty tai hylätty.

Tutkintojen perusteet

Jokaiseen ammatilliseen perustutkintoon, ammattitutkintoon ja erikoisammattitutkintoon on laadittu tutkinnon perusteet, joissa on määritetty tutkinnon osissa vaadittava ammattitaito, arvioinnin kohteet ja kriteerit sekä ammattitaidon osoittamistavat. Tutkinnon perusteissa on määritetty myös, miten tutkinto muodostuu tutkinnon pakollisista ja valinnaisista osista.

Henkilökohtaistaminen

Opetushallitus on päättänyt antaa määräyksen (Dno 43/011/2006, 28.11.2006, voimassaoloaika 1.3.2007 alkaen toistaiseksi) näyttötutkintoon ja siihen valmistavaan koulutukseen hakeutumisen, tutkinnon suorittamisen ja tarvittavan ammattitaidon hankkimisen henkilökohtaistamisesta. Koulutuksen järjestäjä ei voi jättää noudattamatta tätä määräystä tai poiketa siitä.

Henkilökohtaistaminen tarkoittaa näyttötutkintojärjestelmässä tutkinnon suorittajan ja opiskelijan ohjauksen, neuvonnan, opetuksen ja tukitoimien asiakaslähtöistä suunnittelua ja toteutusta.

Hakeutumisvaiheessa henkilökohtaistaminen tehdään kolmessa vaiheessa seuraavasti:

1. Hakijan lähtötilanne, suoritettava tutkinto tai sen osa, koulutustarpeet ja –toiveet.
2. Hakijan aikaisemmin osoittama osaaminen, hakijan aikaisemmin saavuttama osaaminen ja ohjataan tarvittaessa – suoraan tutkintotilaisuuteen.
3. Ohjauksen ja tukitoimien tarve.

Tutkinnon suorittaminen

Tutkinnon suoritusvaiheessa päätetään aikaisemmin osoitetun osaamisen tunnustamisesta. Suunnitellaan tutkinnon suorittajan kanssa tutkintosuoritusten järjestelyt. Neuvotaan ja ohjataan tutkinnon suorittajaa tutkintosuoritusten suunnittelussa. Otetaan huomioon tutkinnon suorittajan erityistarpeet.

Tarvittavan ammattitaidon hankkimisvaiheessa tarjotaan opiskelijalle parhaiten soveltuvia koulutusmuotoja, opetusmenetelmiä, oppimisympäristöjä ja -järjestelyjä. Ohjataan opiskelijaa joustavien henkilökohtaisten oppimispolkujen suunnittelussa. Neuvotaan ja ohjataan opiskelijaa myös muiden asiantuntijoiden tarjoamiin tukipalveluihin.

Ammattitaidon arviointi

Arviointi perustuu aina tutkinnon perusteissa määriteltyihin ammattitaitovaatimuksiin ja arviointi kriteereihin joihin tutkintosuoritusta verrataan. Arvioinnissa käytetään monipuolisesti erilaisia menetelmiä, kuten havainnointia, haastatteluja, kyselyjä, ryhmä- ja itsearviointia.

Ammattitaitoa arvioivat työnantajan, työntekijän sekä opetusalan edustajat. Myös tutkinnon suorittaja arvioi omaa osaamistaan. Tutkinnon osan suorittamisen jälkeen käydään arviointikeskustelu, johon osallistuvat tutkinnon suorittaja ja arvioijat. Arvioijat esittävät tutkintotoimikunnalle suoriutumisen hyväksymistä tai hylkäämistä, perustutkinnoissa arvosanaa 1–3. Lopullisen päätöksen arvioinnista tekee tutkintotoimikunta. Arviointiin tyytymätön voi pyytää arvioinnin oikaisua 14 päivän kuluessa siitä, kun hän on saanut tiedon arviointipäätöksestä. Kirjallinen oikaisupyyntö osoitetaan tutkintotoimikunnalle.

Näyttötutkintoon valmistava koulutus

Näyttötutkintoon valmistavaan koulutukseen hakeutumiselle ei ole asetettu ennakoheitoja. Tutkinnon suorittajat osallistuvat usein valmistavaan koulutukseen hankkiakseen tarvittavaa ammattitaitoa. Näyttötutkintoon valmistavaan koulutukseen osallistuvalla järjestetään osana koulutusta mahdollisuus osallistua tutkintotilaisuuksiin ja suorittaa siten näyttötutkinto.

Näyttötutkintoon valmistavassa koulutuksessa noudatetaan henkilökohtaistamisen periaatetta: Tarjotaan opiskelijalle parhaiten soveltuvia koulutusmuotoja, opetusmenetelmiä, oppimisympäristöjä ja -järjestelyjä. Ohjataan opiskelijaa joustavien henkilökohtaisten oppimispolkujen suunnittelussa. Neuvotaan ja ohjataan opiskelijaa myös muiden asiantuntijoiden tarjoamiin tukipalveluihin. Näyttötutkintoon valmistavan koulutuksen sisäl-

löstä ja järjestämisestä päättää koulutuksen järjestäjä tutkintojen perusteiden mukaisesti.

Tutkinnon osat

Ammatin osa-alue joka voidaan erottaa työprosessista itsenäiseksi osa-alueeksi. Osaaminen osoitetaan ja arvioidaan tutkinnon osittain.

Ammattitaitovaatimukset

Tutkinnon osan ydintoiminnot on purettu ammattitaitovaatimuksiksi. Ammattitaitovaatimukset määrittävät arvioinnin tavoitteet.

Arvioinnin kohteet

Arvioinninkohteet ja kriteerit on johdettu ammattitaitovaatimuksista. Kohteilla ilmaistaan ne osaamisen alueet joihin arvioinnissa kiinnitetään erityistä huomiota

Arvioinnin kriteerit

Kriteerit määrittävät hyväksyttävän suorituksen laadullisen ja määrällisen tason.

Ammattitaidon osoittamistavat

Ammattitaidon osoittamistavoilla määritellään millaisissa työtehtävissä ja työympäristöissä ammattitaito osoitetaan sekä ohjeita tutkintosuoritusten täydentämisistä.

Tutkintosuorituksen pääperiaate

Tutkinto suoritetaan normaalin päivittäisen työtehtävän mukaan. Arvioidaan näyttösuunnitelman mukaiset osat. Tutkinnon suorittajalta esittelee tarvittavat dokumentit ja kuvaukset. Arvioijat seuraavat tutkinnon suorittamista (havainnot / arviot). Prosessin jälkeen arviointikeskustelussa suorittaja esittää tutkintosuorituksensa itsearviointin kolmikannalle (TT, TE,OPE). Arviointiesitys yksimielisesti. Arviointi annetaan tiedoksi tutkinnon suorittajalle.

Näyttöympäristö

- Tutkinnon perusteissa määritelty
- Ensisijaisesti työpaikka myös soveltuvin osin oppilaitos
- Normaalien työtehtävien yhteydessä, aito tilanne
- Riittävä vaatavuus näyttöjenjärjestämissuunnitelman (NJS) mukaisesti
- Sopivat tilat ja laitteet
- Huomioitava työpaikan liikesalaisuudet
- Tarpeeksi hyvin suunniteltu tilaisuus jotta ammattitaito voidaan selvästi arvioida.

Arviointi näyttötutkinnossa

Arvioinnin pohjana ovat tutkinnon perusteet jossa on määritelty

- Ammattitaitovaatimukset
- Arvioinnin kohde
- Ammatillinen osoittaminen.

Arvioinnin työkalut:

- Tutkinnon perusteet
- NJS (näyttöjen järjestämissuunnitelma)
- Arvioinnin kirjallinen materiaali
- Näyttösuunnitelma.

Arvioinnista on määrätty

”Arvioinnin kohteet ja kriteerit on johdettu ammattitaitovaatimuksesta. Arvioinnin kohteilla ilmaistaan ne osaamisen alueet, joihin arvioinnissa kiinnitetään erityistä huomiota. Kohteiden määrittäminen helpottaa myös ammattitaidon arviointia asianomaisessa työtoiminnassa. Arvioinnin tulee kattaa kaikki tutkinnon perusteissa määritellyt arvioinnin kohteet. Arvioinnin kriteerit määrittelevät hyväksyttävän suorituksen laadullisen ja määrällisen tason.”

Arvioinnin kohde

- Ammattitaito
- Työtehtävässä toimiminen
- Suunnitelmallisuus
- Kokonaisvaltainen työsuoritus.

Käytännön arviointi

- Kyselyt, haastattelut
- Havainnoinnit
- Tuotetut dokumentit
- Keskustelemalla työkavereiden ja työnantajan kanssa.

Arvioijat

- Tutkinnon suorittajan ammattitaitoa arvioivilla henkilöillä tulee olla hyvä ammattitaito ko. tutkinnon alalta
- Tutkintotoimikunta hyväksyy arvioijat
- Arvioijia valitessa tulee huomioida esteellisyys joka voi tulla kyseeseen esim. silloin, kun opettaja on keskeisesti osallistunut näyttötutkintoon valmistavan koulutuksen opetukseen.
- Tiedot esteellisyydestä ja esteellisyysperusteista on luettavissa hallintolaista (28 §).

Näyttötutkinnon arvioinnin ”kuopat”

- Arvioidaan / verrataan toiseen henkilöön – ei tutkinnon perusteisiin
- Arvioidaan tutkinnonsuorittajan persoonaa – ei osaamista
- Arvioija ei tunne arvioinnin perusteita
- Luotetaan yksinomaan tuotettuihin dokumentteihin
- Ei anneta rehellistä arviointia – pelätään
- Hyväksytään tutkinto vaikka se ei kata ammattitaitovaatimuksia

- Arviointi ei kata tutkinnon osan kaikkia arviointi kohteita
- Huolimattomasti täytetyt arviointilomakkeet.

Näyttötutkinto on arviointia, ei arvostelua!

Liikenneopettajan erikoisammattitutkinto

LEAT näyttötutkintoon hakeutumisen henkilökohtaistaminen

Liikenneopettajan ammattiin on säädöksiin määrätty tietyt vaatimukset, jotka täytyy hakeutumisvaiheessa ottaa huomioon. Ammattia ei voi harjoittaa eikä tutkinnon suorittamiseen liittyvää harjoittelua voi tehdä ilman erityistä lupaa, joka myönnetään vasta ensimmäisen pakollisen tutkinnon osan jälkeen. Näyttötutkintoon hakeutuminen tapahtuu siihen valmistavan koulutuksen haun yhteydessä. Haun alkamisesta tiedotetaan erikseen.

Tutkinnon suorittajiksi hakeutuvat lähettävät hakeutumisasiakirjojen mukana kopiot todistuksista aiemmista opinnoistaan ja työkokemuksestaan. Hakeutumisvaiheessa näiden asiakirjojen ja pääsykokeen perusteella valitaan ne tutkinnon suorittajat, jotka ovat alalle soveltuvimpia. Niille hakijoille jotka jäävät sisäänottoerän ulkopuolelle tiedotetaan vaihtoehtoisista mahdollisuuksista, joita ovat muut mahdolliset opinnot/tutkinnot tai seuraava sisäänottoerä liikenneopettajan erikoisammattitutkintoa suorittamaan. Tässä vaiheessa henkilökohtaistamiseen liittyvää neuvontaa antaa pääasiassa opintosihtööri.

Tutkinnon suorittajiksi valituille järjestetään tiedotuspäivät, joiden aikana tutkinnon suorittajille kerrotaan yhteisesti erikoisammattitutkinnon eri tutkinnonosien sisällöstä, järjestelmän tarjoamista mahdollisuuksista ja eri tutkinnonosien osaamisvaatimuksista. Tämän jälkeen omaohjaajat keskustelevat kunkin tutkinnon suorittajan kanssa tämän valinnoista tutkinnon suoritusta koskien ja antavat lisätietoja eri mahdollisuuksista aina tarvittaessa. Tämä hakeutumisvaihe kestää n. 4 – 5 kuukautta.

Tutkinnonperusteiden mukaisesti omaohjaajan johdolla tunnistetaan tutkinnon suorittajien aikaisemmin hankittu osaaminen. Tunnistaminen tehdään työelämän asiantuntijoiden avustamana perustuen tutkinnon suorittajan esittämiin todistuksiin, dokumentoituihin näyttöihin tai työnantajan kirjallisiin lausuntoihin. Hakeutumisvaiheen lopuksi tehdään johdopäätökset tutkinnon suorittajan aikaisemmin osoittamasta osaamisesta, aikaisemmin saavuttamasta osaamisesta sekä siitä osaamisesta, josta tulee hankkia vielä tarvittavaa ammattitaitoa tutkinnon suorittamiseksi. Osoitetusta osaamisesta tehdään esitys tunnustamiseksi liittäen mukaan asianomaiset luotettavat dokumentit. Saavutetun osaamisen kohdalla voidaan tutkinnon suorittaja ohjata suoraan tutkintotilaisuuksiin, ja hankittava osaaminen kirjataan tarvittavan ammattitaidon hankkimissuunnitel-

maan. Lopullisen päätöksen suorituksen hyväksymisestä tekee tutkinto-toimikunta.

Henkilökohtaistamisessa huomioidaan myös mahdolliset lukihäiriöt ja erityistuen tarpeet. Tarvittaessa tutkinnon suorittaja ohjataan kieliopintoihin. Henkilökohtaistamisessa huomioidaan myös kulttuurierot. Henkilökohtaistamisen viitekehystenä käytetään myös Opetushallituksen määräystä (44/011/2010 ja 8/011/2014) liikenneopettajan erikoisammattitutkinnon ammattitaitovaatimuksista sekä LVM:n säädöksiä opetusharjoitteluluvan saannista.

Lähteet

Arvioinnin opas 2012:9, Opetushallitus

Hynynen, E. 2014. Arvioijakoulutuksen opetuskalvot.
<http://www.hami.fi/liikenne/arvioijakoulutus/>.

Liikenneopettajan erikoisammattitutkinto 22.6.2010 määräys nro 44/011/2010,
Opetushallitus

Liikenneopettajan erikoisammattitutkinto 13.3.2014 määräys nro 8/011/2014,
Opetushallitus

Näyttötutkinto-opas 2012:11. Opetushallitus

Liitteet

LIITE 2 Työelämän arvioijien perehdyttäminen näyttötutkintoihin ja arviointiin, Hämeen ammatti-instituutti, Liikenneopetuskeskus 2014

LIITE 1

Työpaikkaohjaajien koulutus, Hämeen ammatti-instituutti, Liikenneopetuskeskus 2014

Työpaikkaohjaajakoulutus

Opetusharjoittelukoulun hyväksyminen edellyttää että koulun liikenneopettajista vähintään yhdellä on työpaikkaohjaajan koulutus. Liikenneopettajan erikoisammattitutkintoon valmistavan koulutuksen työpaikkaohjaajakoulutus toteutetaan Opetushallituksen ohjeen mukaisesti. Opetushallituksen ohje työpaikkaohjaajien koulutuksesta 3 ov 2/440/2012 OPH. Koulutus painottuu LEAT tutkinnon perusteiden mukaisesti ammattitaitovaatimukseen. Koulutus koostuu kolmesta osasta:

Työpaikalla järjestettävän koulutuksen, ammattiosaamisen näyttöjen ja tutkintotilaisuuksien suunnittelu (1 ov)

Tavoitteena on, että työpaikkaohjaaja

1. Tuntee tutkintorakenteen ja koulutuksen järjestämismuodot
2. Tuntee oman ammattialansa tutkintojen perusteet
3. Osaa suunnitella työpaikalla järjestettävää koulutusta
4. Osaa suunnitella ammattiosaamisen näyttöjä tai tutkintotilaisuuksia
5. Yhteistyössä koulutuksen järjestäjän tai tutkinnon järjestäjän kanssa
6. Tiedottaa työpaikalla järjestettävästä koulutuksesta
7. Kehittää omaa työtään työpaikkaohjaajana.

Tutkintorakenteen ja koulutuksen järjestämismuodot

- Tuntee ammatillisen koulutuksen rakenteen ja erilaiset koulutuksen järjestämismuodot.

Oman ammattialansa tutkintojen perusteet

- Hyödyntää oman ammattialansa tutkintojen perusteita työpaikalla järjestettävän koulutuksen sekä ammattiosaamisen näyttöjen ja tutkintotilaisuuksien järjestämisessä.

Työpaikalla järjestettävän koulutuksen suunnittelu yhteistyössä koulutuksen järjestäjän edustajan kanssa

- Tietää, millaisia suunnitelmia ja sopimuksia työpaikalla järjestettävästä koulutuksesta tulee laatia eri koulutuksen järjestämismuodoissa.
- Tuo suunnittelussa esille, millaisia työtehtäviä työpaikka voi tarjota erilaisille opiskelijaryhmille ja tutkinnon suorittajille.
- Varmistaa osaltaan, että suunnitelmassa on otettu huomioon työtehtäviin ja työpaikkaan liittyvät määräykset, ohjeet ja suositukset, kuten työturvallisuusmääräykset ja alan sopimukset.
- Ottaa osaltaan suunnittelussa huomioon opiskelijan työpaikalla tapahtuvaa opiskelua ohjaavat dokumentit, joita voivat olla esimerkiksi henkilökohtainen opiskelusuunnitelma ammatillisessa peruskoulutuksessa tai henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma erityisopetuksessa tai henkilökohtaistamista koskeva asiakirja näyttötutkinnoissa tai henkilökohtainen opiskeluohjelma oppisopimuskoulutuksessa.

Ammattiosaamisen näyttöjen suunnitteluun osallistuminen

- Tuo työpaikan edustajana suunnittelussa esiin työpaikan mahdollisuudet ammattiosaamisen näyttöjen järjestämiseen tutkinnon perusteiden mukaisesti.
- Tuo esiin työpaikalla noudatettavat ja voimassa olevat työsuojelu- ja työturvallisuusmääräykset ja ammattialan erityissäädökset.

Näyttötutkintotilaisuuksien suunnitteluun osallistuminen

- Tuo työpaikan edustajana näyttötutkintotilaisuuksien suunnittelussa esiin työpaikan mahdollisuudet tutkintotilaisuuksien järjestämiseen huomioiden tutkintojen perusteet sekä näyttötutkinnon järjestämissuunnitelmassa sovitut asiat.
- Tuo esiin työpaikalla voimassa olevat työsuojeluja työturvallisuusmääräykset ja ammattialan erityissäädökset.

Tiedottaminen

- Tiedottaa oikea-aikaisesti yhteistyössä työnantajansa kanssa työpaikalla järjestettävästä koulutuksesta, ammattiosaamisen näyttöistä ja tutkintotilaisuuksista koko työyhteisölle.

Työpaikkaohjaajana kehittyminen

- Arvioi kriittisesti ohjausosaamistaan
- Vastaa ja kerää palautetta ohjauksesta opiskelijoilta, tutkinnon suorittajilta, työyhteisöltä ja koulutuksen järjestäjän edustajilta
- Hyödyntää aktiivisesti saamaansa palautetta ohjausosaamisensa kehittämiseksi
- Kehittää ohjaustaan saadun palautteen pohjalta.

Opiskelijan ohjaaminen ja oppimisen arviointi (1 ov)

Tavoitteena on, että työpaikkaohjaaja osaa

1. Perehdyttää opiskelijan
2. Ohjata opiskelijan oppimista
3. Arvioida opiskelijan oppimista.

Opiskelijan perehdyttäminen

- Perehdyttää opiskelijan siten, että hänelle muodostuu selkeä kokonaiskuva työpaikasta, työpaikan prosesseista ja omista työtehtävistä
- Perehdyttää opiskelijan työturvallisuuteen työturvallisuuslain, työpaikan ohjeiden, työehtosopimusten sekä muiden alakohtaisten säädösten mukaisesti
- Selvittää opiskelijalle, millaista osaamista työpaikalla edellytetään.

Opiskelijan ohjaus

- Varmistaa yhdessä koulutuksen tai tutkinnon järjestäjän edustajan ja opiskelijan kanssa, että työpaikalla järjestettävän koulutuksen oppimistavoitteet ovat tutkinnon perusteiden ammattitaitovaatimusten mukaisia
- Osaa kuvata työprosessin eri vaiheita opiskelijalle
- Osaa kytkeä opiskelijan työtehtävät tutkinnon perusteiden ammattitaitovaatimuksiin ja osaa tarvittaessa monipuolistaa työtehtäviä

- Ottaa ohjauksessa huomioon erilaiset opiskelijat, opiskelijoiden oppimisen edellytykset, terveyden ja toimintakyvyn sekä mahdollisen tuen tarpeen
- Kannustaa opiskelijaa seuraamaan ja dokumentoimaan oman oppimisensa edistymistä
- Ottaa ohjauksessa huomioon opiskelijan henkilökohtaiset oppimistavoitteet
- Luo ohjaustilanteisiin myönteisen ja luottamuksellisen ilmapiirin
- Ohjaa ja kannustaa opiskelijaa myös hankaliksi koetuissa oppimistilanteissa
- Ottaa ohjauksessa huomioon työsuojelu- ja työturvallisuusasiat
- Käyttää opiskelijan ohjauksessa tarkoituksenmukaisesti monipuolisia menetelmiä
- Hyödyntää mahdollisuuksien mukaan käytössä olevaa tieto- ja viestintäteknikkaa sekä sosiaalisen median työkaluja.

Oppimisen arviointi tutkintojen perusteissa määriteltyjen arviointikriteerien mukaisesti

- Seuraa opiskelijan oppimisen etenemistä tarkkailemalla ja havainnoimalla työskentelyä sekä edistymistä
- Antaa opiskelijalle riittävästi ja oikea-aikaisesti rakentavaa ja kehittävää palautetta oppimisen edistymisestä käyttäen kannustavia ja motivoivia menetelmiä
- Hyödyntää opiskelijan kanssa mahdollisuuksien mukaan käytössä olevaa tieto- ja viestintäteknikkaa sekä sosiaalisen median työkaluja
- Ohjaa ja rohkaisee opiskelijaa itsearviointiin
- Osaa erottaa oppimisen arvioinnin ja osaamisen arvioinnin ammattiosaamisen näytössä.

Opiskelijan tai tutkinnon suorittajan osaamisen arviointi (1 ov)

Tavoitteena on, että työpaikkaohjaaja osaa

1. Arvioida opiskelijan osaamista ammattiosaamisen näytössä **tai** tutkinnon suorittajan osaamista tutkintotilaisuudessa.

Opiskelijan osaamisen arviointi ammattiosaamisen näytössä tutkintojen perusteissa määriteltyjen arviointikriteerien mukaisesti

- Arvioi opiskelijan osaamista tutkinnon perusteiden mukaisesti käyttäen monipuolisia arviointimenetelmiä
- Ottaa arvioinnissa huomioon erityistä tukea tarvitsevat opiskelijat sekä eri kieli- ja kulttuuriryhmiä edustavat opiskelijat
- Arvioi seuraamalla ja havainnoimalla opiskelijan työskentelyä ammattiosaamisen näytössä
- Osallistuu arviointikeskusteluun perustelemalla oman näkemyksensä opiskelijan osaamisesta
- Dokumentoi tarvittaessa oman arviointinsa ja noudattaa salassapitoa koskevia määräyksiä koulutuksen järjestäjän ohjeistuksen mukaisesti
- Toimittaa arviointiin liittyvät dokumentit koulutuksen järjestäjälle sovitusti
- Tietää osaamisen arvioijana toimimisen esteellisyyskysymykset.

Tutkinnon suorittajan osaamisen arviointi tutkintotilaisuudessa tutkintojen perusteissa määriteltyjen arviointikriteerien mukaisesti

- Arvioi tutkinnon suorittajan osaamista tutkinnon perusteiden mukaisesti käyttäen monipuolisia arviointimenetelmiä
- Ottaa arvioinnissa huomioon erityistä tukea tarvitsevat opiskelijat sekä eri kieli- ja kulttuuriryhmiä edustavat opiskelijat
- Osallistuu tarvittaessa tilaisuuteen, jossa tutkinnon suorittaja täydentää tutkintosuorituksiaan suullisesti
- Osaa perustella arviointinsa
- Dokumentoi oman arviointinsa ja noudattaa salassapitoa koskevia määräyksiä näyttötutkinnon järjestäjän ohjeistuksen mukaisesti
- Toimittaa arviointiin liittyvät dokumentit tutkinnon järjestäjälle sovitusti
- Tietää osaamisen arvioijana toimimisen esteellisyyskysymykset.

LIITE 2

Työelämän arvioijien perehdyttäminen näyttötutkintoihin ja arviointiin, Hämeen ammatti-instituutti, Liikenneopetuskeskus 2014

Liikenneopettajan erikoisammattitutkinnossa vaadittava ammattitaito ja arvioinnin perusteet

Liikenneopettajan erikoisammattitutkinnossa ammattitaitovaatimukset ovat muodostettu työelämän tehtävä- ja taitoalueista. Arvioinnin kohteissa ilmaistaan ne ammattitaidon kannalta keskeiset alueet ja toiminnot, joihin arvioinnissa on kiinnitettävä erityistä huomiota ja arviointikriteerit ilmaisevat, kuinka tutkinnonsuorittajan on työssään suoriuduttava.

Näyttötutkintotoiminta perustuu tutkinnon järjestäjän laatimaan näyttötutkinnon järjestämissuunnitelmaan. Tutkinnon ammattitaitovaatimuksista johdetut tutkintotilaisuudet suunnitellaan sellaisiksi, että ne ovat ammatinhallinnan kannalta keskeisiä ja niihin on sisällytettävä arviointikohteet kattavasti.

Tutkintotilaisuudessa tulee ilmetä tutkinnon suorittajan valmiudet ja kyky muuntaa sekä soveltaa tietojaan ja taitojaan vaihtelevissa tilanteissa. Kunkin tutkinnon osan näyttöympäristön on oltava sellainen, että tutkinnon suorittaja pystyy tekemään tehtäviä, joista voidaan kattavasti todeta tutkinnon osan arviointikriteereissä määritellyn suoritustason saavuttaminen.

3.1 Autokoulutoimintojen hoitaminen

Tutkinnon suorittaja osaa toimia autokoulussa ajokorttikoulutukseen liittyvissä tehtävissä.

Autokoulun hallinnollisten työtehtävien ja asiakaspalveluun liittyvien asioiden osaaminen osoitetaan käytännön työtehtävissä, tarvittaessa simuloidussa tilanteessa. Tutkintotilaisuudessa osoitetaan osaaminen monipuolisista asiakaspalvelutilanteista mm: oppilaaksi kirjaaminen, ajokorttihakemusten täyttäminen, opetuskortin ja viranomaisilmoitusten tekeminen ja muut oppilashallintoon liittyvät tehtävät sekä ajotuntien ja kuljettajatutkintojen varaaminen. Tutkinnon osan arvioija kirjaa suoritukset arviointilomakkeeseen, joka liitetään arviointidokumentteihin.

Asiakaspalvelun hoitaminen ja erilaisten asiakkaiden tunnistaminen

Käyttäytyy luottamusta herättävästi ja kohteliaasti kaikissa tehtävissään

- yleinen ”ulkoasu ja esiintyminen”

Palvelee asiakasta asiakaslähtöisesti hyvän asiakaspalvelun edellyttämällä tavalla

- *kts. edellä +puhetapa*

Osaa toimia sujuvasti erilaisissa vuorovaikutustilanteissa

- *esimerkkien avulla suullinen selvitys*

Osaa toimia rakentavasti reklamaatio- ja konfliktitilanteissa

- *esimerkkien avulla suullinen selvitys*

Osaa ohjata asiakasta asiakkaan tarpeiden mukaan

- *esimerkkien avulla suullinen selvitys esim. AM, A, B, BE, C1 jne.*

Toimii työtehtävissään henkilö-, liike- ja ammattisalaisuuksiin liittyvää vaitiolovelvollisuutta noudattaen

- *esimerkkien avulla suullinen selvitys*

Osaa toimia monikulttuurisessa toimintaympäristössä

- *esimerkkien avulla suullinen selvitys*

Autokouluyrityksen taloudenpidon perusteet sekä markkinoinnin merkitys liiketoiminnalle

Tuntee autokoulun palvelutarjonnan ja osaa markkinoida palveluja

- *esimerkkien avulla suullinen selvitys*

Osaa kertoa asiakkaalle palveluiden hinnat sekä asiakkaalta veloittettavan palvelun

- *esimerkkien avulla suullinen selvitys*

Kustannusten muodostumisen

- *esimerkkien avulla suullinen selvitys*

Osaa suunnitella ja toteuttaa autokoulun toimintaa ajokorttiin tähtäävän kuljettajaopetuksen ja autokoulua koskevan lainsäädännön mukaisesti

- *esimerkkien avulla suullinen selvitys*

Osaa kertoa, miten voi vaikuttaa kannattavuuteen omalla toiminnallaan

- *esimerkkien avulla suullinen selvitys*

B- ja M-luokan kuljettajaopetukseen ja -tutkintoihin liittyvien säädösten, määräysten ja ohjeiden mukainen asiakasneuvonta

Tutkinnon suorittaja osaa kuljettajaopetuksen säädökset ja ohjeistukset siten, että hän osaa neuvoa asiakasta:

Eri ajoneuvoluokkiin liittyvät oppilaaksi ja kuljettajantutkintoon pääsyn sekä ajo-oikeuden saannin edellytykset

- *esimerkkien avulla suullinen selvitys esim. AM, A, B, BE, C1 jne.*

Vaadittavat minimiopetusmäärät huomioiden olemassa olevat ajo-oikeudet tai saatu opetus

- *esimerkkien avulla suullinen selvitys esim. AM, A, B, BE, C1 jne.*

Kuljettajatutkinnon jälkeiset toimenpiteet pysyvän ajo-oikeuden saantiin asti

- *esimerkkien avulla suullinen selvitys esim. AM, A, B, BE, C1 jne.*

Osaa kuvailla AM- ja B-luokkien opetussuunnitelmat

- *esimerkkien avulla suullinen selvitys, osaamiskansio*

A- ja C-luokkien opetussuunnitelmien pääkohdat ja rakenteet

- *esimerkkien avulla suullinen selvitys, osaamiskansio*

Hakee tarvitsemaansa tietoa säädöksistä ja osaa hakea säädösten perustelut

- *esimerkkien avulla suullinen selvitys, laki, osaamiskansio*

Viranomaisille ja asiakkaille tehtävien tavanomaisten ilmoitusten ja sopimusten hoitaminen

Kertoa asiakkaalle opetussopimuksen sisällöt

- *suullinen+ osaamiskansio/kirjallinen selvitys*
- *esimerkkien avulla suullinen selvitys esim. AM, A, B, BE, C1 jne.*

Tehdä oppilashallintoon liittyvät tehtävät, kuten opetukseen ja oppilaisiin liittyvät kirjaukset ja ilmoitukset oppilaaksi kirjaamisesta ajokortin (B-luokka, pysyvä ajo-oikeus) saamiseen saakka.

- *suullinen+ osaamiskansio/kirjallinen selvitys*
- *esimerkkien avulla suullinen selvitys esim. AM, A, B, BE, C1 jne).*

Täyttää oppilasta koskevat asiakirjat sekä tuntee vaadittavat menettelytavat niiden suhteen

- *suullinen+ osaamiskansio/kirjallinen selvitys*

Tehdä varaukset kuljettajantutkinnon kokeisiin

- *suullinen+ osaamiskansio/kirjallinen selvitys*
- *esimerkkien avulla suullinen selvitys esim. AM, A, B, BE, C1 jne).*

Oman ammattitaidon kehittäminen

- *suullinen+ osaamiskansio/kirjallinen selvitys*

Laatii itselleen suunnitelman liikenneopettajalta vaadittavan ammattitaidon hankkimiseksi

- *suullinen+ osaamiskansio/kirjallinen selvitys*

Osaa arvioida rakentavasti omia liikenneopettajuuteen liittyviä taitojaan sekä niiden ylläpitoa verraten niitä liikenneopettajan erikoisammattitutkinnon osaamisvaatimuksiin

- *suullinen+ osaamiskansio/kirjallinen selvitys*

Tekee perustellun ja näyttötutkinnon perusteiden mukaisen esityksen omien liikenneopettajan erikoisammattitutkinnon tutkintotilaisuuksiensa toteuttamisesta

- *suullinen+ osaamiskansio/kirjallinen selvitys*

Opetuksen suunnittelun osalta tutkinnon suorittaja esittää arvioijille tutkinnonperusteiden mukaiset suunnitelmat B- ja AM-luokan opetuksen toteuttamiseksi. Suunnitelmissa tai arviointikeskustelussa tutkinnon suorittaja osoittaa tutkinnon perusteissa mainitut ammattitaitovaatimukset, mm. ihmiskäsitysten ja oppimisteorioiden tuntemuksen.

Henkilöauton kuljettajaopetuksen (B-luokka) ja mopon kuljettajaopetuksen (AM) suunnittelu

- *suullinen+ osaamiskansio/kirjallinen selvitys*

Tekee B- ja AM- opetuksen toteutussuunnitelman ja laatii henkilökohtaisia opetussuunnitelmia

- *suullinen+ osaamiskansio/kirjallinen selvitys*

Suunnittelee tavanomaiset, autokoulutoimintaan liittyvät opetustilanteet: luokkaopetukseen ja ajoharjoitteluradalla tapahtuvaan opetukseen

- *suullinen+ osaamiskansio/kirjallinen selvitys*

Hankkii tietoa monipuolisin menetelmin oppimisen ja opettamisen keskeisistä periaatteista.

- *suullinen+ osaamiskansio/kirjallinen selvitys*

Osaa käyttää erilaisia opettamistapoja ja arvioida niiden ihmiskäsitysten ja oppimisteorioiden hyödyllisyyttä ja käyttökelpoisuutta kuljettajaopetukseen.

- *suullinen+ osaamiskansio/kirjallinen selvitys*

Osaa kuvailla vahvistetun B-opetussuunnitelman ja AM-luokan opetuksen rakenteen, tavoitteet, sisällöt ja vähimmäisopetusmäärät.

- *suullinen+ osaamiskansio/kirjallinen selvitys*

Osaa liikenneopetukseen liittyvin esimerkein ja oppimisteorioihin perustuen selittää oppilaalle pääpiirteissään, miten aiemmin opittu vaikuttaa uuden asian omaksumiseen ja miten uudesta tiedosta tulee osa tietorakenteita.

- *suullinen+ kirjallinen selvitys*

Opetuksen toteutuksen osalta tutkinnon suorittaja toteuttaa tutkinnon perusteiden mukaiset opetustilanteet ryhmälle sekä B- ja AM-luokan ajo-opetustilanteen, tarvittaessa simuloidusti. Ajoneuvoilla tehtävässä opetustilanteessa keskitytään arvioimaan tutkinnonsuorittajan kykyä työturvalliseen työskentelytapaan. Arvioinnissa huomioidaan oppituntien sisältö, rakenne ja jäsentely sekä oppilaiden motivointi, aktivointi ja palautteen antaminen suhteessa edellisiin. Opetustilanteissa tutkinnon suorittaja osoittaa myös osaamisensa autokoulun välineiden ja ohjelmistojen käytössä.

Ryhmäopetuksen toteuttaminen

- *Toteuttaa ryhmäopetustilanteen suunnittelemastaan aiheesta ja tilanteen vaatiessa soveltaa tai muuttaa suunnitelmaa tai toteuttaa opetustilanteen aikana*
- *Käyttää oppimista edistäviä havainnollistamiskeinoja sekä ottaa huomioon keskenään eritasoiset oppilaat*
- *Sovittaa ajankäytön tarkoituksen mukaisesti*
- *Käyttää opetuksessa tarvittavia teknisiä laitteita ja sovellutuksia sekä digitaalista mediaa*
- *teoriatunti (autokoulu)*
- *Osa arvioida oppilaan oppimista ja antaa palautetta sekä vastaanottaa palautetta omasta toiminnastaan.*

Henkilöauto- ja mopo-opetuksen toteuttaminen

- *Toteuttaa B-luokan ajoneuvolla ajo-opetustilanteen liikenneopettajan harjoittelussa edellytettävien työturvallisin taidoin*
- *Toimii eettisesti oikein, muita kunnioittaen ja liikenneturvallisesti*
- *Arvioi ja antaa palautetta oppilaalle.*

(simuloitu B-luokka: neljä aihetta joista valitaan yksi, simuloitu AM-luokka: käsittelystä oma ja opetus)

Autokoulussa käytettävien välineiden ja ohjelmistojen käyttäminen

Tutkinnon suorittaja käyttää:

- *Sähköisiä tiedonhaku- ja viestintävälineitä*
- *Tavallisimpia tietoteknisiä laitteita ja opettajan käyttöön tarkoitettuja ohjelmistoja*
- *Autossa kuljettajan ja opettajan käytettäväksi tarkoitettuja laitteita*
- *Opetuksen tueksi tarkoitettuja laitteita*
- *Esim Webauto, läppäri + tykki, kulutusmittari jne.*

Suunnittelu

Opetuksen suunnittelun osalta tutkinnon suorittaja osoittaa ammattitaitonsa kokoamalla osaamiskansion, joka sisältää tutkinnonperusteiden mukaiset toteutussuunnitelmat B- ja M-opetukseen, sekä yksittäiset opetustilannesuunnitelmat tutkinnonperusteiden mukaisiin opetustilanteisiin. Tämän lisäksi osaamiskansioon sisällytetään esimerkkejä tutkinnon suorittajan tekemistä henkilökohtaisista opetussuunnitelmista ja pitkäkestoisten opetusjaksojen suunnittelusta. Lisäksi arvioijien ja tutkinnon suorittajan kesken käytävissä keskusteluissa tutkinnon suorittaja osoittaa tutkinnon perusteiden mukaisen osaamisensa tiedonhankinnasta, opetusmenetelmien perustelusta, palautteen annosta, motivoinnista sekä muista kulttuureista tulevien oppilaiden kanssa työskentelystä jne.

Tutkinnon osien toteutukset ja esimerkkikysymyksiä

Tutkinnonosa 3.1 Autokoulutoimintojen hoitaminen

ASIAKASPALVELU/ ASIAKASNEUVONTA

- *Mitä maksaa A-, B-, C-kortti ja milloin kurssit alkavat?*
- *Mitä kurssihintaan kuuluu?*
- *Kuinka nopeasti saan ajokortin? (A, B, BC, jne)*
- *Mikä on A2-luokan ajokortti ja miten se eroaa A1:sta ja A:sta?*
- *Minulla on M-luokan ajokortti ja haluan kuorma-autokortin. Miten se onnistuu? Paljonko maksaa? Entä edellinen tilanne, jos minulla on A1-luokan ajokortti?*
- *Haluan MP-kortin, miten sen saa harjoitteluvilla?*
- *Mitä C-opetus sisältää?*
- *Milloin voin aloittaa ajokortin suorittamisen kun täytän vaaditun iän xx.xx.?*
- *Milloin on teorialunteja ja milloin ajo-opetus voidaan aloittaa?*
- *Mitä muita kuluja tulee maksettavaksi ja milloin?*
- *Mitä kuljettajantutkinto maksaa?*
- *Milloin pääsen teoria/ ajokokeeseen?*

- *Kuinka monta virhettä sallitaan teoriakokeessa?*
- *Millä edellytyksillä voi päästä teoriakokeeseen ilman pakkotahtisuutta (suullinen koe)?*
- *Kuka voi kirjoittaa todistuksen pääsemisestä teoriakokeeseen ilman pakkotahtisuutta?*
- *Koska ajo-oikeus alkaa hyväksytyin ajokokeen jälkeen ja mistä saan ajokortin?(lyhyt/pitkäaikainen ajokortti)*
- *Mitä tarvitaan kun ilmoittautuu autokouluun?*
- *Mikä ero on nuorison terveystodistuksella ja lääkärintodistuksella?*
- *Mitä liitteitä ajokortti- tai ajokorttilupahakemukseen pitää liittää?*
- *Minulta jäi teoriatunti X käymättä. Milloin voin korvata sen?*
- *Olen aloittanut autokoulun käymisen paikkakunnalla X ja nyt muuttanut tänne. Voinko jatkaa autokoulun käymistä teillä ja miten minun tulee toimia?*
- *Haluan suorittaa A1-luokan ajokortin keväällä ja täytän syksyllä 18 vuotta. Milloin voin aloittaa B-luokan ajokortin suorittamisen siten, että A1-luokan opetus voidaan lukea hyväksytyksi?*
- *Minulla on X valtiossa myönnetty voimassa oleva YZQ-luokan ajokortti. Millä edellytyksillä voin vaihtaa sen suomalaiseksi ajokortiksi ja säilyykö ajo-oikeuteni saman laajuisena kuin aikaisemmassa ajokortissani?*

OPPILAISTA TEHTÄVÄT ILMOITUKSET

- *Mitä määrätään oppilaskirjanpidosta kuljettajaopetusta antavassa oppilaitoksessa?*
- *Mitä ilmoituksia tehdään viranomaisille perus- ja syventävän vaiheen oppilaista?*
  - *miksi?*
  - *kenelle?*

- *Mitä määrätään ajokorttiluvan hakemisesta? (Lyhyt- ja pitkäaikainen ajokortti)*
  - milloin tehtävä?
  - kenelle tehtävä?
  - kuka tekee?
  - kuka/ ketkä allekirjoittavat?
  - kuka käsittelee = myöntää/ hylkää?
  - mitä liitteitä tarvitaan?
    - mitä maksaa?

VÄHIMMÄISOPETUSMÄÄRÄT ERI AJOKORTTILUOKISSA

- *B-ajokorttiluokan teoria- ja ajo-opetusmäärät*
- *AM-ajokorttiluokan teoria- ja ajo-opetusmäärät*
- *A-ajokorttiluokan teoria- ja ajo-opetusmäärät*
- *Miten onnistuu A-kortin suorittaminen harjoitusluvalla?*
- *Mahdollisten muiden, autokoulun tarjontaan kuuluvien ajokorttiluokkien teoria- ja ajo-opetusmäärät*
- *Opetusmäärät ja käytännöt B-luokassa kun oppilaalla on aikaisemmin myönnetty A1*
- *Opetusmäärät ja käytännöt A-luokassa kun oppilaalla on aikaisemmin myönnetty B*
- *Asiakkaalla on aikaisemmin myönnetty ulkomainen ajokortti. Tarvitaanko opetusta ja/tai tutkintoja?*
- *Miten suoritetaan AM120-kortti?*
- *Mitä opetusta AM-kortin suorittamiseen sisältyy ja onko se pakollista?*
- *Pitääkö AM-korttia varten suorittaa teoria- tai ajokoe?*

SYVENTÄVÄ VAIHE

- *Milloin voin tulla syventävään vaiheeseen?*
- *Lyhytaikainen kortti menee vanhaksi huomenna, mitä pitää tehdä?*
- *Mitä syventävään vaiheeseen kuuluu?*

- *Milloin ja miten saan varsinaisen (pitkäaikaisen) ajokortin?*
- *Milloin voin suorittaa pimeän ajon?*
- *Miten saan pimeän suoritettua kun simulaattori saa minut voimaanpahoja ja on kesäkuu?*
- *Paljonko maksaa omalla/ koulun autolla?*
- *Millainen on syventävän vaiheen aikataulu?*
- *Mitä liukkaankelin radalla tehdään kun perusvaiheessa jo oltiin siellä?*
- *Voiko syventävän vaiheessa reuttaa?*
- *Sain B-kortin 23kk sitten ja BC-kortin 4kk sitten. Voinko tulla nyt syventävään vaiheeseen?*

TUTKINNOT

- *Milloin voin mennä AM-, A-, B- ja C-luokan tutkintoihin?*
  - tutkintoon pääsyn edellytykset; ikä, opetus, ajokorttilupa jne
- *Miten AM-, A-, B- ja C-tutkinnoissa toimitaan?*
  - teoriakoe
  - ajokoe
- *Miten toimitaan jos en pääse teoria-/ ajokokeesta läpi?*
- *Montako yrityskertaa sallitaan?*

OPETTAMINEN

- *Perustelut seuraaviin kysymyksiin; mikä on säädös, pykälä tai ohje jossa seuraavista määrätään?*
- *Montako ajotuntia AM-, A-, B- tai C-opetusta saa antaa päivässä?*
- *Montako oppituntia tietuopuolista opetusta saa antaa edellisissä ajokorttiluokissa?*
- *Kuka on vastuullinen kuljettaja edellisten ajokorttiluokkien ajo-opetustilanteissa?*

- *Kuinka monta oppilasta saa opettajalla kerrallaan olla rataharjoituksissa?*
- *Montako AM- tai A-oppilasta saa opettajalla kerrallaan olla ajo-opetuksessa ja liittyykö tähän jotain ehtoja?*
- *AM-opetuksen tavoitteet?*
- *A-opetuksen tavoitteet?*
- *B-opetuksen tavoitteet?*
- *C-opetuksen tavoitteet?*

AMMATTIT Aidon osoittamistavat

- *Tutkinnon suorittaja osoittaa ammattitaitonsa autokoulun käytännön työtehtävissä, joita ovat mm.*
- *asiakaspalvelutilanteet ja markkinointi, asiakkaan neuvonta ja oppilaan tietojen merkintä asiakasrekisteriin, opetustilanteiden suunnittelu, opetustilanteen toteutus harjoittelussa edellytettävällä työturvallisella tavalla ja oman toiminnan kehittäminen.*
- *Tutkinnon osassa edellytettävä työturvallisen opetustaidon hallinta voidaan osoittaa simuloimalla.*
- *Arvioijat seuraavat ja arvioivat tutkinnon suorittajan toimintaa ja antavat toiminnasta kirjallisen arvion.*
- *Tutkinnon suorittaja voi täydentää tutkintosuorituksiaan prosessin aikana tuotetuilla dokumenteilla.*
- *Arvioituina ne muodostavat osan arviointiaineistosta. Hyväksytty suoritus on itsenäinen, säädösten mukainen ja oma-aloitteisuutta osoittava.*
- *Suorituksessa osoitettava osaaminen on vastaavalla tasolla kuin alan ammattilaisella ja opetustaidon osalta harjoittelussa edellytettävällä tasolla.*

3.2 Liikenneopettajana toimiminen

Tutkinnon suorittaja osaa toimia B- ja M-luokan ajokorttikoulutuksen opettajana

Henkilöauton kuljettajaopetuksen (B-luokka) ja mopon kuljettajaopetuksen (AM) suunnittelu

- *Toteutus suunnitelmat B- ja AM-opetukseen*
- *Yksittäiset opetustilannesuunnitelmat sekä esimerkkejä tutkinnon suorittajan tekemistä henkilökohtaisista opetussuunnitelmista ja pitkäkestoisten opetusjaksojen suunnitelmista*
- *Lisäksi keskusteluissa osoitetaan osaamisensa tiedonhankinnasta opetusmenetelmien valinnasta, palautteen antamisesta, motivoinnista sekä muista kulttuureista tulevien oppilaiden kanssa työskentelystä.*

Henkilöauton ja mopon kuljettajaopetuksen toteuttaminen

- *Vähintään kahden oppitunnin mittainen luokkaopetustilanne.*
- *Vähintään kaksi ajo-opetustilannetta tutkinnon perusteissa mainituissa erilaisissa ympäristöissä*
- *Tarvittavilta osin tutkinnon suorittaja voi osoittaa osaamisensa arvioijien kanssa käytävässä arviointikeskustelussa.*

Opetustilanteissa tai tarvittaessa arviointikeskustelussa varmistetaan tutkinnon perusteiden mukaisesta osaamisesta, joka liittyy:

- *Erityisen tuen tarpeessa olevien oppilaiden kohtaamiseen*
- *Oman toiminnan ja vaikuttavuuden arviointiin*
- *Osaamisen ja oppimisen arviointiosaamiseen*
- *Työturvallisuuskysymyksiin ja opetettavien sisältöjen hallintaan.*

Elinikäinen liikennekasvatus

- *Tutkinnon suorittaja järjestää liikennekasvatustapahtuma omavalintaiselle erityisryhmälle (lapset, nuoret, iäkkäät) yhdessä autokoulun kanssa (raportti). Arvioijat voivat esittää tarkentavia kysymyksiä.*

3.3 Moottoripyöräopetuksen toteuttaminen

Osa 1: Henkilökohtaiset tiedot ja taidot

- *Tutkinnon osan suorittaja koostaa itselle osaamiskansion jossa on dokumentoitu osaaminen, sekä oman toiminnan kehittämissuunnitelma kirjallisesti. Osaamiskansiossa olevat dokumentit voivat olla tuntisuunnitelmia, kurssitodistuksia, esseitä yms. Nämä materiaalit muodostavat osan arviointiaineistosta.*
- *Tutkintotilaisuudessa tutkinnon suorittaja osallistuu henkilökohtaiseen keskusteluun arvioijien kanssa.*
- *Tämän lisäksi hän osoittaa henkilökohtaisen osaamisensa moottoripyörällä suorittaen moottoripyörän käsittelytehtävät (pitää sisällään ratojen rakentamisen) ja moottoripyörätutkinnoista laajennetun ajo-osuuden joka sisältää kaupunki- ja maantieajoa.*
- *Ajossa tarkkailtavia asioita taajaman ulkopuolella ovat kaarreajotekniikka, ajaminen erilaisilla pinnoilla (asfaltti/hiekka), ennakointi ja ennakoitavuus sekä liikennetilanteiden hallinta taajamassa.*
- *Tutkinnon suorittaja suunnittelee tarkoituksen mukaisen reitin ja ympäristön.*

Tutkintotilaisuus:

- *keskustelun kesto 0,5–1h.*
- *käsittelytaidon osoitus n. 1h*
- *ajotaidon osoitus 1h (taajama ja taajaman ulkopuolella)*
- *arviointi/ palaute.*

Osa 2: Opetus

- *Työpaikalla tehtävää opetusta arvioidaan pidempikestoisena prosessina teoria-, käsittely- ja ajo-opetustilanteiden toteutuksina.*
- *Toteutuksena kaksi teoriakurssia, joista työpaikkaohjaaja tekee kirjallisen dokumentin, jota käytetään arviointimateriaalina tutkintotilaisuudessa. Tutkinnon suorittaja toteuttaa teoriakurssit ennen tutkintotilaisuutta.*

- Tutkinnon osan suorittaja antaa kaksi opetustaidon osoitusta käsittely- ja ajo-opetuksessa (A1- ja A-oppilaalle). Ajo-opetustaidon osoitus annetaan taajamassa. Tarkkailtavia asioita ovat oppilaan ja opettajan turvallisuus, alueen soveltuvuus opetettavaan aiheeseen, vuorovaikutus, oppilaan toiminnan tarkkailu, ohjeiden ja palautteen anto.

Tutkintotilaisuus:

- 2 käsittelyopetustilannetta eri henkilöille (2* 50min)
- 2 ajo-opetustilannetta taajamassa eri henkilöille (2*50min)
- arviointi/palaute.

3.4 Kuorma- tai linja-autonkuljettajien C- ja D-opetuksen toteuttaminen

Osa 1. Henkilökohtaiset tiedot ja taidot

- Tutkinnon osan suorittaja osoittaa aiemmin hankitun osaamisensa osaamiskansioonsa kokoamiensa kurssi- tai työtodistusten tai muiden soveltuvien dokumenttien avulla.
- Tutkinnon osan suorittaja esittää aiemmin laaditun henkilökohtaisen ajotaidon kehittämissuunnitelman ja kuvailee kehittymistarpeidensa mukaisen henkilökohtaisen ajotaidon taidon hankkimisprosessin.
- Tutkinnon osan suorittaja antaa henkilökohtaisen näytön kyvyttään toimia vastuullisena kuljettajana C- tai D-ajoneuvoluokassa liikenneopettajan erikoisammattitutkinnon perusteiden mukaisesti.

Osa 2. Teoriaopetuksen suunnittelu- ja opetustaidot

- Tutkinnon suorittaja suunnittelee ja toteuttaa C- tai D-ajokorttikoulutuksen autokouluympäristössä.
- Tutkinnon suorittaja osoittaa tuntevansa oppilaaksi pääsyyn-, ajo-oikeuden saamiseen ja ajo-oikeuden myöntämiseen liittyvät säädökset.
- Hän osoittaa tietävänsä kuljettajatutkintoon pääsyn edellytykset.
- Tutkinnon suorittaja esittää valmistelemansa kirjalliset tunti- ja toteutussuunnitelmat hyväksytyin, voimassa olevan opetussuunni-

telman mukaisesta C- tai D-ajokorttikoulutuksen teoriaopetuksen osuuden toteutuksesta autokouluympäristössä.

- Tutkinnon suorittajan tekemistä suunnitelmista tulee ilmetä osaa-
minen, joka liittyy teoria- ja ajo-opetuksen jaksotuksen suunnit-
teluun oppilaille tarkoituksenmukaisella tavalla opetettavat sisäl-
löt huomioiden.

Osa 3. Ajo-opetuksen suunnittelu- ja opetustaidot.

- Tutkinnon osan suorittaja esittää kirjalliset ajo-opetuksen toteu-
tussuunnitelmat voimassa olevan opetussuunnitelman mukaisen
C- tai D-luokan ajo-opetuksen toteuttamisesta autokouluympäris-
tössä.
- Tutkinnon osan suorittaja tekee C- tai D-luokan ajoneuvon tekni-
sen tarkastuksen ja valmistelee sen liikenteessä käyttöä varten ja
toimii tutkinnon perusteiden mukaisesti vastuullisena kuljettajana
ajotunnin kestävässä henkilökohtaisessa ajosuorituksessa C- tai
D-luokan opetusajoneuvolla.
- Tutkinnon osan suorittaja antaa opetusnäytön C- tai D-ajoneu-
voluokan käsittely- ja kuormansidontaharjoituksen opetuksen to-
teuttamisesta siihen soveltuvassa ympäristössä sekä ajo-opetus-
näytön liikenteessä. Käsittely- ja kuormansidontaharjoitusopetus
ja liikenteessä tapahtuva ajo-opetusnäyttö ovat molemmat vähin-
tään yhden ajo-opetustunnin mittaisia.

Esimerkkikysymyksiä:

- Tutkintoon pääsyn edellytykset koskien ajokorttiluokkia 2
- Opetus määrät: teoria ja ajo
- Perustason ammattipätevyyden vaikutus opetusmääriin ja ikään
- Opetuksen aloituksen edellytykset? Esim. täydentävän aloituksen
edellytys? Milloin voi aloittaa opetuksen?
- Opetuksen sisältö?
- Tutkinnot? Mitä teoriakokeessa tapahtuu ja mitä ajokokeessa
tapahtuu?
- Opetusajoneuvon edellytykset?
- Tutkintoajoneuvon edellytykset?

- *Kuorman sijoittaminen ja sidonta?*
- *Kuivitteellisen taakan koko ja paino eri luokissa?*
- *Sidonta pisteitten määrät ja lujuudet, sidonta ops mukaisesti, sidonta lujuudet jne.*
- *Perustason ammattipätevyuden. ja jatkokoulutuksen kulku, aikataulu?*

3.5 Kuljettajatutkinnon vastaanottajana toimiminen B- ja AM-luokissa

- *Osaaminen osoitetaan kuljettajatutkintojen vastaanottopaikassa B- ja AM-ajoneuvoluokkiin liittyvissä käytännön työtehtävissä.*
- *Työtehtäviin kuuluu kuljettajatutkintoihin liittyen asiakaspalvelutilanteiden hallitseminen, asiakkaiden ohjaaminen ja opastaminen sekä kaikki tutkinnon vastaanottajan tehtävät kuljettajatutkinnon vastaanottamista koskevien säädösten puitteissa. Tutkinnon osan arvioija on mukana ajo- ja käsittelykokeissa.*
- *Tutkinnon suorittajan oppimispäiväkirjaa voidaan käyttää arvioinnin tukena.*
- *Asiakaspalvelun ja kuljettajatutkintotilaisuuksien järjestämisen osalta työpaikkaohjaaja seuraa työskentelyä ja antaa tutkinnon suorittajalle palautetta, jota voidaan käyttää tutkinnon osan arvioinnin tukena. Varsinaisen tutkintotilaisuuden suorittaminen sovitaan ennalta siten, että tutkinnon suorittaja ja arvioijat tietävät vähintään kaksi viikkoa ennen suoritusta tutkinnon osan ajankohdan ja läsnä olevat arvioijat. Arvioija(t) seuraa(vat) tutkinnon suorittajan toimintaa riittävän pitkän ajan tutkinnon perusteissa määritetyn osaamistason varmistamiseksi.*
- *Tutkintotilaisuuteen sisältyy arvioijien tekemä haastattelu, jossa varmistetaan tutkinnon osan suorittajan laaja-alainen kuljettajatutkintoihin liittyvä osaaminen.*
- *Tutkinnon suorittaja toteuttaa AM120-luokan käsittelykokeita kolme ja B-luokan ajokokeita kolme. Arvioijina on oppilaitoksen arvioija ja aina Liikenteen turvallisuusviraston palvelutuottajan Ajo-varman tutkinnon vastaanottaja jolla on virallinen päätöksen teko oikeus ajokokeessa.*

3.6 Ammatillisen kuljettajakoulutuksen opetustehtävät

Osa 1. Henkilökohtaiset tiedot ja taidot

- *Tutkinnon suorittajalla on voimassa oleva C- tai D-luokan ajo-oikeus sekä ammattipätevyys opettamansa suoritealan (henkilö- tai tavaraliikenne) mukaisesti.*
- *Tutkinnon suorittaja osaa opettamansa logistiikan perustutkinnon, linja-autonkuljettajan, puutavara-autonkuljettajan tai yhdistelmäajoneuvonkuljettajan ammattitutkinnon pakollisten osioiden keskeiset ammatilliset taidot ja tiedot hyvin. Kaikkiin edellä mainittuihin tutkintoihin liittyy pakollisena osana kuljetusalan perustason ammattipätevyys. Logistiikan perustutkinnossa pakollisia osia ovat kuorma-auton tavarakuljetusten hallinta tai linja-auton tavarakuljetusten hallinta. Linja-autonkuljettajan ammattitutkinnossa pakollisia osia ovat linja-auton ajoneuvotekniikka, yhteistyö ja asiakaspalvelu sekä turvallisuus ja ympäristö. Puutavaran kuljettajan ammattitutkinnossa pakollisia osia ovat ajoneuvotekniikka, kuljetustekniikka, puutavaravarastotyöt sekä puutavaran kuljetusta koskevan lainsäädännön tuntemus. Yhdistelmäajoneuvonkuljettajan ammattitutkinnossa pakollisia osia ovat yhdistelmäajoneuvon ajoneuvotekniikka, yhteistyö ja asiakaspalvelu sekä turvallisuus ja ympäristö.*

Osa 2. Opetuksen suunnittelu- ja opetustaidot

- *II-asteen tutkinnon ja koulutuksen muodostumisen sekä alan ammattitutkintojen sisältöjen hallitsemisen tutkinnon suorittaja osoittaa valmistelemalla oppilaitoksen ”Avoimet ovet” -tilaisuuteen, koulutusmessuille (tai vastaavaan) oman koulutusohjelman tai ammattitutkinnon esittelyyn.*
- *Tutkinnon suorittaja selvittää esittelyssään ammatillisen II-asteen tutkinnon, koulutuksen muodostumisen, ammattitutkinnon sekä henkilökohtaistamisen periaatteet.*
- *Tutkinnon suorittaja tietää logistiikan perustutkinnon opetus-suunnitelmaperusteisen ja näyttötutkintoperusteisen koulutuksen suoritustavan erot sekä tietää alan ammattitutkintojen perusteet.*
- *Tutkinnon suorittaja neuvoo asiakkaille koulutuksen erilaisista rahoitusmuodoista, oppisopimuskoulutukseen osallistumismahdollisuuksista sekä työvoimakoulutukseen osallistumisesta.*
- *Tutkinnon suorittaja tekee valtakunnallisen tutkinnonperusteiden mukaisen oppilaitoskohtaisen opetussuunnitelman lain ammatillisesta koulutuksesta mukaisesti yhtenä työryhmän jäsenenä.*

- *Tutkinnon suorittaja valmistelee työryhmälle/tiimille tarvittavat tiedot ryhmän työskentelyä varten.*
- *Tutkinnon suorittaja tekee tutkinnon osan mukaisen opetuksen jaksotuksen sekä arviointisuunnitelman ammatin käytännön opetuksen organisoimisen ja opetuksen jaksotuksen.*
- *Tutkinnon suorittaja osaa valmistee oppitunnin ja tekee siihen liittyvät ennakkovalmistelut sekä tuntisuunnitelmat.*

Suunnittelu:

- *tutkinnon suorittaja on valmistellut ja organisoinut kaikki opsiin liittyvät tunnit jotka kuuluvat hänen työnsuunnitelmansa.*

Suunnittelun tulee olla järkevä kokonaisuus ja tutkinnon suorittaja voi tarvittaessa tehdä yhteistyötä muiden opettajien kanssa.

Toteutus:

- *toteuttaa suunnittelemansa ja valmistelemansa opetuksen joustavasti ja opiskelijan/oppilasryhmän tilanteen/ominaisuudet huomioon ottaen.*

Arviointi:

- *arvioi omaa opetustaan ja opiskelijan/ryhmän toimintaa opetuksen aikana, kerätä jatkuvaa arviointimateriaalia opiskelijan oppimisen/suorituksen arviointia varten.*

Kehittäminen:

- *tutkinnon suorittajalla on suunnitelma miten hyödyntää arviointi- ja palautetietoa oman opettamisensa kehittämisessä.*

Oppilaitoskohtaisen opetussuunnitelman ja toteutussuunnitelman esittely

- *toisen asteen koulutuksen muodostuminen; perustutkinto nuoret/aikuiset, mikä ero?*
- *tutkinnon muodostuminen*
- *oppituntien suunnittelun ja toteutuksen esittely/*
- *rahoituksen vaihtoehdot*
- *hakeutuminen/ henkilökohtaistaminen*

Tutkintoon pääsyn edellytykset

- *kaikki RYHMÄN 2 ajokorttiluokat*
- *opetus määrät: teoria ja ajo-opetus (ryhmä 2)*
- *perustason ammattipätevyysvaikutus opetusmääriin*
- *opetuksen aloituksen edellytykset*
- *täydentävän opetuksen aloituksen edellytykset*
- *opetuksen sisällöt: teoria ja ajo*
- *Tutkinnot: mitä teoriakokeessa tapahtuu ja mitä ajokokeessa tapahtuu*
- *opetusajoneuvon edellytykset*
- *tutkinto-ajoneuvon edellytykset*
- *kuorman sijoittaminen ja sidonta*
- *kuvitteellisen taakan koko ja paino eri luokissa*
- *sidonta pisteden määrät ja lujuudet*
- *sidonta ops mukaisesti, sidonta lujuudet jne.*
- *perustason ammattipätevyysvaikutus ja jatkokoulutuksen muodostuminen, aikataulut.*

3.7 Kuljetusalan ammattipätevyyskouluttajana toimiminen

- *Tilaisuuden aluksi tutkinnon suorittaja neuvoo ammattipätevyyteen liittyvät säädökset esim. kaavion avulla todelliselle tai simuloitulle asiakkaalle. Kuljettajien ammattipätevyysvaikutuksista ja kuljettajia koskevista koulutusvaatimuksista on saatava selkeä ja totuudenmukainen kuva.*
- *Asiakaspalvelu ja toimituskäytäntöjen hallinta arvioidaan samalla.*
- *Taloudellisten asioiden hallinta osoitetaan tutkintotilaisuudessa esittelemällä budjettiä, markkinointia, rahoitukseen, hinnoittelua, laskutukseen jne. liittyviä ratkaisuja.*

- *Tarvittaessa arvioijat esittävät lisäkysymyksiä ja laskutehtäviä osaamisen varmistamiseksi.*
- *Tutkinnon suorittaja esittelee perustason ammattipätevyyskoulutuksen opetussuunnitelman ja sen toteutuksen yksityiskohtaisesti.*
- *Tutkinnon suorittaja toteuttaa ammattipätevyysajon opetustilanteen. Ammattipätevyysjatkokoulutuksen sisällön asiakaslähtöinen valinta ja toteutus järjestetään koulutuskeskuksen työtehtävien yhteydessä.*
- *Tietojen ja taitojen ajankohtaisuus tarkastetaan tarvittaessa kysymyksin.*

3.8 Opetustoiminnan johtaminen ja yrittäjyys

Tutkintotilaisuuden kulku

Tutkinnon osan ammattitaitovaatimusten määrittämisessä on lähtökohtana pidetty prosesseja ja osaamista, jotka ovat merkittäviä opetustoiminnan johtamisen ja yrityksen toiminnan alkuvaiheen kannalta. Opetustoiminnan johtamisen ja yrittämisen osatutkinnon ammattitaitovaatimukset on määritelty tasolle, jota edellytetään yritystoiminnan käynnistämistä suunnittelevilta tai jo muutaman vuoden toimineilta yrittäjiltä. Tutkinnon osan keskeinen sisältö on liikeidean työstäminen liiketoimintasuunnitelmaksi ja koulukohtaisen opetussuunnitelman laatiminen sekä näiden vieminen käytäntöön.

Tutkinnon osa suoritetaan tutkintotilaisuudessa, joka sisältää liiketoimintasuunnitelman ja koulukohtaisen opetussuunnitelman laatimisen ja toteuttamisen. Suoritus on liiketoimintasuunnitelma, jonka tutkinnon suorittaja on muokannut oman yrityksensä toiminnan kannalta käyttökelpoiseen muotoon ja jota hän voi käyttää työkaluna oman toimintansa johdonmukaisessa toteuttamisessa (Tehtävä 1). Suoritus sisältää myös oman tai suunnitellun yrityksen tai organisaation koulukohtaisista opetussuunnitelmista tehdyt toteutussuunnitelmat, joiden opetustoiminnasta vastaavana johtajana hän toimii (Tehtävä 2).

Keskeinen osa tutkintosuoritusta on keskustelu, jossa nostetaan esiin liiketoimintasuunnitelmassa ja opetuksen toteutussuunnitelmissa esitettujen valintojen ja ratkaisujen perusteluja sekä suunnitelman käytännön toteutukseen liittyviä kysymyksiä.

Tehtävä 1:

- *Tutkinnon suorittaja laatii kirjallisen liiketoimintasuunnitelman. Hän valitsee yritysideaansa soveltuvan liiketoimintasuunnitelman rungon (esim. Finnvera Oyj, TE-keskuksen yritysosasto, Yrittäjainstituutti yms.). Liiketoimintasuunnitelma on kuitenkin laadittava siten, että sen perusteella voidaan arvioida vaadittava ydinosaaminen ja arviointilomakkeella oleva hyväksytyn suorituksen kuvaus täyttyy.*
- *Liiketoimintasuunnitelman toteuttamisessa on keskeistä, että tutkinnon suorittaja osoittaa pystyvänsä käynnistämään yrityksen-
sä toimintaa liiketoimintasuunnitelman pohjalta tai toimivassa yrityksessä toteuttamaan yrityksen liiketoimintasuunnitelmaa käytännössä. Keskeistä on myös taito arvioida oman osaamisen tasoa ja suunnitella pitkäjänteisesti osaamisensa kehittämistä.*
- *Näyttöaineistoja ovat henkilökohtaisessa näyttösuunnitelmassa määritellyt dokumentit, joita toiminnan aikana syntyy sekä henkilökohtaisen näyttösuunnitelman laatimisen yhteydessä määritellyn ajanjakson, esimerkiksi yhden vuoden talouden ja markkinoinnin toteutumien kriittinen tarkastelu ja vertailu liiketoimintasuunnitelmassa esitettyihin laskelmiin.*
- *Mikäli alkavalla yrittäjällä liiketoimintasuunnitelman laatiminen ei johda välittömästi yrityksen toiminnan aloittamiseen, voidaan näyttöaineistona käyttää liiketoimintasuunnitelman pohjalta laadittuja perusteellisia ja perusteltuja toiminnan aloittamisen toteuttamissuunnitelmia.*
- *Keskeinen osa tutkintosuoritusta on keskustelu, jossa nostetaan esille liiketoimintasuunnitelman toteuttamisen kriittisiä kysymyksiä sekä yrittäjän näkemyksiä yritystoimintansa kehittämisestä. Osana tutkintosuoritusta tulee olla tutkinnon suorittajan henkilökohtainen suunnitelma yrittäjätaitojen kehittämisestä. Tässä on mahdollista hyödyntää näyttöaineistona henkilökohtaisen opiske-
luohjelman loppukeskusteluja varten syntyneitä tuotoksia.*
- *Tutkinnon suorittaja lähettää liiketoimintasuunnitelman arvioijille viimeistään kuukautta ennen tutkintotilaisuutta.*

Tehtävä 2:

- *Tutkinnon suorittaja laatii omassa toiminnassa toteutettavista koulukohtaisista opetussuunnitelmista johdetut toteutussuunnitelmat, sillä tasolla että niiden perusteella voidaan arvioida vaadittava osaaminen ja arviointilomakkeella oleva hyväksytyin suorituksen kuvaus täyttyy.*
- *Koulukohtaisissa toteutussuunnitelmissa on keskeistä, että tutkinnon suorittaja osoittaa pystyvänsä johtamaan ja kehittämään laadukasta autokoulun opetustoimintaa ajokorttilainsäädännössä olevien määritelmien ja menestyksekkään sidosryhmätyöskentelyn pohjalta. Myös tässä osa-alueessa on keskeistä taito arvioida oman osaamisen tasoa ja suunnitella pitkäjänteisesti osaamisensa kehittämistä.*
- *Näyttöaineistoja ovat henkilökohtaisessa näyttösuunnitelmassa määritellyt dokumentit, joita toiminnan aikana syntyy sekä määritellyn ajanjakson, esimerkiksi yhden vuoden, opetustoiminnan käytännön toteuttamisen kriittinen tarkastelu ja vertailu liiketoimintasuunnitelmassa esitettyihin opetuspalveluiden tuottamiseen liittyviin taloudellisiin ja toiminnallisiin laskelmiin*
- *Mikäli tutkinnon suorittajalla opetustoimintaan liittyvien suunnitelman laatiminen ei liity toimivan autokouluyrityksen toimintaan, voidaan näyttöaineistona käyttää koulukohtaisten opetussuunnitelmien pohjalta laadittuja perusteellisia ja perusteltuja opetustoiminnan toteuttamissuunnitelmia.*
- *Keskeinen osa tutkintosuoritusta on keskustelu, jossa nostetaan esille opetustoiminnan toteuttamisen kriittisiä kysymyksiä sekä tutkinnon suorittajan näkemyksiä opetustoiminnan kehittämisestä.*

Tutkinnon suorittaja lähettää opetustoiminnan toteutussuunnitelman yhdessä liiketoimintasuunnitelman kanssa arvioijille kuukautta ennen tutkintotilaisuutta.

Toisen osan arviointikeskustelu:

- *Tutkinnon suorittajan osaaminen läpikäydään ja arvioidaan kolmen arvioijan ja tutkinnon suorittajan välisessä keskustelussa hyväksytyin suorituksen kuvauksessa vaadittujen ja tutkinnon suorittajan esittämien dokumenttien ja arvioijan täsmentävien kysymysten pohjalta. Arviointikeskustelu ja arviointi dokumentoidaan arviointilomakkeelle.*

- *Keskustelu tapahtuu autokoulualan yritystoimintaa aloittavan tai opetustoiminasta vastaavan johtajan toimintaa aloittavan tutkinnon suorittajan kohdalla HAMK Liikenneopettajakoulutuksessa ja toimivan yrittäjän osalta vaihtoehtoisesti myös omissa yrityksissä tai koulutusorganisaatioissa.*

3.9 Ympäristöystävällisen ja taloudellisen liikkumisen asiantuntijana toimiminen

Tutkinnon suorittaja osaa toimia ympäristöystävällisen kaluston hankinnan ja liikkumisen suunnittelussa sekä taloudellisen ja ekologisen liikkumisen kouluttajana sekä neuvonantajana.

- *Ympäristöystävällisen kaluston hankinnan ja liikkumisen suunnittelun osaaminen osoitetaan esittelemällä asiakkaalle toteutetun projektin.*
- *Taloudellisen ja ekologisen liikkumisen kouluttajana ja neuvonantajana toimimiseen liittyvä osaaminen osoitetaan esittelemällä raportti toteutuneesta tapahtumasta suunnitelmiseen.*
- *Tutkintosuoritusta täydennetään tarvittaessa suullisesti tai etukäteen tehdyllä kirjallisella selostuksella selostus toimimisesta tai toimintaperiaatteista niissä erilaisissa tilanteissa, joita ei muuten tutkintotilaisuudessa ilmene, jotta kaikki ammattitaitovaatimukset tulevat osoitetuiksi.*
- *Tutkintosuoritusta voi täydentää myös erilaisten selvitysten, tuotosten, tehtävien, haastattelujen ja keskustelujen sekä tutkinnon suorittajan itsearviointin avulla.*

3.10 Nuorten liikennekasvatuksen ja AM 120 opettajana toimiminen

Tutkinnon suorittaja osaa toimia mopon (AM120) kuljettajaopetuksen opettajana ja toimia nuorten liikennekasvattajana.

- *Mopon ajokorttikoulutuksen opettajana toimimiseen liittyvä osaaminen osoitetaan tekemällä kirjalliset suunnitelmat opetuksen toteuttamiseksi, ajamalla mopoa ja toteuttamalla ajo- ja luokkaopetusta.*
- *Nuorten liikennekasvattajana toimimiseen liittyvä osaaminen osoitetaan toteuttamalla liikennekasvatustapahtuma tai esittelemällä etukäteen laadittu kirjallinen raportti tutkinnon suorittajan toteuttamasta liikennekasvatustapahtumasta.*

- *Tutkintosuoritusta täydennetään tarvittaessa suullisesti tai etukäteen tehdyllä kirjallisella selostuksella toimimisesta tai toimintaperiaatteista niissä erilaisissa tilanteissa, joita ei muuten tutkintotilaisuudessa ilmene, jotta kaikki ammattitaitovaatimukset tulevat osoitetuiksi.*
- *Tutkintosuoritusta voi täydentää myös erilaisten selvitysten, tuostosten, tehtävien, haastattelujen ja keskustelujen sekä tutkinnon suorittajan itsearvioinnin avulla.*

3.11 Tutkinnon osa toisesta ammatti- tai erikoisammattitutkinnosta

- *Liikenneopettajan erikoisammattitutkintoon voidaan sisällyttää yksi tutkinnon osa muusta ammatti- tai erikoisammattitutkinnosta.*
- *Todistuksen tutkinnon osan suorittamisesta antaa aina kyseisestä tutkinnosta vastaava tutkintotoimikunta, ja liikenneopetuksen tutkintotoimikunta tunnustaa tämän tutkinnon osan osaksi liikenneopettajan erikoisammattitutkintoa todistuksen perusteella.*

TLEAT-hanke 2011 – 2014

Projektin tavoitteena oli kehittää työelämäyhteistyötä liikenneopettajan erikoisammattitutkinnon valmistavassa koulutuksessa ja tutkintotilaisuuksien järjestämisessä. Tähän tähdättiin mm. tiedotus- ja kehittämisseminaarein, työpaikkaohjaajien koulutuksen kehittämällä ja koulutuspäivin, arvioijakoulutuksen kehittämällä ja koulutuspäivin, Liikenneopetuskeskuksen lehtoreiden työelämäjaksoin ja autokoulujen oppimisympäristöanalysein.

Projektin toteutusaika oli 1.1.2011 – 31.12.2014. Projektia hallinnoi Hämeen ammatillisen korkeakoulutuksen kuntayhtymän Hämeen Ammatti-instituutin Liikenneopetuskeskus. Projektin toteuttajakumppanina oli Jyväskylän koulutuskuntayhtymään kuuluva Jyväskylän ammattiopisto/Jyväskylän liikenneopettajaopisto. Rahoittajaviranomainen oli Opetushallitus ja hanke kuului Manner-Suomen ESR-ohjelman valtakunnalliseen osioon.

Ohjausryhmän henkilöedustajat vaihtuivat monivuotisen hankkeen aikana. Organisaatioina mukana olivat Opetushallitus, Lounais-Suomen koulutuskuntayhtymä, Suomen autokoululiitto ry, Liikenteen turvallisuusvirasto, Jyväskylän koulutuskuntayhtymä/Jyväskylän liikenneopisto, Koulutuskeskus Salpaus, Koulutuskeskus Tavastia, TTS, Movia, CAP-Yhtiöt, HAMK Ammatillinen opettajakorkeakoulu, Hämeen ammatti-instituutti/Liikenneopetuskeskus. Ohjausryhmän puheenjohtajana toimi koko hankkeen ajan Ari Ojala Lounais-Suomen koulutuskuntayhtymästä ja ohjausryhmän sihteerinä hankkeen projektipäällikkö Marko Susimetsä.

Ohjaus ja arviointi liikenneopettajan erikoisammattitutkinnossa -julkaisu syntyi Työelämäyhteistyö liikenneopettajan erikoisammattitutkinnossa (TLEAT) -hankkeessa. Julkaisu johdattaa lukijan vuonna 2010 voimaan tulleen liikenneopettajan erikoisammattitutkinnon taustoihin ja haasteisiin. Julkaisun artikkelit toimivat perehdytys- ja opiskelumateriaalina sekä työelämän edustajille että koulutuksen- ja tutkinnonjärjestäjille.

Artikkelit käsittelevät liikenneopettajan koulutuksen historiaa ja nykyisen lainsäädännön reunaehdoja, näyttötutkintojärjestelmää ja erikoisammattitutkintoja, erilaisten oppijoiden kohtaamista, opiskelijoiden mobiiliohjausta, tutkintotilaisuuksiin valmistautumista ja suunnittelun ja osaamisen arviointia ja luotettavuutta.

Lisäksi julkaisussa esitetään TLEAT-hankkeen aikana luodut koulutusmallit työpaikkaohjaajille ja tutkintotilaisuuksien arvioijille. Nämä mallit on luotu sellaisiksi, että niiden peruseriaatteita voidaan soveltaa myös muihin sellaisiin ammatti- ja erikoisammattitutkintoihin, joissa valinnaiset moduulit tarjoavat pätevyksiä hyvin erilaisiin työtehtäviin.

painettu

ISBN 978-951-784-672-1 (PDF)
ISSN 1795-4231
HAMKin julkaisuja 10/2014

e-julkaisu

ISBN 978-951-784-673-8 (PDF)
ISSN 1795-424X
HAMKin e-julkaisuja 21/2014

HAMK
HÄMEEN AMMATTIKORKEAKOULU
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

